

פסק דין

השופט אגרנט : משפט זה מוחדר אותנו אל ימי השואה, שעברו על יהודי הונגריה בשנות 1944. עיננו של המשפט הוא עלון בדפוס. שהמשיב חירב. ופרשם ברבים בשנות הש"י"ג, והמכל חומר שיש בו מושום הוצאה שם רע על אחד ד"ר ישראל קסטנר, שבינתיים (אחרי שנגמרו הטענות בערעור זה) נפטר. בעת ה facets העלו שים ד"ר קסטנר בתפקיד חשוב במשרד-המשפט והתעשייה. בשל פרטום דבריו הדיבה, נתבע המשיב לדין לפי סעיף 201 לפקודת החוק הפלילי, בפסק דין המונתק, המפורט ורב הראשם, חילק הנשיא המלומד את דבריו הדיבה העיקריים, שבעלן המשיב, לפי ארבעה ראשיים אלה:

- (א) **שיתוף פעולה עם הנאצים;**
- (ב) **"רצח בעקיפין" או "הכרשת הקרכע לרצת" של יהודי הונגריה;**
- (ג) **שותפות גול עם פושע מלחמה נאצי (הכוונה לักษין ה-ס. קורת בכר);**
- (ד) **"הצלת אותו פושע מלחמה מעונש אורי המלחמה".**

בבית-המשפט המחווי טعن המשיב — ועל טענה זו שם בא-יכון את הדגש גם בהשבותו לעורו שלפניו — שככל אחת מההאשמות הללו יש בהאמת, וכי מכיוון שהיועץ המשפטי לא חלק או שאמ הוכחה אמרת זה, אווי לצייר עניין שתפרוסם ברבים, מן הדין להראות את העשה הנדון כሞודה, בתוקף הכתוב בסעיף 205 לפקודה. להלופין, טعن הוא וטעון בא-יכון גם היום — שה facets דבריו הדיבה הנ"ל כמות כהבהעת ביקורת הוגנת על פעולתו הציבורית של ד"ר קסטנר בהונגריה, ולפייך מותר היה לו לעשות להם פרטום, בהתאם לאמור בסעיף 207, פיסאות (א), (ב). בפסק דין קבע הנשיא שדבר אמתותן של האשמות (א), (ב) ו(ד) אמן הוכחה. אך שדין זה אינו חל על ההאשמה (ג). כמו כן החליט, כי לגבי זו האחרונה לא עדמה טענותו החולופית של המשיב על יסוד מזק הוואיל ובשעה שפרטם אותה, פעל שלא בתוטל לב. אולם, לאחר שזיכה את המשיב מכל אשמה בעניין facets יתדר חלקו הדיבה, "המכרים במסקלם", ראה הנשיא לבוכן להטליל עליו אך את העונש הסמלי של תשלומים נשם בפרק ליראה אחת ואה להייב את המערער לשלם לו את הוצאות המשפט בסך מאתים לירות.

בערעורו טعن היו"ץ המשפטי, שקביעות הנשיא בדבר אמתות שלוש התאשמות הנדר כרות אין להן יסוד מספיק בחומר הוכחחה: שעיל-כן, היה מקום להרשע את המשיב גם בשל הפרטום שעשוה לאלה האזרחות; ולפייך יש לבטל חלק זה מפסק דין ולחתיל על המשיב עונש חמור יותר מהकנס שבתשולומו חוויב. להלכה זהה, איפוא, ערעור על קולת העונש, כי הרי בבית-המשפט המחווי הורשע המשיב, בסופה של דבר, בעבירה שהחסה לה, דהיינו בו האמור בטעיף 201 (הן"ל).

השופט אגרנט

ואולם, בפועל, לא השיג היו"ץ המשפטי את מטרתו: כי המשיב ייענה "בכל חומר הדין" בשל הכתמת שמו של ד"ר קסטנר על-ידי הפרסום שעשה לכל חלקי הדיון גם יחה, לרבות החלקים (א), (ב) ו(ד). שלגביהם וככה, במסיבות מיוחדות אלה, עוללה הייתה להתעורר השאלה, אם בכלל ליו"ץ המשפטי הזכות לפרט על פסק הדין, אילו אצהיר באכוח המשיב, בתחילת הדיון, שאין בעודו כל התנדבות פורמלית בעניין זה, וזאת מפני שמשרשו מעוניין להשיג, בראש וראשונה, הכרעה על-ידי בית-משפט זה, המאשר את עדות הנשיא בדבר צדקת שלושת חלקים הדייה שב恰פהתם לא מצא דופי. עם זאת, הטעים מר תמייר, שאין המשיב נוטש — במקורה ואנו לא נמצא שвидינו לאשר עדודה זו — את טענתו בדבר אפיקים של אותם דברי הפרסום כביקורת הוגנת, טענה שהנשיא המלווה מזו, נוכח השקפותו הנ"ל, נמנע מלדון בה.

בבית-המשפט המחויז החל הדיון ביום 1.1.54 והסתיים — עם מתן גור-הדין — ביום 22.6.55. הושמעו בו ארבעים עדים, מהם שנחקרו שעתות ארוכות ואפיין ימים תמיימים. הפרוטוקול של המשפט משתרע על לא פחות מ-2,400 עמודים (לערך) והוגש בו כשלוש מאות מזגמים, לרבות מספר ספרים ודינמיות-השboneות, בעלי תוכן עצה. גם פסקידינו של הנשיא מתחפש על 274 עמודים, הכתובים במכונת כתיבה, ולא יפלא, איפוא, כי לאור חומר מרובה זה, התנהל בירור העדרו שלפנינו במשך 17 ישיבות רצופות — מיום 20.1.57 עד ליום 7.2.57 ועד בכלל.

בכוונתי לדון, בחלק הראשון מפסקידינו, בשאלת, אם יש אמת בחלקי הדיון (א) ו(ב) הנ"ל, שני הלקטים אלה מתייחסים להנתנות ד"ר קסטנר כמנהל ועד העזרה והחצלה היהודי בעיר בודפשט בתקופת השואה הנזכרת. בעוד שחלק (ד) נגע למעשה מסוים שעשה בפרק זמן מאוחר יותר — ככלאי או בכור בהונגריה ולא שימוש עוד בתפקיד האמור, כדי להעריך, הערכה רואיה, את פעולתו הציונית דאז, מן ההכרח להשיק עלייה — במידה שזכור המשפט אפשר זאת — לאור הרקע הכללי של הימים ההם; ככלומר הכרחי להעמידה לעין הביקורת בנסיבות המאורעות היצוניות שהלו אותו זמן בהונגריה, כי הרי מאורעות אלה הם שהשפיעו או על גורל היהודים במדינת ההייא בכלל, וננתנו אותן תוצאות בהתנהנותו הציונית של המגנו בפרט. לשם מטרה זו, נוח יהיה לחלק את המאורעות לשולש תקופות:

- א. מן עד 19.3.44 עד 7.7.44 (שזאת עורי השדה);
- ב. מן עד 8.7.44 עד 14.10.44 (זמן החפוגה);
- ג. מן עד סוף דצמבר 1944 (גירושם החלקי של יהודי בודפשט).

בשלב מסוים יהיה עלי להזכיר גם את התקופה ינואר-אפריל 1945, בה העביר ד"ר קסטנר את שדה פעולתו לארצות אחרות באירופה. עניין הארגון של "משלחת ברגנ'בלון" — שלגביו, בעיקר, כיון המשיב את חיזיו כלפי המנוח בעולני, ושעליו גם עמד הנשיא בחלק גדול מפסקידינו — תל בתקופה הראשונה. משומך כך, אשים את הדגש עלייה בסקרתי הבאה, ורק אגע בקצרה בתקופות האחרות.

השופט אגרנט

א. התקופה שבין 19.3.44 ל-7.7.44 (שואת ערי הונגריה):
 (1) כאשר ביום 19.3.44 נכנסו הנאצים להונגריה, לא עשו זאת על דרך הכיבוש הרגיל, כי אם, כביכול, על סמך הסכם הורתי, העוצר ההונגרי, לתנאי האולטימוטום שמסר לו היטלר יום קודם לכן במקומם בקסברג. לפיכך אולטימוטום זה, נשארה ריבונותה של מדינת הונגריה, להכחלה, בעינה ולא פגיעה; לנעשה עבר השלטון לידי הציר הגרמני — (אנשי ה.ס.ס. — בבודפשט). אותו זמן עמד הצבא הגרמני בסימן של נסיגת, בפני הכוחות הפולבייטיים, ואילו צבא הונגריה אשר ב-1941 ה策רף לצד היטלר במהלך מלחמתה נגד רוסיה, לא היה עוד גורם רציני במהלך המלחמה זו. שניים הם המניעים שהמריצו את הרודון הנאצי בנקודת צעדיו הנ"ל:

ב. החשש המבוסס, שהוא יכנס העוצר מפני האיום של כיבוש ארצו עליידי צבאות רוסיה, ויבקש שלום נפרד;

ההכרה, שאכן הגיע השעה, גם באשר ליהודי הונגריה, להמחשת «הפרטון הتسويי», והוא אומר, להשמדת הטוטלית, מה גם, שנראו הם בעיניו, כ«גים המישוי», המסקן את בטחון הצבא הגרמני (עדות ויסליצני במשפט נירנברג; פרוטוקול בית'-המשפט הבינלאומי-הצבאי (מהדורה אנגלית), כרך 3, ע' 278 עד 284).

עם מתן האולטימוטום, נהנו מיד הנאצים לפិ השיטה שהוו רגילים בה במצבים דומים. כלומר: עוד בטרם ניתן הורתי את הסכמתו לדרישות היטלר ובשעה שהוא עדין שווה ומתקבב במקומות מטהו של זה, הופיעו לפתע, בעיר הירה ההונגרית, אנשי ה.ס.ס. ויחידות הצבא הגרמני, אשר הטנקים שלו החלו מיד לשוטט שם ברחובות. התואנה, כי להופעתם זו של אנשי ה.ס.ס. והצבא הגרמני, ניתנה הסכמה ממשית עליידי כוחות הבטחון ההונגריים (דו"ח פרוידיגר, ע' 1). בימים הראשונים אלה לבוא הגרמנים, נאלץ ראש הממשלה, קלאין, למלט את נפשו לבניין הצירות הטורכית, ואילו שר-ה펜ין, פישר, נעצר וגורש אל מחוץ למדינה; שניים אלה מהמתנגדים החריפים להשתלטות ההשפעה הגרמנית על המדריכי ניות ההונגרית ולהשתתפות הצבא הונגרי לצד היטלר במהלך המלחמה. רק ביום 23.3.44 — עם הופעת הציר הגרמני החדש, זוגמאיר, בבודפשט, והבראתו של זה — הרכבתה ממשלה חדשה, בראשותו של הגנרל סטוי, ציר הונגריה לשעבר בברלין, שהביע בכוונות להוגם בפרט לגבי עניין האוכלוסייה היהודית, לפי מצוות הגרמנים. ממשלה זו, קיבל לידיו ירוש, פרוינציגי מובהק, את משרת שר-ה펜ין, וכסגנו נתמן אנדראי ובקי, שניהם שונים יהודים ושוחפים לאידיאולוגיה הנאצית של השמודה היהודית כוללת. אם כי בתוך האוכלוסייה של בודפשט נמצאו אותה שעה — מלבד קלאי ופישר — גם אנשים אחרים בעלי שיורם קומה, שהשבילו לקרוא את «הכבות שעיל הקיר», והיה בהם כדי לטמש גרעין לפועלות נגד מזימות ההשתלטות של הנאצים. הרי דאגו אלה מראש להחניק ולבטל באיפה כל אפשרות זאת. הנה כי כן, נעצרה תוך 36 שעות לאחר מכן בוא הגרמנים — לפי רישומות שהוכנו מראש — כל אותן מבין חשוב האורחים שראו אותן כשיכים לסתוג האמור, והם גורשו לגרמניה או נכלאו בתיסוחר מקומיים. אולם, גם בני-אדם שתפסו,

השופט אגרנט

- בחברה ההונגרית, מעמד פחוות נעלם אך נחשבו בלתי-נאמנים או בלתי-אותדיםuko לו
א "גרמני" של הממשלה החדשה, היה להם גורל דומה וקיבלו "טיפול" זהה.
- (2) מאליו מובן כי, עם תמורה מדינית זו, הורע מיה הרעה ניכרת, מצהה של הצבא
ב לוסיה היהודית. אמנם גם בתקופה של ממשלה ברודוסי, אשר היא שלוחה את הצבא
ג ההונגרי להילחם ברוסים, הוטלו הגבלות מסווג על חי האזרחים היהודים, לרבות האיסור
ד לעסוק בעROL ציונית בעיר השדה. לא זו בלבד, אלא אותו זמן בוצע, באמצעות שאנס
ה אווחים הונגריים, גירושם של כ-20,000 יהודים, פליטי גליציה, שנמלטו לפני כן מהרדי-
ו פות בארץ מוצאים להונגריה, בה מצאו מקום מבטחים. במובן, עם כניסה מדינה זו
ז למלחמה, גויסו רבים מבין האזרחים היהודיים — שמספרם הגיע, במרוצת הזמן, ל-80,000.
ט לפי הערכת קסטנר במשפט וזנאייר — מוגז (4) — כדי לשרת בפלוגות עבודה שנשלחו
ט' לאוותם השטחים ברוסיה, שבהם נלחם הצבא ההונגרי. אף-על-פי-כן, לא היה בכל הצדדים
ט'' האלה, שנקטו השלטונות לגבי היהודים בזמן שלפני בוא הגרמנים, כדי לערער יסודית את
ט''' חיי כל היהדות ההונגרית. יתרה מזו, בעלות קלאי לאשות הממשלה, התייחס אלה אל
ט'''' האוכלוסייה היהודית יחס חוגן, ולא עמד על הגשתן של רוב הגבלוות הקודומות.
- (3) כאמור, עם עبور השלטון, למעשה, לידי הצבא הגרמני ואנשי ה.ס.ס. השתנה
ט''ט מצב היהודים תכליית שנייה. משוקמה ממשלה סטוי, גורה עלייה שורה של גינויו
ט''ט' שהתחפשו על כל שטחייהם — מדיניות, כלכליים וחברתיים — וביניהן: האיסור לנסוע
ט''ט'' לערים אחרות; החובה לשאת את הטלאי הצבאי; איסור השימוש בכל רדיו וטלפון
ט''ט''' ובמכוניות פרטיות; האיסור לעסוק במסחר או לשמש במקצוע הפשי; הקפאה של פקדו-
ט''ט''''נות היהודים בבניינים, פרט לסכום קבוע מצומצם שהורשו להוציא מדי חדש;
ט''ט''''' החרמת נכסיהם דניידי ודלא נידי; והוצאת הסתדרות הציונית בבירה אל מחוץ לתווחם
ט''ט'''''' החוק (דו"ח פרוידיגר, ע' 4-3). אכן, לא הסתפק השליט הנazi בתכנית זו של הגבלות
ט''ט''''''' "מטעם החוק" כי אם אהנו גם באמצעות דיכוי ורפרסיה, שנשאו אופי גס יותר. עצם הופעת
ט''ט'''''''' ה.ס.ס. בהונגריה — כאשר שם ממשדי יהודים בארץות אחריות של הכיבוש הנazi
ט''ט''''''''' "חולך לפניהם" — הייתהבה, ככלעצמה, כדי לזרות אויריה של אימונתו ותובסנות בקרב
ט''ט''''''''' האוכלוסייה היהודית. עתה עשו הם כדי להגביר בלבת של זו אותה הרשות של אימה
ט''ט'''''''''' וחוז. וכבר בימים 19 ו-20 במרס, נעצרו בתנתן הרכבת בבודפשט, ללא הבחנת-יתר או
ט''ט''''''''''' בחירות מיוחדת, כל אוטם היהודים שנודמו למקומות זה לשם יציאה מן העיר או הכנסה
ט''ט'''''''''''' אליה, והם נכלאו במחנה ההסגר שבפרבר קישטרצ'ה. ביום הבואם נמשך הביצוע של
ט''ט'''''''''''' מעצריהם — לפתחם גם בחלקים אחרים של הבירה — כך שעילודים חיכו לשואה לחירות
ט''ט'''''''''''' הוריהם הביתה, בה בעת שלאה האחרון כבר היו מצטופפים, בתנאים איוםים, בקצבת
ט''ט'''''''''''' הרכבת" (שם, ע' 4). את מזכירותם של יהודים בודפסט בשלב ראשוני זה שלآخر בוא
ט''ט'''''''''''' הגרמנים, מסכם פנהט פרוידיגר, מי ששימש אותו זמן ראש הקהילה האורתודוקסית שם,
ט''ט'''''''''''' במלים אלה:

"היהודים שהופחו על ידי הגרמנים הרגישו שהם חסרי אונים והוצאו
ט''ט''''''''''''''' אל מחוץ לתווחם החוק. בוה היה מכב היהודים בבירה מיד לאחר הכיבוש
ט''ט''''''''''''''' הגרמני. האנשים ההולכים ברחובות דאגו להימצא לד Kirby הפתוחים, מאתר

השופט אגרנטה

ולא ידעו מعلوم מתי יהיו עלולים להיעזר בהאשמה כוונת של עינית הטלאי האזוב שלא כשרה או באשמה של הסתרות .... אלה שנעצרו הובאו למחנה ההסגור, ממש לא היה שחרור או מילוט".
(הדוח הניל, ע' 7-8).

4) במננו מסר היטלר את הביצוע של השמדת יהודי אירופה לידי הריכספיהרר ס.ס. היימלר, וזה מצדיו הטיל תפקיד זה על האגף 24 (Amt) של המחלקה 70 במשרד ה- Reichs-Sicherheits-Haupt-Amt (לහלן — משרד ה-ס.ס.ה.א.). משרד זה הוקם על ידי היימלר ב-1939, כדי שיאחד בקריםו מספר של גופים מושתתתים לרבות ה-ס.ס. Dienst) — הגוף שערב המלחמה שימוש ארוגן המודען של המפלגה הנאצית — והנטפה, במשרד האמור הפק הגסטפו לחיות המחלקה (Amt) 70. ובראשה העומד מילר, סגן ראש הגסטפו, במחלקה זו נכל גם האגף 24), אשר אдолף אייכמן, חבר ה-ס.ס. היה נציגו הראשי בראש המשרד ה-ס.ס.ה.א. כללו, למשל, בזמן החשוב לענייננו גנרל ה-ס.ס. קלטנברונר, שהיה אחראי, בשל פעולות מרדרו, כלפי היימלר, המפקד העליון של ארגון ה-ס.ס. (פרוטוקול משפט נירנברג, מוצג 10, ע' 130. ואילך; עין ביחס בע' 147-146, ו-245-277).

כאמור, הוטל התפקיד של השמדת היהודים על האגף 24). והוא אומר, על המפלצת אдолף אייכמן, אשר עד לזמן זה הוא הספק להביא לידי היחסול, בדרך תמותה, של המשחת מילון היהודי. כדי לנצח על פעולות ההשמדה של יהודי הונגRIA, הקים אייכמן, כבר ביום 19.3.44, את מושבו בבודפשט, ולרשותו הועודה פלוגה מיוחדת של ה-ס.ס. ("זונדר- אייניז" או — "יוז'יקומנדז") Sonder-Einsatz — Juden Kommando) (שם, ע' 285). מצדה העבירה ממשלה טוטו, לפי יצמת שר-הפטנים ירוש, את הסמכות לטפל בשאלות האוכלוסייה היהודית לזרי סגנו, אנדרי רבקין.

ב-14 באפריל, הושג הסכם חמאי בין אנדרי רבקין לבין אייכמן בדבר גירושם הכללי של היהודי הונגRIA (הצהרת ד"ר קסטנר בלונדון מיום 13.9.45 — מוצג כ"ט). נקבעת תכנית, לפיה יובל מוקדם יהודי ערי השדת לנקודות ריכוז שנותן שבתוך המדינה, שם ישלהו, לאחר מכן, למחנה המוות שבאושוויץ-בירקנאו. כמו כן תוכנן שתתאליך הריכוז (או הגטו-איזציה) יתחיל בצפון וצפון-מזרח של הונגRIA (חבל קרפטורווסיה); יעבור למרבי ולדרום (חבל זיבנברגן או טרנסילבניה, שוטפהה ב-1941); ימשך בחבל הביצ'קה ובאזורים הפנימיים של "הונגRIA-האם" ויסתיים בריכוז יהוד עיר הบรיה (דו"ח קסטנר, ע' 29). ולבסוף נקבע לוח זמנים לפעולות אלה: התחלה הריכוזים תתקיים ב-16 באפריל והגירושים לאושוויץ ייצאו לפועל החל מאמצע מי (مبرק וונמאר לשירות ה-הוחז הגרמני מיום 23.4.44 — מוצג 30). אם כי המטרה שמאחוריה הרכנית הייתה ויתה היחסול הכללי של האוכלוסייה היהודית בהונגRIA — "ein totales ganzes händele" — לפי הביטוי במסמך מיום 24.4.44 של משרד-הוחז הגרמני (מוצג 31) — נעשה, מיד עם הגיע המגורי רשים למחנה באשביץ, בירור או "טלקזיה" של אלה מתוכם, שנראו כשרים לעבודת כפיה; לשם ניצולים בשבייל המאץ המלחמתי הגרמני; ובדרך זו, דילג על אותו קטע של היהודים, שגורשו מהונגRIA, גורל הרכינה לתראי הגנים, שהיה מנת חלעם הטרגי של הרוב הגדל והכבד.

השופט אגרנט

(5) תכנית הגטואיזציה הוגשה לפיקוד התאריכים שנקבעו מראש, והוציאו אותה לפועל רק 5,000 איש של הג'נדרארים ההונגרית ו-150 אנשי ס.ס. על הביצוע ניצח פרנץ, סגן ראש הג'נדרארים, שפעל תחת פיקוחו של קצין ה-ס.ס. ויסלצני, אשר אייכמן שלחו לעיר השודה, לשם מטרה זו בסוף אפריל. בעת הוואת מותה האוכלוסייה היהודית בהונגריה כ-800,000 נפשות, ועוד אמצע מאה אלפי חצי מיליון יהודים מגוריהם בערים השודה לנוקודות הריכוב השונות, שנעודו להם. אלה נמצאו לרוב בחצרות בתיהם בחורשות לבנים הבלתי משומשים, ועל-כל-פנים — תחת כיפת השמים (דו"ח פרוידיגר ע' 20). במקומות אלה היו תנאי המהיה והמגורים בלתי-אנושיים וללא-נשוא. עצם הפעולה של הובלות היהודים אליהם לאותה בתנהגות אכזרית ומענה מטעם השוטרים דמלולים. בדו"ח, שעד ד"ר קסטנר ב-1945 (לשם הגשה לקונגרס הציוני ה-29) שהזג במשפטם, בחוב-בעין זה (ע' 29):

„בכל מקום הובילו את היהודים מהכפרים אל המוקם, הטפו את האני שים מבתיהם והביאו אותם, כמעט ללא יוזא מן הכלל, אל מתחת לכיפה השמיים, החזיקום בזומה, בבוֹז ובאַבָּקָה, הניחום ללא מזון ולא מים, וחטפו מידיהם את המצע שהורשה להם לקחת מהם מהתה. מחלקות מיוחדות של המשטרת והג'נדרארים ..... עינו והלקו עשירים בעניים על-מנת להוציא מפיהם היכן הסתרו חפציהם-ערוך שלא הוצהר עליהם ..... רבים לא עמדו בעינויים, מאות איבדו עצם לדעת“ (ראה גם עדות ארינה הירשן, מפליטי קלוז', בדבר עיניי בנה העזיר כדי שיגלה את מקום המחבוא של רכוש המשטרת — פרוטוקול, ע' ד'-42).

(המנג'ל דאו של המשרד הארץ-ישראלית בבודפשט) לד"ר פונר, בא'בוח הסוכנות היהודית בג'נבה (מושג קב"ה ע' 4), דו"ח זה מכיל גם תיאורים מועzuים מפורטים, כגון:

„30 באפריל ..... 20,000 יהודים מד' ..... רוכזו במלבנות של ..... לאחר שלא הורשה להם להביא אתם כסף או מזון, מצבם أيام וקיטטראופלן.

1 במאיר. החילימ' הגרמנים נדחקים לתוך הגטוות. זה עולה בכמה מיתות. הודיע על שלושה מקרים של טיפוס. המצב נורא בגל חוסר בצרבי רפואה ומזון. רופא ומתנדס מאבדים את עצם לדעת.

9 במאיר. שני תברי המועצה היהודית נורו, לאחרים התנהגו באכזריות.“

תיאורים כמעט זהים נכללים גם בדו"ח פרוידיגר (ע' 20-22), המדגיש, שוב, את אושיטה של „התנהגות פראית כלפי היהודים ..... בנטאות“.

השופט אגרנט

(6) גם פרשת הדפרוטציה החקלה במועד שנקבע לכך בלוח החזמים — אמצע מאי — הייתה בוצעה בנסיבות מסחררת, כך שעד סוף חודש יוני (או תחילת يول) הושלם גירושם של למעלה מ-400,000 יהודים, וושבי ערי השדה (מושג קכ"ז, ע' 2). يوم יום יצאו משם לאשבירין ארבע רכבות שהובילו בממוצע 12,000-10,000 איש (דו"ח פרוידיגר, ע' 30). פעולות ההובלה לרכבות וההכנות לקרונות שוב הסתמננו בהתנהגות ברוטלית משוערת מצד אנשי הג'נדראරיה וה-ס.ס. במשלוחים נכללו זקנים וטף, נשים הרות ונכדים, אנשי חולמים, גוסטים ובלתי-שופיים; את כל אלה דחפו ביחד עם האחרים, לתוך קרונות המותה. בדרך לרכבות, החישו את קצב ההליכה במקת השוט, ולילדים לא ניתן לפגר. כאשר השטה בקרונות לא הייתה מספק בשבייל כולם, הולקו בקט הרובה — או נדרסו בכידון — אלה שהיו/ כבר בפנים, כדי לנפות מקום לאחרים. לבסוף נגעלו ונחתמו הדלתות, בלי שלמגוריים יהיה ציוד במים ומזון, מידיה מספקת או בכלל (דו"ח פרוידיגר, ע' 29-30).

(7) כמו שאריך בארץות אחרות של התופת, כך גם כאן עלו היהודים אל הקרוןנות, בלי התנגדות מצדם, תופעה שלילית. עמד העד משה קראוס בדבריו עוזתו הבאה: «בתוצאות מהעינויים הברבריים מצד ג'נדראריה ההונגרית» (במקומות הריכוז) «יש קרונות רבים כבר בגთאות, ורוב האנשים מוכנסים לקרונות כשהם כבר חצי מתים» (פרוטוקול, ע' י"ח-46). חומר העדות שלפנינו העלה רק מקרה אחד של סירוב הבנים לרכבות: כאשר חלק מיהודי מונקאטש השתחוו על פסי הבריל, ירו בהם השוטרים בו במקומן ושלוחים מהם נהרגו (דו"ח קסטנר, ע' 26; מושג קכ"ה ע' 6; דו"ח פרוידיגר, ע' 28).

(8) לשם מניעת התנגדות היהודים לריכוזים ולגירושים, השתמש הצורר לא רק בשיטת הטrror והאלים אלא גם בו של «המלחמה הפסיכולוגית», כאמור, באמצעות ההטעה, ההרגעה וההסואה.

(א) כאשר בפגישה שהתקיימה, למשך בוא הנאצים לבודפשט, בין מנהיגי הקהילות היהודיות וקציני ה-ס.ס. קרומיי ויסטיצני, היהודי והאחרון שמעתה עברה הסמכות לטפל בשאלת יהודי הונגריה לידי הגרמנים. הוסף הוא ואמר, כי אמם יש להוכיח שיטולו הגלות כללית על התושבים היהודיים. אך היהימ הדתיים והתרבותיים יתנהלו — כל עוד ישתפו פועלה ולא תבאנה מצד הפרעות — כסדרם; ועוד אמר, שעל המנהיגים לפעול למען מונע היוזרות רגשות של בחה ופניה בקרוב האוכלוסייה היהודית. והנה, בה בעית שמספר ויסטיצני הודיעו זו, עמד מאחוריו הקצינים הגרמניים סמל ה-ס.ס., כשהוא מכון מול המנהיגים היהודיים מוכנת יירה (דו"ח פרוידיגר, ע' 6; עדותו, ע' כ"ג-1; דו"ח קסטנר, ע' 16). במעטם זה שימושו, איפוא, לניצים בערבוביה תכיסי ההפחדה וההרגעת המسلطת גם יחד.

(ב) בפגישה שהתקיימה ביום 2.5.44 בין ד"ר קסטנר והקצין קרומיי, שאל הראשון על משמעות המשלחת רכابت של 1,500 היהודים שהיו עזורים במחנה

השופט אגרנט

A קישטרציג'ה (ראה להלן) וקיבל ממנו את התשובה, שאלת נשלחו לו – Waldsee (שם בדיון), כי במשלו זה נכללו רק "בעלי מקצוע", והם יועסקו שם בעבודות שונות (דו"ח קסטנר, ע' 31). דבריו השובה דומים, מפי קרומיי, שמע גם פרוידיגר בהזדמנות אחרת. כאשר פרוידיגר הוסיף ושאל אם למשה לא נשלחו הם לאושבץין, הבהיר זאת הקצין הנאצי נמרצות: "אין זה בא כלל בחשבן, הם נשלחים למרכו גרמניה כפועלים; תוכל להיות סמוך וכתו שמצוב שם יהיה טוב ממזב היהודים כאן" (דו"ח פרוידיגר, ע' 25). רק בפרק זמן מאוחר יותר – כאשר נדרשו חברי המועצה היהודית בבודפשט על ידי אנשי ה-ס.ס. חלק בין קרוביו הנשלחים גלויות שנשאו את חותמת הדואר "ולדיי" – נוכחו המנהיגים היהודיים לדעתו לאור התוכן הלקוני האחד של גלויות אלה, בדבר הכאב שההווידם קרומיי, ואני נמצאו למדים, כי "ולדיי" פירושו, למעשה, "אושבץין" (דו"ח פרוידיגר, ע' 25; עדותה כ"ג–22). אף על פי כן, רואו חברי המועצה את עצם נאלצים להקל את הגלויות – ואף כאן תביסת הטעה מובהק מצד הנאצים – בין קרוביו הנשלחים (שם).

B ג') בעדותו ציין ד"ר קסטנר – ועל דבריו אלה הסתמכ נגמ הנשיא בפסק דין (פיטה 51) – כי "היו תכיסים מצד הגרמנים להסתיר את כוונת ההשמדה; הפיצו בכל הארץ שמויות בדריכים ובאמצעים שונים, שהיהודים ישארו בארץ" (פרוטוקול, ע' 222). אחת השמויות האלה היא זו של "קניר-מיוזה", שהפיצו לפי מצוות הנאצים – ולאו דווקא ביודעים – אותו היהודים שעמדו בראש הגטאות בקהלוי (ד"ר בלש) ובנורווגיה (אלסנדר ליטנר) וגם יהודים אחרים (כתני בקהלוי). ד') לפיה שמו זה, עמדו היהודי הגטאות אלה להישלח למקום בשם "קניר-מיוזה" – אף זה שם פיקטיבי – בו ישוכנו בני-הmeshפחות בתנאים נאותים, ורק הגברים שביניהם יועסקו שם בעבודות שונות (ראה העדויות המובאות בפסקה הדין של דנשיא – פיסקאות 5, 7 ו-8). כדי, היה, למעשה, גורל תושבי הגטאות האמורים – פרט ליהודים המעטים שוכנו להיכל ב"משלוחה ברגן-בלזן" – גירוש לאושבץין.

C ה') אחד היסודות החשובים להנימקה הנשיא בדבר אמירות שני חלקיו הדיבבת הראונים, הוא מסקנותיו כי בשעה שהנאצים סמכו את ידיהם על התוכנית של "משלוחה ברגן-בלזן", לפיה הורשה למספר מצומצם של יהודים "מיוחסים" להנור לחיזילארץ, רואו הם בזאת משומם אמצעי פסיקולוגי בדוק, העשי להקל על השמדת רובם הגדל של היהודי הונג裏יה. עוד אשוב לעמוד, בימר פירוט, על מסקנה זו ואני מזכיר אותה בשלב זה רק כדי לציין כי בשלבים הראשונים על-כל-פונים – ומוקדם ראותם של אייכמן ואנשי ס.ס. אחרים – אמנים עמدة אותה תכניתית מאחוריו תכנית המשלוח האמור. שאלת אחרת היא, אם המנהיגים היהודיים, לרבות ד"ר קסטנר, הבינו, שעה שנותנו ידים לתוכנית זו, בכוונות הנאצים; וגם שאלת אחרת היא, אם זה האחרון, אפילו היה או ער לאוותה כוונה, היה מוצדק בדוחות את התוכנית של "הצלה מתי המספר". גם לשאלות אלה עוזר אהוור.

השופט אגרנט

(ח) לתקופת ההרגעה וההתעה נזקק גם השותף ההונגרי לתוכנית ההשמדה. יום אחד פרסם אנדרי, בראיון עם עתונאי הבירה, שזה עתה השליט מסע ל-32 נקודות ריכוז ושם צבא ביבקרים שערכ שם. כי ארגון הגטאות בוצע "בנדיבות לב הרבה" ובהתחשבות עם צרכי המון והמגוררים של האנשים המתגוררים בהם: כמו כן, ששורדים שם הנאים היגינניים מתאימים, שאיש לא עינה את היהודים, ושהכל הוסדר על הצד הטוב והאנושי (דו"ח פרוידיגר, ע' 24).

(9) בתאריך את יחסת של האוכלוסייה ההונגרית להלאי-יהודים, ערבית הפלישה הגרמנית, העיד משה קרואס כי "הרוב היה פסיבי, קצת הרוגשה אנטישמיות היה מיעוט נאציזי והיה מיעוט אחר שעור ליהודים" (ע' י"ג—10). יהס זה של פסיביות ואידוי שות, מצד מרבית העם ההונגרי, לא השתנה נכון הרעת המצב של האוכלוסייה היהודית בעקבות הגזירות המגבילות החדשות, ואף לא בזמן הביצוע האכורי של ריכוז יהודי ערי השדה בಗטואות. נחפוץ הו: הנאים ועוורוריהם ההונגריים עשו כמיטיב יכולתם, כדי להפוך אותו לעירין — לطفוח את הזרע האנטישמי, לצמח ועיר פה, זעיר שם, כדי שיגדל, יתפשט ויעשה פרי. לשם כך, למשל, הדבקו כריזום אנטישמיים במקומות בולטים, הפיצו ספרות אנטישמית בין הלאי-יהודים, פרסמו מאמרים ארטיסטים בעיתונות, העלו את עליית "זקנין צ'ין", הציגו תכופות את הסרט "היהודי יוס", הדיע על שמתה; וגללו שמותה, שיחדי הבירה מאותמים לאוירוניטים המפציצים של מעצמות הברית. יתר-על-כן, נתנו רגליים לדיעה, כי עם השלמת פעולות הריכוז והגירוש, יוחרם רכוש היהודים ויחולק בין הארכחים הלאי-יהודים; זאת לשם טיפוח הרוגשת השמהה בלבד אלה לאדם של האחרים (דו"ח פרוידיגר, ע' 12-13). בסכומו את הפרשה הזאת, מצין פרוידיגר:

"היחס של האוכלוסייה הלא יהודית נכון מהזות מעוררי רחמים אלה" — הכוונה למחותות סביב להזאת יהודי ערי השדה מבתיהם והובלות לנצח — נשאר פסיבי בהחלתו. הלא ממחשבתם הורעל במידה כזו שאיש לא העז לומר מלא מלה טובה על שכנו יידיו או אפילו קרובו היהודי, שהיתה עשויה להציג את האנשים המסכנים האלה מסבלם ..... חבי המפלגות הנאציזיות השגיחו ..... שום יהודי לא יוכל להסתתר ושהפך אחד, בעל מוצא ארני, לא יושיט לו עורתה. הם הפיצו בערמה רבתה את הידע שميد אחרי גירושם הבילויים הקדומים יהולק כל הרוכש היהודי בין בני השכבה היידית-הנאצית ..... מחוץ ליזעים מהכלל, האווים לשבה, התיחסה האוכלוסייה יהס אדריש בהחלטה, אם לא בלתי-אוותה" (שם, ע' 19-20).

(10) על הביצוע של מיזמת הכליה הקלה, לא במעט, גם רוח השאננות שאפפה את היהודי הונגריה ערבית הכיבוש הנאצי ואף בזמנם הראשון לאחר מכן — האשליטה שהשלו את עצםם, כי מז דמנגע שצפי להם אותו גורל מר ועצוב שעבר ביןities על היהודי ארץות חתופה האחריות. התופעה של חוסר רצון להאמני בהתקרבות הסכנה לkiemם, שורה אצל היהודי הונגריה חרף הידעשה שהיתה לרבים מהם על מה שאונה בעבר לאחיהם באוטן

השופט אגרנט

הארצות. בטרם אביה ראיות אחדות לעובדות אלה, אמתאך בקצרה את אפייה החברתי של יהודות זו בפרק הזמן השיך לעניינה.

- א** האוכלוסייה הניל התחולקה אז מבחינה דתית-ארגוני, לשולש קהילות: "גניאולוגית", "אורותודופטיבית" ו"הסטטוטס קו אנטה". הקהילה הראשונה — שמוקורה בקונגרס היהודי שהתקיים ב-1867 למן יתאזרו היהודי המדיינה לארגון דתי יחיד — הכהילה בקרבה את רובם של יהודים בודפשט ושל "ארץ-האם" כולה, ואלה השתייכו היהודים הלא-אזרוקים ואפילו מתרבלים או "מתרבלים-למחצה". וו הייתה הקהילה הגדולה, ורבת ההשפעה ביותר, מבין שלוש הקהילות, ונמננו עליה יהודים בעלי עמדת חברתיות ומדינית גבוהה. הקהילת האורתודופטיבית כללה את היהודים החרדים, שלא היו בדרך כלל ציוניים; ומיסידיה היו אלה שבונמו לא תמכו ברעיון "הקונגרס היהודי" (שאמנם נכשל). קהילת הסטטוטס קו אנטה, שמייסדיה עמדו מן הצד לבבי עניין זה, הייתה הקטנה מבין שלוש הקהילות והשפעתה לא הייתה ניכרת על האוכלוסייה היהודית (ראה תיאור הקהילות האלה בספר *Jews in the Soviet Satellites* Peter Meyer מאט וואטום, מוצג 17, ע' 380; דוח קסטנר, ע' 2; ופסקה 16 לפסק-הדין של הנשייא). בתקופה הנדרונה עמד בראש הניאולוגים "ייעץ החדר" שמואל שטרן, ובראש האורתודופטים — פנחס פרוידיגר. בנוסף לקהילות הניל, הייתה קיימת בהונגריה הסתדרות הציונית שאחדה בקרבה, לפ' המתנות הידועה היטב, את ארגוני "הציונים הכלליים", "המורחים", "הפועל המזרחי", "השומר הצער" ו"האיחוד"; ואשר פעולותיה צומצמה ערבית הביבריה, כפי שצין העד משה קראים. «הסתדרות זו הייתה הארגון הקטן ביותר בין הקהילות המוכרות» (פרוטו-קול, ע' י'—35).
- ב**
- לאור תיאור זה, אפנה עתה אל הראיות בדבר היהום השאנן, שהטביוע חותמו על היהודי הונגריה, לסכנתה הגדולה המשמשת ובהא עליהם בעקבות הפלישה הגרמנית.
- ג** א) על יחס זה העיה, בין השאר, דבר משה בר אבוי (שויגר), מי שגטמנה על-ידי הסוכנות היהודית בראשית 1944 להיות ראש "ההנה" בהונגריה. אך יצא מכלל תפקיד זה עת שנאסר — באפריל של אותה שנה — על-ידי הנאצים. והוא אמר:
- ד** 1) «היה בתוכך היהדות משטר של תחבולות, להשלים עם כל מצב ולהישאר למורות הכל פטריוטים הונגריים ..... היה זה — הכוונה לניאולוגים — "קייבץ" יהודי גדול במספרו, בלי כל חוט שדרה (או) רעיון יהודי ..... הצינים היו בתבדלות ..... האזרוקים היו חלק קטן של האוכלוסייה היהודית ..... לא מפסו פעולות הגנה. חלק הארי, הלא-אזרוקים, היו חסרי תוכן יהודי, והם האמינו באמונה שלמה שתחת לשונו של הוותיק לא יכול לקרוות כל דבר רע.» (פרוטוקול, ע' 468).

השופט אגרנט

ב) עוד בסוף 1941 — כך מס' ד"ר קסטנר בדוחו שלו (ע' 4-5) — נתקיימה בבודפשט, ביוזמת המנהיגים הציוניים מטרנסילבניה, פגישה, בה השתתפו חשובים יהודים הונגרית, וביניהם חברי בת הפלמנט, מנהיגים במפלגות הפרו-ליטיות, אילוי תעשייה ובנקאים. בפגישה זו הורצת על הדיעות, שהגיעו אותו זמן, בדבר התוצאות הנוראות שקרו ליהודי מורה אירופה ועל השמדת הפליטים שגורשו אותה שנה מהונגריה (ראה לעיל), והוצע להקים גוף שיאחד את זמי יהדות המדינה זו וינהל מאבק פוליטי לשם מניעת השמדתם של יהודים הונגרית, אכן רוב הנוכחים, בהתייחסם בספקנות לדיוקן הנ"ל, הסתייגו מההצעה והוא נפלת.

ג) גם קסטנר, גם בריצבי יודעים לספר — והדבר שוב בתקופה שלפני הפלישה — כי בגיושו של המהנדס אותו קומולי (נשיא האס捣דרות הציונית בהונגריה) אצל חברי איגוד הקצינים היהודיים הוויטקים, שהשתתפו במלחמה העודם הראשה, בדבר נכונות להשתחף בהכנות להתוגנות יהודית בהונגריה, «לאabo אפאלו לשמעו אותו» (דוח קסטנר, ע' 22) והוא «שאר בלבד בחדר» (עדות בריצבי, ע' 466).

ד) כפי שנרמזו, למנהיגים היהודים בבודפשט — ועל-כל-פנים לחבריו ועדת העוראה והחצלה וראשי התגנויות החלוציות שפעלו על-ידייה — היה ידוע היטב, עת שכנסו הגרמנים להונגריה, דבר השואה שפקדה את יהודי פולניה, סלובקיה וארכזות אחרות באירופה, בענין זה העיד ד"ר קסטנר במשפט וונמאיר (מולצ'ג 4) — ודבריו אלה מובאים בפסקה 17 לפסק-הוריון של הנשא, כי —

„בבודפשט הייתה לנו הדרמתה יהודה במין יעקב אחורי גורלה של יהודות אירופה. ראיינו כיצד קיבוציה נעלמו זה אחריו זה ממפת אירופה. ברגע של כיבוש הונגריה עלה מספר היהודים ההרוגים למלילה מ-5 מיליון. ידענו היטב על עבודתן של הקומנדוות (איינזאץ-גרופן, Einsatz-Gruppen). ידענו יותר מן הנחוץ וידענו כמו-כך — ולולא ידענו, יכולנו לנחש, כי היה קל לנחש זאת — שאותו הגורל תוכנן גם בשביבנו.“

מכיוון שראשי הגופים הנוברים — כמו מנהיגים ציוניים אחרים (ראה עדות משה קרואס, ע' יז—47) — היו חפשים מכל אשלה בדבר המשמעות האמיתית של הפלישה הנאצית במרס 1944 וראו בה — כדברי ד"ר קסטנר בעדותו הניל — משום „התחלת הקץ — שהוא כמו גורדי-דין-מוות לאותם 800,000 יהודים בהונגריה“, על-כן נקבעו הם צעדים נמרצים כדי להזהיר ולהזעיק את היהודים, גם בעיר הבירה, גם בעיר השדה, למען יצילו את עצם בעוד מועד. כך, למשל, שיגרו ראשי הארגונים החלוציים לערי השדה עשרות מחבריהם — על-פיירוב פלייטים שהוו בعينיהם את חזות השמדת היהדות בארץ מוצאם — כדי להעמיד את

השופט אנדרנט

היהודים שם על גודל הסכנה האורבת להם, ולעorrectם לפעולות התגוננות ובריחת. אכן, שליחים אלה, שיצאו בדרך למרות קיומ האיסור על נסיעת היהודים ברכבת המדינה — ומשום כך חילפו את נפשם ובכמה מקרים גם קיפחו את חיים — לא הצליחו בשימושם האחורית והזעקה. הם לא הצליחו בכך, משום שאם לא אפשר היה להם, בשום פנים, להbkיע את חלק הרוח של שנאנן, חוסר אמונה ועכמת העינים — באשר לסכנות החיים הנשקפת להם — שאפיין אותה שעה את היהדות ההונגרית. על כל זה עמד עדותו משה אלפין (פיל), שהיה אחד המהיגים של התנועות החלוציות בבודפשט ושבא לשם כפליט מסלובקיה. הוא אמר (פרוטוקול, ע' 502-503):

ב «עוד בטרם שהגיעו הגרמנים ומיד לאחר מכן יצאו בקהל אוזקה והשתדלנו לשכנע את היהודים שאם לא יקחו גורלם בידייהם הם צפויים לכלין. לצערנו הרבה לא תמיד קצרכנו הצלחה בשיטה זו. אני יחד עברה מסלובקיה חברה פליטה מגטו ברזין בשולzie ..... סחבנו את האשת הנותת מהוג יהודים לחוג יהודים, לספר להם במילים חיות ונרגשות מאד שלה, שאמנם צפוי להודות הונגריה אותו גורל כמו לכל יהודים אירופת. בדרך כלל היהודים לא האמינו. כן אנחנו הפליטים והכרי התנועה החלוצית الآחרים, הונגרים ופליטים מפולין וסלובקיה, התרינו ביהדות. כשב-19.3 נכנסו הגרמנים באורח מפתיע להונגריה, קיבלה פעללה זו יתר השיבות ותוקף ..... מרבית הצער, אפילו כשהגרמנים כבר היו בתוך הארץ ולקסיהם הסתוכנו במכוניות וטנקים בבודפשט ובערי השודה — לא אורו עיניהם של היהודים ..... חברי התנועות החלוציות חילפו נפשם ונסעו לכל ערי השדה.»

ג ובע' 500 אמר :

1 «האנשים לא האמינו עד הרגע האחרון שהיה גירוש, ובמידה שהאמינו — לא האמינו שהגירוש יהיה לאושביך, ולא האמינו שהוא יהיה מהעירה שלהם דוקא, ובמידה שהאמינו שהוא לא אושביך לא האמינו טהה למותו.»

ה כזכור, בין היהודי הונגריה היו רבים שעיתרו בגודלי העבודה, הטעונים לצבא ההונגרי, ושהספיקו בינותיהם לחומר משירותם זה. היהודים אלה היו גם בערי השודה ולהם נודע בשעת חייהם ברוסיה, על העובדה שנימחו שם, עליידי הגרמי-נים, קהילות שלמים של יהודים (ראה עדויות יעקב פריפלד, ע' י"א-57; יוסף בץ, ע' ח'-32; והלך דנציג, כ"ה-56). ואולם, גם הם נאחו עד הסוף באמונה העיורית שכדבר הווה לא יקרה ליהודי הונגריה; כי, למשל, העוצר הורתי לא ניתן בשום פנים, שהענינים יתגללו כך. עדותו אמר דנציג (ע' כ"ז-31):

השופט אגרנט

..... חשבתי על דפורטציה במידה שזה נוגע לכבודות הגראַטְנִים. לא תיארתי בלבוי שהוא יעשה בהסכמה הממשלה ההונגרית, לא משומש שלא היו די אנטישמיים ..... אלא שההבדל יסודי בין הונגריה ובין ארצות אחרות שהן היה גירוש והשמדה. הונגריה הייתה בעלת-ברית, ולא היה מתקבל על הדעת שアイו' משלה בתסחו של הורתי ומיהה אנטישמית אשר היה, תסכים לגורשו והשמדה.

א

11) במקום זה ברצוני לעמוד, לרגע קטן, כדי לסכם את הגורמים שהקלו, במידה ניכרת, על הביצוע של גירוש יהודי ערי השדה והזורעים אוור על התופעה של הווער התגוזותם לכך. גורמים אלה הם:

ב

a) ההרגשה של אימה ופחד שהצורך נטע והגבר בלב קרבנותיו אלה עליידי השימוש כלפיהם בשיטת הרדיפה, הטrror והאלימות;

ג

b) הריגותם והטיעתם, באשר לעתידם, עליידי הפעלה של תכיסי הסואָה שונים;

ד

c) היחס האדיש — וכחליו עיין — לעניים, שהתייחסה האוכלוסייה הלא-יהודית בהונגריה בפרק הזמן הנדון;

ה

d) הלחץ-הרווח השאנן שרונות, לגבי סכנת הקיום האורבת להם, אצל רובם הגדול של יהודי הונגריה, ערבות הפלישה הנאצית ובזמן הראשון לאחר מכן;

ו

e) הקצב המהיר והמסחרר, שבו בוצעו הרכיים והגירושים.

ז

מכאן עברו אל המאורעות שחתמו את התקופה הראשונה.

ח

12) כאמור, עד סוף חודש יוני נסתיים תהליך הגירוש של חלק הארי מיהודי ערי השדה, ואילו הדפורטציה של יהודי הבירה, שטרם נפגע עליידי תהליכי זה, נקבעה לימים הראשונים של חודש يول. יש להזכיר מכלל זה את 1,500 היהודים שהיו בלאים במתנה קישטריצה' ושכבר ב-28 באפריל נשלחו — וכך יש להניח היום — לאושביז. יש גם להזכיר שבסוף יוני בוצעו משלוחים אחדים של תושבי ערי השדה למACHINE שטרטהוף (עליידי וינה) — תחת לאושביז — כדי שהקל מהם יעסק עליידי הגרמנים בעבודות הביצור שלהם באוסטריה; וכן, שמספר ניכר מהנכילים במשלוחים אלה נשאר, לבסוף, בחיים (ראאת פסק-הדין במשפט נירנברג, מוצג 130, ע' 493; דוח קסטנר, מבוא, ע' 5; דוח פרידינגר, ע' 35; עדותו של זה, פרוטוקול, ע' כ"ז-58-60). עוד יש להזכיר, לשם שלמות התקומיות, את קבוצת היהודים — כ-700 במספר — אשר החל מ-10 ביוני, הובאו מערי שדה שונות למACHINE "קולומבו" בבודפשט, ונכללו אחרי כן ב"משלוחה בריג'בלון". גם אלה, כמובן, ניצלו, אך על עניין זה עוד ידוע.

ט

השופט אגרנט

(13) בימיים הגיאו הידיוט על ווועת האיגרוש וההשמדה של יהודיה הונגריה לאוני העולם הנאור ונתעורר מצפונו. כתוכאה מכון, באז אאותו זמן (סוף יוני והחלה يول) פניות נמרצות מצד נשיין ארצו-הברית, מלך שבידיה האפיפייר ונשיין האלב האדום הבונילאומי לעזר הורתי, כי יטיק את הגירושים. פניותו של הנשיין רוזבלט מיום 27.6.44 לשבה צורה של אולטימטום, שניתן לו תוקף יתר כאשר ביום 2.7.44 (או 3.7.44) הוציאו אוירוניטים אמריקאים את בירת הונגריה, תודות להתקבוחות אלה — וגם (אול) בהשפעת מאורעות הפלישה של צבאות המערב (ב-6.6.44) והപתיהה בהתקפה הרוסית החדש — התאושש העוצר מהמצב של רפואי-ידיים, בו היה שרוי עד אז, והטייל אסור על המשכת הגירושים, שייכנס לתוקפו ביום 8.7.44 (דו"ח קסטנר, ע' 43-42; דו"ח פרודיגר, ע' 41). אם כי אייכמן ניסה, בתחילה, להתחפש להוראה זו — ובמקרה אחד מגע, לפי שענה, מפעלות גירוש נספות.

עד כאן התקופה הראשונה.

ב. התקופות והזרות (מן ההפוגה).

כפי שנוינו, אצטמץ כאן בהבאת אחדים בלבד מהמאורעות «החזוניים» שהלו בשתי התקופות הללו.

(1) החל מ-8 ביולי, עם כניסה הווטו האמור לתקפה רוח ליהודי בודפשט והשתרר, לגבי עניינם, מצב של הפוגה. בסוף אוגוסט נפללה ממשלה סטוי, ולראש הממשלה ההונרי גוריית החדש נתמנה הגנאל לקטוש, מתומכיו של הורתי, שנתק מדריות של הקלה כלפי היהודים. בשלב זה עזבו אייכמן ואנשי ה«קומנדו» שלו את בודפשט.

(2) ביום 15.10.44 נסתים לפטע מצב דברים זה, כאשר סלשי, מנהיג מפלגת «צלבני-החזן» (הנאצים הונגריים) תפס לידו את השלטון, על-פי קנוןיה השאית ביןו והגרמנים. יומיים לאחר מכן, חור אייכמן לבודפשט, והוא החלו שוב פרשה של דידפה ממושכת לגבי היהודי הבירה. ב-19 באוקטובר, הוחלט על גירושם אל מחוץ למדינה, לשם עבודה כפיה, בנובמבר החלה «ת浩וכת-הרגל», בה הוכrhoו 25,000 יהודים — ביזיהם נשים רבות — לעזוד בשלג ובגשם — ובלי שהיה להם — אל הגבול האוסטרי, מצעד זה נמשך — עם הפטקה של שש שנים — עד סוף השבוע הראשון בחודש דצמבר. מתוך אפיקת כחוות, מאות מהם מתו בדרך, ורבים אחרים נספו לאחר הגיעם לאוסטריה. בינווים השתרר בבירה מצב של טווור, בו היו אנשי «צלבני-החזן» ערכבים צד נגד יהודים המסתתרים מהשלטונות, או המשמשים בניירות «מווייפים» — כדי לקטפלם (הצהרת קסטנר בלונדון — מוצג כ"ט). במצב זה בא הקץ רק במחצית השנייה של ינואר 1945, עם כיבושה של בודפשט על ידי הروسים.

ג. פועלתו הציבורית של ד"ר קסטנר בתקופה הראשונה (בין 19.3.44 ל-7.7.44) (שוואת ערי השדה).

כאמור, את פועלתו של ד"ר קסטנר כמנהל ועד העזרה וההצלה היהודי בבודפשט, בתקופה הנזכרת, הכרחי להעיר לאור הרקע הכללי שתוואר לעיל. אולי מآلוי מובן, כי

השופט אגרנט

עדין לא יהיה בידינו לעשות כן, בלי לעמוד מוקדם על עצם פרטי הפעולה הזאת — על העובדות החשובות הכרוכות במשאיומתן. שהלה (ביחד עם חבירו בוועדה, או בילדיהם) ניהל עם אנשי ה.ס.ס., ואשר הוביל לארגונו של "משלחת ברוניברלון", שעליו סובב הצד המרכז של מסקנת הנשיא בחלק הראשון מפסקידינה. אכן בשלב זה אמרנו — ובמידת האפשר לפי סדר ברונולוגי — אך במודניטיםabolisms ביותר מפרשה זו זאניה לשלב אחר — כשאבוא לנמק את השקפתנו אני בנדון — את הצדן של פרטים חשובים נוספים.

כהקדמה לתייאור המשאיומתן האמור, על שלביו השוניים, מפנה אני את תשומת-הלב לעובדות המובאות בפסקה 16 לפסק-הדין של הנשיא בדבר עבורי הציוני של ד"ר קסטנר מוה, ותולות הוועדה הניל', עד לזמן הפלישה הגרמנית, מוה. לגבי הענין השני, ראיות להדגשה העובדות, כי החל מ-1941 עסקה הוועדה — קבוצה קטנה של ציוניים, עליה גמנו ד"ר קסטנר, יואל ברנד ושמואל שפרינגן — בהברחה להונגריה של פליטי ארצאות ההשמדה הסמכות, שקיבלו ממנה ציוד בכיסף, תעוזות מזוייפות ושיכון; שלצורך השגת כספי הצלחה הדורשימים, קימה הוועדה קשר מתמיד עם ועדת העזרה של הסוכנות היהודית בקוסטרא ועם סלי מאיר, נציג הגוינט בשוויץ; שנוצר גם מגע בינה לבין קבוצת הצלחה אשר פעלה או, בראשות הרב ייסמנדל וגויי פלישמן, בברטיסלביה, בירת סלובקיה הנאו-ציית; וכי ב-1943 ניתנה, לפי דרישת הסוכנות היהודית, צורה נוספת קבועה לוועדת הצלחה בבודפשט, ואו היה נתן (אוטו) קומולוי (נסיא ההסתדרות הציונית בהונגריה) ליושב-ראש הוועדה וד"ר קסטנר — למנהל בפועל; כי בראשית שנת 1944 עלה שמואל שפרינגן לארץ-ישראל ומני אז הפך ד"ר קסטנר לחיות, ביחוד אחריו נסיעת יואל ברנד לקשטנא (ראה להלן), "הרוח החיים" בהתחוית דרכי הפעולה של הוועדה.

ועתה אגש לפרשת המשאיומתן הנזכר.

(1) ב-5 באפריל 1944, נפגשו קסטנר וברנד בבודפשט עם קצין ה.ס.ס. דיטר ויסליצני, אחד מנגני אייכמן-ב"ייזון קוונדרו*. בפגישה זו, שנערכה בתיאום של סוכני האבא הגרמני, ד"ר שמידט יוסף זינגיגר, שאלו קסטנר וברנד, אם יהיי הגרמנים נכנום, בעוד חמורתה כספית בסך שני מיליון דולר, להתחייב בארבעה דברים אלה:

(א) לא יבוצע "רצח המוני" של יהודי הונגריה וחיהם ישמרו;

(ב) הם לא ירווכו בנטאות;

(ג) זוגם לא יגורשו אל מחוץ למולדינה;

(ד) לאותם היהודים ההונגריים שבידייהם היתרי כניסה לאפשר התגירה לא-צוט אחרות, לרבות ארץ-ישראל.

בהתבססו על נקודות אלה אחת אחת, ענה ויסליצני:

אשר לא-), הגרמנים רוצים אמם בהפסקת "ההשפעה היהודית" בכל שטח

השופט אגרנט

זהו מונחים בהונגריה, אך אינם מעוניינים בראשה המוני דזקה, של יהודי המדינה הזאת, ולפיכך אפשר לנחל משאותן על שירתה «התמצית» או («היסוד הביאולזני») של העם היהודי שם, אשר ל'ב (ו'ג), לא היו רכובים ואף לא גירושם. אלא אם ידרשו זאת ההונגרים במישרין מברלין, ככלומר מאחורי גבו של היוזן קומנדו, ואשר לד'ג), אולי להעביר הצעה זו למונחים עליון, אך הוא ויסליצני, סבור שאלה יהיו מונחים אך בהגירות יהודים בממדים גדולים ולכך מוטב שהועודה תגשים הצעה בדבר תוגרתם של מאה-אלף יהודים, שהיוזן קומנדו תמליץ עליה בפני השלטונות בברלין. בנסיבות על הוועדה שלהם, במטבע הונגרי, מקדמה בטח 200,000 דולר (נ' 6 מיליון פנגו) — שהוא עשרה מהסכום המוצע של שני מיליון דולר — לשם הוכחת «רצונה הטוב» וכיילת הכספיות (דו"ח קסטנר, ע' 24-25; עדותו, פרוטוקול, ע' 28-30).

2) לאחר הפגישה הזאת, פנו קסטנר וברנד לבאיות הארגונים הציונים ודאשי הקהילות הניאולוגיות והאורחותודוכסית בבודפשט, וכולם הסכימו שהשניים ימשיכו בניהול המשאותן על הבסיס שהוצע על-ידי ויסליצני; כמו כן קיבל על עצמו שמואל טרמן, ראש חניאולוגים, לאספה את חלק הארי מהסכום הנדרש. אכן, רק עברו ימים אחדים, וקסטנר וברנד הביאו את השיעור הראשוני — שלושה (או שלוש וחצי) מיליון פנגו — למשרד היוזן קומנדו. בפגישה שהתקיימה בהזמנתו זה הופיע מטעם הגרמנים ציון ה-ד.ס. הרמן קרומי, סגנו הראשי של אייכמן, ואילו ויסליצני לא נכח אז. בפעם השנייה קסטנר וברנד על הבטחות ויסליצני לגבי ארבע הנקודות הנזכרות, וביקשו שהן יושרו עתה מחדש. וביחוד תאזר הבטחו לעניין הריכוזים ההגורושים. בתשובה לדבריהם האלה, ציון קרומי שאל לו ידיעה על הבטחות לגבי שתי הנקודות האחרונות, ועליו לברור אצל ויסליצני, שאנו בעיר, אם יש לנו אחות במציאות. אשר להצעה בעניין ההגירה, אמר שטרם מקבלו הדראות הדרשות מההמוןם בברלין, שם נמצא עזין ענן זה בשלב של עיון (דו"ח קסטנר, ע' 26; עדותה, ע' 31-32). עם זאת, נענה קרומי לבקשתם של באיזוח הועדה, כי יתעורר לשם שחרורם של כמה ציונים שנאסרו בפרק זמן זה על-ידי הגסטפו ההונגרי, הגוף המשטרתי החדש, שהוקם על-ידי ממשלה טוטויה כדי שייעבוד שכם אחד עם הגסטפו הגרמני בבודפשט. ואמנם קיימים קרומי, לאחר מכן, את הבטחו זו לגבי רוזה בינט, מזכירתו של משה קרואוס (מנהל המשרד הא'). שנארהה בעת שעמדה להיכנס, בשליחות מושרדה, לבניין האירות התרוכית; וכן לגבי אורנסט סילני, חבר הועדה מטעם «השומר הצעיר». אשר, בכספיו קרבן לモימות הגסטפו ההונגרי, עזר בזאת שקיים פגישה עם שני אנשים — שהציגו את עצם כ«פרטיזנים» מיגוסלביה (זהו, כאמור, של דבר, סוכני הייגול ההונגרי ה��וי) — כדי לתכנן אתם את הבריחה לאرض זו של מספר פעילים ציונים (דו"ח קסטנר, ע' 27; עדותה, ע' 32-33).

3) הפגישה הבאה בין קסטנר וברנד לבין נציגי היוזן קומנדו התקיימה ב-21 באפריל, ובמה מסרו ושניים לגרמנים — כתשלום נוספת על-חשבון המקדמה — את הסך שני מיליון (או שני מיליון וחצי) פנגו. בפגישה זו השתתפו מטעם ה-ד.ס. הקצינים

השופט אגרנט

קרומיי ורונגשי, וגם נוכח בה ד"ר שמידט, סוכן הצבא הגרמני. במעטם זה התרעם מארך על איה-השלמת הפרעון של כל סכום המקדמה (צ'ו מיליון פונגנו) ואימם בהפסקת המשאותמן, לבסוף הסכים — וזאת רק אחרי "עמל רב", שהושקע ב"שכנועו" עליידי באיכות הוועדה — למועד החדש. בו תשלום היתרה וימשך המשאותמן.

א כבואר, בזמן ההוא כבר החל תהליכי הריכות, והיה זו, איפוא, טבעי והגוני שהועדת תהיה חרדה. שמא יצא לפועל, הרף המשאותמן שניהלו בארכותם עם הגרמנים, גם חכנית הגירוש. אכן, בעניין זה שתקה, באותה פגישה, שני קציני ה.ס.ס. ומילאו פיהם מים. מאידך גיסא, הוועד קרומיי על נוכנות הגרמנים להרשאות מספר מצומצם של יהודים להבר מהונגRIA, אם יהיה בכוחו לאמוריקה או ארץ אחרת מוכנה לקבלם. בשמעם הודיעו זו, אמרו קסטנר וברנד שביום 16 במרס נתקבלה ידיעת, מבא-כוו הנסוכנות היהודית בקוסטה, על שיש מאות רישיונות-עליה, שאישרה ממשלה בשבייל יהודיה הונגRIA, ושכבר עוגנת אניה בנמל קונסטנצה, המיוערת להוביל את בעלי הרישיונות לארכץ ישראל. על כרך הגיב קרומיי שהכרחי להשתיר, מעני השלטונות הונגRIA, את אפיה של התאגיר החואת כעליה לאירוע ישראל, ולכנע על בעלי הרישיונות לעשות את דרכם בגיןה לברטיסלביה ומשם, בmorde הדנובה דרך רומניה. כאשר קסטנר וברנד הוטיפו ורמו שיתיכון דבר השגת הסכמה של השלטונות הונגRIA לעליה זו, התגדו שני קציני ה.ס.ס. נמצאות לעניין "התערבותם" של שלטונות אלה ב"משאותמן שלנו". פעהלו זו — כך הדגיש קרומיי — היא "סוד הרין" (דו"ח קסטנר, ע' 27).

ב 4) רק עזבו שני קציני ה.ס.ס. את מקום הפגישה ודר' שמידט הוועד לקסטנר וברנה, כי החולט אצל השלטונות הונגRIA, סופית, בדבר הדופציה של כל התושבים היהודיים, ויעץ כי לשם הצלחתם מגורל זה, יש לסמור אך ורק על עורת הגרמנים, ככלומר, עליידי התשלום לידיים של הסך שני מיליון דולר, בהתאם לדברם עם ויסליצני (דו"ח קסטנר, ע' 28-27; עדותו, ע' 37).

ג 5) בסוף אפריל, הובאו לתשומתلب הוועדה בבודפשט, עליידי ועדת ההצלה בברטיסלביה, שתי ידיעות מדאיות, שהגיעו לאנניה של זו האחרונה: (א) כי ב-29 באפריל דהינו למחזר היום שבו יצאה מהבירה הונגRIA הרכבת המסעה 1,500 עצורי מהנה קישטרציה — נראתה זו כשהיא נסעת בכיוון לאושבץ; (ב) כי במקום האחורון החלפת מחרש עבדות תיקון של תא הנזאים הנמצאים שם ואשר באוי הסתיו 1943 לא היו בשימוש (דו"ח קסטנר, ע' 30; עדותו, ע' 37).

ד בתחילת מאי, קיבל פנחס פרוידיגר (מנהיג האורתודופסים בבודפשט) מכתב מהרב יוסמנל (מראשי הוועדה הברטיסלבית), בו הוועד והשתקימה פגישה בין הנהלות של הרכבת הונגRIA והרכבת הטלאבקיה, ושבפגישת זו דובר על המעבר של "רכבות גירוש", במספר רב, מהונגRIA דרך סלובקיה, ופירוש הדביה, שוב, בכיוון לאושבץ (דו"ח פרוידיגר, ע' 25; עדותו, ע' כ"ג-13; דו"ח קסטנר, ע' 30). על העובדה, כי משלחת מטעם הנהלת הרכבת הונגRIA, בקרה, באותו זמן, בסלובקיה, שמע פרוידיגר גם מפי אחד מידיזיו

השופט אגרנט

שמילא את בקשו לברר עניין זה, תמורה תשולם (עדותה, ע' כ"ג—13, 14, 15). את הידיעה הזאת בדבר "הסכם-מעבר הרכבות", מסר פרוידיגר גם לחבריו הוועדה (עדות קסטנר, ע' 37).

- א** 6) כאשר נתקבלה, בסוף אפריל, הידיעה המדאגת על אודוט ביוון הנסעה של רכבת עזרוי קישטרציה, ביקשו מיד קסטנר וירבעד להיפגש, באורח דהומי, עם קרוימי. מבולשם ניתן להם והפגישה התקיימה ביום 2 במאי, בהזמנתו זו, הודיעו קרוימי שנתקבל בinityים האישור להגירתם של 600 יהודים, מחציהם מבודפשט ומהצחים מערע השדה. כמו כן, הסכימים כי 300 בעלי רישיונות, הגרים בעיר השדה, יבואו ממשם, בלווית אנשי ה.ס.ס., למבחן מיוחד בבודפשט, שייקרא — כך אמר — בשם "מחנה המוחססים"; ולזריך זה ביקש שהועודה תגיש לו רשימות המביבות את שמות האנשים האלה. ועוד בישר, כי הגרמנים ירשו את הגירתם של 100 יהודים נוספים, תמורה תשולם בסך 10 מיליון פנגו. יצוין, כי בהסדר זה, עליו הודיעו הקצין הגרמני וקסטנר וירבעד לא דחו אותו, מונח מקור "הסכם" בין קרוימי וקסטנר, המשמש, ביחד עם עניין "סוד הריך", אבן יסוד לדברי ההנמקה של הנושא.
- ב**
- 7) לאחר הדברים האלה, שאל קסטנר על פשר המשלווה, ב-28 באפריל, של 1,500 עזרוי קישטרציה, וקיבל מקרומי את התשובה הכווצת שלילה דובר לעיל. בתגובה על תשובה זו, הודיע קסטנר את הצהרת ויסליצני, כחודש ימים קודם לכן, בדבר חוסר העניין שיש לגרמנים בירושה היהודי הונגריה, הצהרה שעיל ישודה שלמה הוועדה את השיעור הראשוני של המקדמה. כמו כן דרש, שלמחרת היום תתקיים פגישה נוספת, בה ישתחף גם ויסליצני (דו"ח קסטנר, ע' 30; עדותה, ע' 38).
- ג**
- 8) בפגישה שהתקיימה למחורת הבוקר (3 במאי), הודיע קרוימי שויסליצני נמצא בעיר קלוז' שבטרנסילבניה (מקום מוצאו של ד"ר קסטנר). כאשר קסטנר בישר לנוסע לשם, כדי להתראות עם ויסליצני, נתן אמן קרוימי את הסכמתו לכך, אך בו בזמן התנה שלפני בן תשלום היתרתו של מיליון פנגו, שעדין חסרת להשלמת המקדמה, בשעות הצהרים שולם סכום זה לגרמנים, ומיד לאחר מכן, נסע קסטנר לקלוז' בלווית ד"ר פלציגיק, סוכן הצבאה הגרמנית שкроימי דרש שיילוות אותו (דו"ח קסטנר, ע' 31). באותו יום התחלקו קומולוי ויסליצני, חברי הוועדה, בהכנות רשות 600 היהודים, המיועדים לעליה לאנץ'-ישראל, לפי ההסכם האמור עם קרוימי (דו"ח קסטנר, ע' 32).

- ה**
- 9) בדרך לקלוז', נתקל ד"ר קסטנר במראה של יהודי ערי השדה כשחט מובללים, אם בעגלות ואם ברגל, לנאות, בהגיעו לקלוז'. מצא שהתהלך של העברת היהודים למלבנות שבחזקות העיר, שהחלה יומיים לפני בואו היה במלוא תקפו. עוד באותו יום נפגש קסטנר עם ויסליצני בבית המשטרה, בקלוז', ובشيخה, שפתח עמה עמד מחדש על הצהרותיו הקוחמת של זה בדבר חוסר העניין שיש לגרמנים בירושה היהודי הונגריה, ועל הצעתו האמורה, שהשאירה להם — כך הטעים קסטנר — קרן או ריבידה בקשר לעתידם.

השופט אנדרס

בתשובה לדברים אלה, אמר ויסליצני כי בשלהו אותו אייכמן לערי השדה, לשם עשיית "העבודה הבויה הזאת", הרוי הוציאו מכל המשאותה האמור, וכן, שיש לו, לוויסליצני, דעה פסימית על עתידה של יהדות הונגריה ("אנדרי מוכן לולא את כל היהודי הונגריה וברודאי שלא אייכמן הוא אשר ירסנו בכאן") (דו"ח קסטנר, ע' 32; עדותה, ע' 38), כאשר קסטנר ביקש לדעת אם יהודי הונגריה עומדים בפני דפורטציה כללית ומידית, השיב הלה כי, מעתה היותו נודע מהבירה זמן רב, אין לו ידיעה מדוייקת על כך, אך בעוד מספר ימים יטע שם ואוי יברר את העניין הזה מפני אייכמן לאשורו. לפיכך הצע שאלטניר יבקרנו, בעבר זמן קצר, בחווילתו בבודפשט, כדי לקבל ממנו ידיעה מוסמכת בדברון, לבסוף היהודי שהוגברו אמצעי השמירה על הגבול הרומני (אשר קלוי) נמצאת במרחק של ארבעה קילומטרים בלבד ממנו). ושם התבונה ליעץ ליהודים הרוצחים לבירות, שניקטו והירוטו יתר ויבקשו "דרכם אחרים" (דו"ח קסטנר, ע' 32; עדותה, ע' 38).

אחרי היפרדנו מוויסליצני, התראה ד"ר קסטנר עם אחדים ממנהיגיהם בקהלו, כגון המנוח ד"ר יוסף פישר, ד"ר ארנסט מריטן והל דנציג (עדות קסטנר, ע' כ"ח-9). הראשון היה חותנו של קסטנר ואותו זמן שימושו, כמו שumed (ערב הפלישה הגרמנית) בראש הקהילה היהודית בעיר זו ישב בראש מועצת היהודים שם. בעבר היה ד"ר פישר נשיא הסתדרות הציונית בהונגריה ונחשב אחד האנשים הבולטים והחשובים בחצי היהודים בהונגריה ורומניה (עדות הרמן, ע' 376). ד"ר מריטן היה, ערבי פרוקה, יושב-ראש ההפי-תודירות הציונית בטרנסילבניה והל דנציג — סגן ישב-ראש; שניהם נמנעו על חבריו הקרובים של ד"ר קסטנר. בקהלו הייתה קיימת ועדת הצלה, שפעלה תחת מרותה של הוועדה בבודפשט ושל חכירה נmeno ד"ר מריטן, ארנסט הציין, הלל דנציג ויאויגן גוטלביב (עדות דנציג, ע' כ"ז-26).

בזמן ביקורו האמור בקהלו, הבא עמו קסטנר בספסים המועדימים למטרת הצלה ומסרם לחבריו הוועדה הנ"ל (עדות קסטנר, ע' כ"ח-9; עדות דנציג, ע' כ"ז-33). בפסק-דיןו (פסקאות 51-53), קבע העשיה קסטנר לא סיפור למניגים היהודים בקהלו, שעה שהתראה אתם על הידיעות המשמשות, שהגיעו לאזנו הוועדה בסוף אפריל והוזכרו בפסקה ג' (5) דלעיל. מאידך גיסא העיד ד"ר קסטנר שאמר להם אותו זמן כי "המצב המורא", "שקיימת סכנת גירוש", וועליהם להגביר את הבריחת" (עדותה, ע' כ"ח-10). כמו כן, מסר להם על זהירות ויסליצני בדבר הגברת אמצעי השמירה על הגבול הרומני (שם). לפי עדותו של הלל דנציג, התראה עם ד"ר קסטנר, מעתה היותו חולה, בוגרת ממנהיגים האחרים; שהתרשם מדברי קסטנר שנטקל הוא בקשימים במשא-זמתן שניהל עם הגרמנים והוא אمنם הסבה שבא לקהלו כדי לדבר עם ויסליצני; כמו כן, קסטנר לא אמר לעד, בהודנותו ביקרו זה, כל "דבר קונקרטי" על כוונות הנציגים אך שהלה הזהיר, מאידך גיסא, שיש "להגביר את הבריחת" ושלשם כך הביא את כספי ההצלה האמורים (עדות דנציג — ע' כ"ז-36). יש לקבוע כי בזמן שערך אותו ביקרו סיפר — או לפחות רמן — קסטנר למניגים היהודים הנ"ל על התכנית להעלאת 600 יהודים — מהציגם עיריית השדה — לארכ'ישראל, לפי הוועת קרומי מיום 2 במאי (עדות דנציג, ע' כ"ז-37). עוד ביום 3 באותו חודש ד"ר קסטנר מקהלו לעיר הבירה (עדותה, ע' 38).

השופט אגרנט

מן הרואין להוציא, כי בחודש אפריל קיימַ קסטנר, לפי רשותו שניתן לו על ידי ממשלה הריגול הנגיד הונגורי, את בקורתו לאחר בקלווי, ושאף בהזמנתו זו הביא עמו — ומסר לחברי הוועדה בקהלו — כספים המיועדים למטרות הגזלה (עדותה, ע' ב"ה-9). פרט לשניים האמורים, לא ערך ד"ר קסטנר ביקורים נוספים בערי השדה, בפרק הזמן בו עסקו. עוד יש להזכיר, כי במשך המשכית השנייה של הוודש מאין, קיימַ הלה מבודפשט באמצעות הטלפון, כעשר שיחות עם חותנו בקהלו (עדות קסטנר, ע' 191). לפי קביעת הנשיא המלומד, גם בשיחות אלה, שנתקיימו בהזמנתו בקוריינו של ד"ר פישר בביית החולים בקהלו, לא מסר ד"ר קסטנר לחותנו כל מידע ממשית או ספציפית בדבר חנות האגירוש שהיתה לארמניה. לענין זה — כמו לעדויות קסטנר וידנינג לגבי תוכן השיחות שערך הראשון עם מנהיגי קלוז' בעת ביקורו מיום 3 במאי — עוד אשוב.

ב

9) השלב הבא של המשא ומתן עם הנaziים נועד בפגישה שקיים يول ברגן, ביום 8 במאי, עם אדולף אייכמן, לפי הזמנתו של זה (דו"ח קסטנר, ע' 34-33). בהזמנתו זו, בה הופיע ברגן בגוף הודי איכמן שהוא מוכן למכור דם بعد סthoraה, כלמר, שˌמיליון יהודים" יזרשו להגר לטסלא או ארץות צפון אפריקה, תמורת המיסירה לגרמנים של 10,000 מכוניות-משא וכמוות גודלות של מרכבים אחדים, כגון קפה, תה וסבון. העליה הישרה לאָרְצִיּוֹרֶל היא בלתי אפשרית — הסביר הלה — בגלל הצורך במסחרי מעיני השלטונות ההונגרים (וגם מעוני המופתי הירושלמי, שלגרמנים הৎכם עמו בנדון), את אפיה של הגירת היהודים "בעילה", אשר על-כן מן ההכרה להסתומה בזורת גירוש. העיקר הוא — הטעים — מסירת מכוניות-המשא לידי הגרמנים, אך אלה ישתמשו בהן רק בחזית המזרחת. לשםימוש הצעה זו — הוסיף איכמן ואמר — יאפשרו ברגן לנסוע לקושטא, שם יבוא במגע עם "ידייזו" כדי שאליה ינייעו את מע臣ות המערב להסתומים על תשלום החמורה הנדרשת. ברגן יהיה רשאי לשוחות בקושטא, לשם הابت ענין זה לידי פioms, משך שבועיים ואפ"ה, אם יראה צורך בכך, קצר יותר, אך בינתיים יתחיל איכמן בביוץ הגירושים. אם בסוף תקופה זו ישוב ברגן לבודפשט וביפוי הוודעה על אודות הסכמה עקרונית להצעה האמורה, כי אז יופסקו הגירושים ולא עוד, אלא איכמן יהיה שכן לתת "מקדמה" של 10,000 יהודים, תמורת המיסירה לגרמנים של 10 אחוויים מהסתורה המובטחת (עדות ברנה, ע' 648-649).

1

בשmeno הצעה זו יוצאת מפי ראש היוזן-קומנדנו" — שרק התואר "פרברטיה", שבכינה אותה קסטנר, והולם אותה ואשר כמותה לא נשמע עדין בתקופה המודרנית — נדמה ברגן לרגע קטן, אך מיד התעתש והביע נכונות מלא את השילוחות שהוצעו לו; ולזהות הסכימנו, לאחר מכן, גם יתר חברי הוועדה (לרבות ד"ר קסטנר), גם כל המנהיגים האזינו וראשי הקהילות בבודפשט, דבר שעוד אעמוד עליו.

1

באוטו יומ (8 במא) — ומכל מקום סביר לתאריך זה ואחריו שmars ברגן לחבריו הוועדה על תוכן שיחתו עם איכמן — היהודי ויסלייני לCASTNER, בעת שזה ביקר אצלם בחולותם בבודפשט, שהגירוש הכלול של היהודי הונגריה הפך לענין מני וגמור, והאפשרות היחידה להצלה תלואה בהצלחת שליחות ברגן לקושטא שלמענה יש, איפוא, לעשות את הכל, כדי שלא תסתים בתוצאה שלילית (דו"ח קסטנר, ע' 31; עדותה, ע' 40).

השופט אגרנט

לפיקד נשלה ב-12 במאי לוועת העורה בקושטא מברך, החתום על-ידי קומולאי קסטנער וברנד, והמכיל בקשה לסיור ויזה תורכית עבור זה האחזרן (מוֹזָג 52). כמורכן, נשלה כעבור יומיים (14 במאי) מכתב ל-סלמי מאיר (נצח הגיינט בשווין) החתום על-ידי קסטנער וברנד והמכיל הודיע על השליחות האמורה (מוֹזָג 26). אחרי ימים אחדים נתקבלה תשובה מועדת העורה בקושטא המחייבת את בואו של ברנד לשם (עדות ע' 656).

א ב-15 במאי, התראה ברנד עם אייכמן בפעם האחזרנה ואו הודיע לו זה, כי מעכשיו מתחילה הוא בגירוש של 12,000 יהודים ליום, תוך הדשה שבינוים לא ישמידם. כאשר ברנד ביקש שיימנע הלה, לפי שעה, מביצוע תוכנית הדפורטציה. נתקל, מצד אייכמן, בסירוב מוחלט: «לא אוכל לשים את היהודים על הקרה», עם זאת הטעם שוב, שם יהוד ברנד לבודפשט תוך הזמן שהקציב לו וכשבאמתחו הסכמה עקרונית להצעתו, יהיה בכך «لتת מיד את המקדמה, להפסיק את הגירושים ולהזול המשמדות בגנים» (עדות ברנד, ע' 650).

ב ב-18 במאי גסע ברנד לויינה, שם צויד בדרון גרמני, וב-19 במאי טס באוירון דיפלומטי גרמני לקובשתא, כשהוא מלווה על-ידי בונדי גראס, סוכן הריגול הנגיד הגרמני. בזאתו לשיחות זו, השאיר ברנד בבודפשט את אשתו העדה הבני ברנד, ושני בניו הקטנים. שלושה אלה נשאו כדיל שמש — כך גור אייכמן — בני ערובה בידי הגרמנים עד שברנד ישוב. מאותו יום מלאה הבני ברנד את מקום בעלה כחברה בועדת ההצלה בבודפשט.

ג **ה** ב-20 במאו לקובשתא מסר ברנד לחבריו ועדת העורה שם על המציג הטרגי בו נתנו נים היהודי הונגרי ועל גורל הגירוש הצפוי לכלם, וכן מסר שאיכמן כבר החל בגירושם של יהודי ערי השדוה, וזאת — בקצב המסתחרר של 12,000 נפש ליום. לאחר מכן, גולל לפניהם את עניין המצעה הנזכרת וביקש מהבעלי הוועדה שיפעלו לשם מימושה, למען הבוא ההצלה לשארית הפליטה הזאת של יהודת אירופה. בעקבות מסורת דקירות השבון זה, החליטו חברי הוועדה, שהתרשו עמווקות מתבונן, לבוא בדברים עם הסוכנות היהודית בירושלים, וזה האחזרנה, מצדה, לשוחח את ראש המחלקה המדינית שלו — מר משה שרתוכ (היום משה שרת) — לקובשתא, על-מנת שישכל להעירך כראוי, על-ידי שמיעת פרטיה ההצעה הגרמנית במישרים מפי ברנד, את מידת רצינותו של זו, אכן, לא הצליח מר שרת להשיג וויה להזכיר, ואם כי, מטעם ממשלת המנדט הודיע שתרשחת את כנסתו של ברנד לארכ'ישראל, והוחלט לבסוף — מפאת החשש שהבריטים עלולים לאסרו אותו — כי ייפגש עם מר שרת בחלבן, שלשם נסע. איפוא, ברנד לאחר התעכוב בקובשתא במשך כ-10-12 ימים, בrome, הסדר זה לא עלה יפה, באשר מיד עם הגיעו לחלב נעצר ברנד על ידי הבריטים והובא לקהיר, שם היה אסור במשר תקופה של מעלה מאורבעה חדשין, בת נחק ארוכות על-ידי אנשי הריגול הבריטי, בהסתティם פרשה זו, הורשה לו לעלות לארכ'ישראל, משם לא חור עוד, בזמן השיך לעניינו, להונגRIA (ראטה), לגבי שליחות ברנד ותוצאתה, את עדותו של זה (החל מע' 658) וכן עדויות מנהם ברד (ע' 514) ואחד אבריאל (ע' 682)). אחרי שנעצר ברנד והועבר למאסר בקהיר, שיגרת הסוכנות היהודית

השופט אגרנט

את מר שרת לונדון, כדי להניע את הממשלה הבריטית שתתנצל את הצעת אייכמן לטובת ההצלחה של שרידי היהודים באירופה (עדות בדר, ע' 541). אכן, מאמצאי מר שרת (ואחרים) בכיוון זה לא נשאו פרי, וביום 21 ביולי, שודרה ברדיո לונדון הודעה על החלטת הממשלה הבריטית לדוחות את הצעת אייכמן (מו"ג 58).

- א** עוד בעת שברנד שהה בקושטא נקטו חבריו ועתה העוראה שם צעדים מספר, שמטרתם היהח ליצור את הרושות אצל אייכמן ואנשיו ה"ס.ס. בבודפשט, שהועודה מבטה עין יפה על שליחותו ויש לה סיכויים להצלחה גם בתקופה שלאחר מכן — גם כאשר המשא"זותן עם השלטונות הבריטיים עמה, בעקבות הייצרו של ברנד והישלוו להכיר, בסימן רע והסיכויים להחלטה חיובית מצדם נראו קלים — המשיכו חברי הוועדה הנ"ל במאציהם למנוע יצירתו הרושות אצל הנאצים שברנד נכשל בשליחותו. כך, למשל, שלחה הוועדה, ימים ספורים אחרי הגיעו לקובשתה, מברך לוועדת ההצלחה בבודפשט, בו נאמר: «אנו מתייחסים ברצינות לשחרור יהודים ונניה מוכנים. תמורה שמירה על קיומם, שלם סכומים מסוימים, שעיליהם עליינו לבוא לידי הסכם» (עדות בדר, ע' 531). יתרה מזו, בסוף Mai, ניסחה הוועדה בקובשתה מסמך, המתיימר להיות הסכם ארעי בין ברנד לבין «באיז כוח נציגות המולדת». ברוח הצעתו של אייכמן ובנתונו לשינוי זה בלבד: כי במקום טוהרה, יקבלו הגרים במושם את התמורה بعد מתן ההרשאה ליהודי הונגריה להגר לא-ארץ ישראל וארצות אחרות, וזאת לפי שיורר מסוים של דולרים לכל אלף, או عشرת אלפיים. נפש (מו"ג ל"ח). כמו כן, על אודוט עשיית «הסכם-ביניים» זה בשלח מיד מברך לוועדת ההצלחה בבודפשט (מו"ג 27; עדות קסטנר, ע' 315). אכן, בהתאם לנוד המסמך האמור לשמש בידי ברנד — לעת חזרו להונגריה — הוכחה בפני הנאצים לא-יכשלו שליחותו; אולם אחרי נסעו מקובשתה והישלוו להכיר, נשלח המסמך לוועדה בבודפשט, אליה הגיע רק בראשית חודש يولי (דו"ח קסטנר, ע' 74; עדותה, ע' 17). ולבטף, בשלב מאוחר יותר, הדיעת הוועדה בקובשתה שנדונה על-ידייה האפשרות לשלה את אחד מחבריה, הוא מגנים בדר, להונגריה. על-מנת שימושו שמיין שם את ניהול המשא"זותן עם אייכמן, הנה צים חייבו שליחות זו ומטעם הנסיבות הגרמניות בקובשתה הודיע לוועדה שם, כי הוועד לשותה בדר מקום באוזירון דיפלומטי גרמני. אם כי זה האחרון היה נכון לפחות על עצמו את השliquות, לא יצא הדבר לפועל, מאחר שמטעם ואשי הסוכנות היהודית בלונדון הדע לוועדה בקובשתה, שהממשלה הבריטית אסטרה על נסיעת בדר לבודפשט, מפאת היותו נתין מדינה הנמצאת במצב של מלחמה עם הגרמנים (עדות בדר, ע' 540). כן הודיע לה שקרוב לוודאי, שהמשיך המשא"זותן עם הנאצים יתנהל באמצעות «אישיות הארץ נייטרלית» (שם). בשלב זה הפסיקה ועדת העוזרת בבודפשט שמעתה יתקיים המשא"זותן האמור שבין 10 ל-15 ביולי — לחבריו הוועדה בבודפשט שמעתה יתקיים המשא"זותן האמור בארץ נייטרלית (העדות הנ"ל, ע' 542).
- ב**
- ג**
- ד**
- ה**
- ו**
- ז**
- ח**
- ט**

(11) ביגתיים הלו בבודפשט — בשטה המשא"זותן שבין ועדת ההצלחה שם עם ראש ה-"יונ"קוננדו" — התרחשויות חדשות.

השופט אגרנט

ביום 3 ביוני נדרש ד"ר קסטנר להתייצב בפני אייכמן, אשר הודיעו לו, בפגישת שנתקינה ביניהם בתאריך זה, שBITTEL את החסדר, שהושג עם קרוימי, בדרכם הבאת שלוש מאות יהודים לבודפשט, למען יוכל להגר משם לחוץ-לאראך. עד אותו זמן לא נעשה כמעט הנאצים, דבר וחזי דבר לשט ההוצאה של הסדר זה מן הכוח אל הפועל, פרט לכך, שבכללו — לפי הוועת ד"ר פישר לקסטנר — «נתקבעה פקודה מבודפשט להרכיב קבוצה». אייכמן נימק את החלטתו זו בתירוץ, שלא ידע להציג בפני ירושה, שריהנויים ההונגרי, וסגןנו אנדרי, על עשיית «טיקים אלה» לשם חילוץ יהודים ההונגרים, וכי יהיה במימושו של החסדר האמור רק משום «הוספה אש למזרחה», לאור העובדה שהעזה הגיע קורט בכיר, ראש המחלקה הכלכלית של ה.ס. בבודפשט, לידי הסכם עם בני משפחת מנפרד וויס, לפיו הוועברו מפעלי התעשייה של משפחה זו לרשות הנאצים, תמורה הרשות שקיבלו להגר לפוטרגול. כל הנסיבות של קסטנר במעמד זה — שאיביכמן יחוור בו מהווארת הביטול — היו ללא הוועיל, והצורך נפטר ממנה במלים «אין לי זמן בשביבך» (דו"ח קסטנר, ע' 41; עדותה, ע' 48).

ג נוכחות התפתחות מפתיעה ומדכאה זו החלטת ד"ר קסטנר על פניה מיידית ל-קרוימי, לשם העברת רוע הגזירה, ולפיקח נכסים לחדרו של זה ואיים בפנוי שיוריע לוועדת העזרה בבודפשט, שאין מועלת בהמשכת המשאיומתן עם הגרמנים. פניה דומה עשה קסטנר, בו ביום, גם ל-קליגס, ראש מחלקת המודיעין של הגסטפו הגרמני בבודפשט. בעקבות פניות נואשות אלה, הביע כל אחד משני הקצינים האמורים אתnocנותו להעתרב אצל אייכמן כדי שיחזור בו מוחלתו הנגל (דו"ח קסטנר, ע' 42; עדותה, ע' 48). ואולם, עוד באותו יום (3 ביוני) נתקבל קסטנר לראיון שני אצל ראש ה-"יודץ-קומנדו", ולאחר חיליפת דבירים ממושכת באווירה מתחזה («עצביך מתחשים מאה, קסטנר; אני שולח אותך לטריזיאנשטייט להבראה; או שאתה מבכיר את אושביז'ן»), הricsים אייכמן שיובילו לבודפשט מאותים יהודים מהעיר קלוז' (דו"ח קסטנר, ע' 44-43; עדותה, ע' 189). במרוצת הזמן הוגדל מספר הנכללים באותו משלוח עד שtagיע, בעת צאתו מקלוז', לכדי 388 נפש (דו"ח קסטנר, ע' 45; עדותה, ע' 48, 189).

ה העובדה, שששלב זה העדיף אייכמן את יהודי קלוז' על פני היהודים מערי שדה אחרות, מוסברת על-ידי ד"ר קסטנר בידיעתו שהיתה לראש ה-"יודץ-קומנדו" על כך, שאוותה עיר-שדה היא מוקם מוצאו של מנהל ועדת ההוצאה בבודפשט, אשר על-ין תושביה היהודים, עליהם גם בני-משפחתו של זה, קרובים ללבו («אייכמן ידע שקלוז' הייתה קרובה לנו במוחך» — דו"ח קסטנר, ע' 41). הסבר זה עולה בקנה אחד עם התקשיט הפסיכולוגי של הנאצים: לננות חסד של «הצלחה פרטנית» לא-יאלה מנהיגים יהודים על-מנת «לחיביך» אותם בהכרת תודעה לגרמנים, להרגיהם, ולמנוע, בדרך, בקשה מילא את בקשת ד"ר רינר, חבר מועצת היהודים בעיר הבירה, לשחרר ממנה העצורים בקיישטרציה את הוריו הוקנים. אייכמן עשה עם הלה חסד זה — הטעים פריזיגר — «כדי שיתה יומר בשקט, אדם קרוב לעצמו ואם הורגים את המשפחה שלו, זה יהיה יותר גורא» (פרוטוקול, ע' כ"ג-17).

השופט אגרנט

(12) בהתאם לדרישתו של אייכמן, הכנין ד"ר קסטנר, בעזרת זיגסמנד לב — מי שהיה ראש הקהילה האורתודופסית בקלוז' ושהה אותו זמן בבודפשט — רשיימה שמי של המיעדים להיכל במשלו' קלוז', והגיש אותה למשרד היידן-קומנדו" (דו"ח קסטנר, ע' 46; עדותנו, ע' 190). רשיימה זו הועברה לדראשי הגסטפו בקלוז', והגיעה אליהם לערך ב-4 ביוני, אחרי שכבר עובו שם משלוחים אחדים של מגורשים. מסיבה זו חסרו במקום מספר אנשים ששמותיהם ניכרו בראשמה והוא בין המגורשים, והיה צורך לתקן ולהשלים אותה. בעבורה זו עסקה ועדה מיו"ח של ארבעה אנשים — כולם חברי מועצת היהודים בקלוז' ואחדים מהם ציונים — שהתייעצה מדי פעמי' עם ד"ר פישר, ראש המועצה — (עדות דנציג — כ"ה, ע' 64; עדות קסטנר, ע' 188-189). בראשימה הניל כל קסטנר גם כעשרים איש מבני-משפחות הקרוביים, כגון, ד"ר פישר ואשתו, אחיו קסטנר ואשתו, ואחרים (עדות קסטנר, ע' 192). עקרון ההרכבה של הרשימה היה — לפי גירסת קסטנר — שיש לכלול בה אותם היהודים שרוכשו זכויות בחיים היהודיים, כגון ציונים ועובדיו מוסדות ציבוריים יהודיים, וכן אלמנות ויחומיים של האנשים שלא חזרו מעבודות הבפייה באוצר המלחמה שלהם נשלו עליידי השלטונות ההונגריים (דו"ח קסטנר, ע' 46; עדותנו, ע' 190). יוצא מכלל זה הוא מספר קטן של אנשים שניכלו במשלו' קלוז' בידי דרישת המפקדים, הגרמנים וההונגרים, בקלוז' (עדות קסטנר, ע' 187-188). אכן המשלו' של 388 איש — שהוא המשלו' האחרון שעזב את הגטו בעיר זו — יצא ממש ביום 9 ביוני ותגער למחנה קולומבוֹס בבודפשט למשך היום (עדות קסטנר, ע' 191, 198; עדות דנציג, ע' כ"ז—79).

(13) בימים הבאים ביקש ד"ר קסטנר, על סמך התקדים של המשלו' מקלוז', את ההבאה לבירה של משלוחים דומים מערי שדה אהירות; ובמחצית השנה של חודש יוני נגנו אנשי היידן-קומנדו" לפניה זו ונתנו הוראה ששובאו לבודפשט 400-300 יהודים מדברצן, סגד וערים אחרות. לפי רשימות שהוכנו עליידי הועודה בעזרת המנהיגים של תקhnיות הניאולוגית והאורחותודופסית (דו"ח קסטנר, ע' 53; עדותנו, ע' 198-200; עדות פרויידיגר, ע' כ"ג—41).

(14) כל היהודים שניכלו במשלו'ים האלה (לרובות 388 תושבי קלוז') הוכנסו מיד עם הגיעם לעיר הבירה, למחנה שברחוב קולומבוֹס — מערכת בניינים ששימשה מקודם לאשפוז חולים ואלים — כדי להכotta ליום שבו יורשה להם לעבר מהונגריה למדינה ניטרלית, ממש יכולו לעלות לארכ' ישראל או להגר למקום אחר. לפי ההסדר שהשיג ד"ר קסטנר מה"יודן-קומנדו", שמרו על מחנה קולומבוֹס — עד ליום צאתו של משלו' ברגז'באלן מבודפשט — אך חיליל ה-טט. והבנייה אליו היתה אסורה — אף לאנשי המשטר ההונגרית והגסטפו הגרמני — בעלי רשות מיוחד מטעם היידן-קומנדו", אשר ניתן, בדרך כלל, לפי המלצה הוועדה. זו האחיזונה דאגה להספקת המזון בשביב שכני המהנה ולספק צרכיהם האתרים. במרוצת הזמן, הוברחו לתוךו יהודים רבים שהיו מסתתרים מפני ציד הנפשות והמעצרים שנעלכו תכופות על-ידי השלטונות ההונגרים, ושעליהם נמנו אנשים שנמלטו מהתאות ומהנות העבودה; או שהיו פליטים מארצאות

השופט אגרנטה

אחרות של התופת; או שהיו סתם מחוסרי ניירות, המכשרים את תנועתם החפשית. לכל הטעמים האלה שימוש "מחנה קולומבו" מקלט במשך זמן רב ואף אחרי שנעוזב על-ידי "המיוחסים" שהיו מכונסים בו בעת עלותם לרכבת "ברוגן-בלון" (דו"ח פרוידיגר, ע' 36-34; דו"ח קסטנר, ע' 45, 56; עדותו של זה, ע' 56).

(15) אף-על-פי שהודות למאצ'י קסטנר ב-3 ביוני ובימים שלאחר מכן, הועבר רוע הגוירה שגזר ראש היוזד-קומנדו על התקנות של הבאת מספר מצומצם של יהודים מערי השדה לעיר הבירה — כך שחל ב-10 ביוני החלו המשלוחים הנוכרים להגיע למחנה קולומבו — למשה העיביה, בפרק זמן זה, אווירה של מתחיות הולכת ונגוברת על היהודים שבין אייכמן לבין ד"ר קסטנר וגבי ברנד — שמעתה נטלת חבל פועל בעבודות הוועדה), בימים אלה — המהזית הראשונה של יוני — היו השנים מתיצבים תכופות אצל אייכמן וקרומאי ומתולוגיים לפניהם, שלא מתחנן המשכת הגירושים. ברם, הם העלו רק חرس בידיהם ונפשו, בכל עת שפנו לצורה, בקייר אטום: אייכמן הצבע תמיד על אישובו של ברנד מקושטא ועל החוסר בידיעה הדימשמעית ממנו על גורם של ליחותם בכיוון הרצוי. לא הועילה ההציגו לראש היוזד-קומנדו של המברקים "המעודדים" שנית בקביעו מועצת העוראה בקושטא; אף לא הציגו המברק, המכיל את ההודעה בדבר עשייתו "הסתמך-הביבניים" (עדות הגוי ברגנה, ע' 633). לפיכך, בין 5 ל-10 ביוני, הבריקו ד"ר קסטנר וגבי ברנד לוועדה בקושטא, "שהగירושים נמשכים, שעומדים — בפני ריכוזם של יהודים הבירה, שתופס הסכם-הביבניים טרם הגיעו, ושזהוגים הרשמיים המקומיים נתונים במצב של הדרגות והתרומות, המחריפה והחולץ" (מוונג 27; עדות קסטנר, ע' 315). ב-9 ביוני הודיע אייכמן לקסטנר, שאם לא יקבל, תוך שלושה ימים, תשובה חיובית מקושטא, כי או "אני מפעיל את הבדיקה באושביז" (דו"ח קסטנר, ע' 47; עדותו, ע' 48).

נוכחות גם וש��ות זו, ובaan יודיעה, לפי שעה, על תוצאתה מוחלהת ברנה, גמרו בינהם חכמי הוועדה — זו גירסת קסטנר — שזו האחרון יציע בניתוחים לאייכמן תשלום 5 מיליון פרנקים שוויזרים, סכום שייאסף, ממוקבות יהודים מקומיים, בנסיבות שונות, כגון: מטבחער-חויז, וזה, יהלומיים, תכשיטים ופנגו הונגרים; ושמצדו יערוב ראש היוזד-קומנדו" לבתוחנים של 100,000 יהודים מהר גיסא, ויסכים, מאידך גיסא להסתעם, במועד קרוב ולמדינה ניטרלית, של היהודים המכונסים במחנה קולומבו, אשר את מספרם יש להגדיל — בשל הצורך להוסיף את "מיוחסים". עיר הבירה — מעל למספר המוקורי של 600 בעלי-רישונות הعليיה, בהביאו הצעה זו בפני אייכמן, השתמש קסטנר בטענה, שאם לא ייאוט אלה לקבל אותה, אויל עלול להיזכר מצב דברים, שבו תגיע, מצד אחד, הוועדה מקושטא בדבר הסכמת מעכבות המעריב להספקת מכוניות-המשא לגרמנים ואילו, מצד השני, לא ישארו בניתוחים יהודים בהונגריה, אשר הרשותה להגירותם לטפראד או לארצאות צפון-אפריקה נקבעה כתמורה להספקת הסחורה האמורה (דו"ח קסטנר, ע' 48-49; עדותו, ע' 50; עדות פרוידיגר, כ"ד-58). ואשר לקביעת המספר המוגדל של הנכללים במשלוח "המיוחסים", נימק קסטנר שאין להביא בכלל חשבון זה את 388 היהודי קלוז' (דו"ח פרוידיגר, ע' 35; דו"ח קסטנר, ע' 49).

השופט אגרנט

(16) בעקבות המשאותן, שהתנהל בין הוועדה והיוזן-קומנדו, לפי קווים אלה — אין הכוונה לرمוז שהתנהל תמיד, לגבי שני האספектים של הצעה,بعث ובעונה אחת — נאות אייכמן ראשית, ש-15,000 יהודים, תושבי ערי השדה, יובאו לממחנה בשטרסהוף-זינה, שם יועסק חלק מהם בעבודות הביצור שבאותה סיביה, בו בזמן שבנוי-הmeshאות של אלת — הבלתי מוכשרים לעובודה זו — "וונגןס למקדר" ("auf Eiss legen" כפי ביטויו של אייכמן), כלום. יוחקו בממחנה האמור עד שייחתך גורלם לאור תיצאת השילוחות של ברנד (דו"ח קסטנר, מבוא ע' 5, עדותה, ע' 49-50; דו"ח פרויידיגר, ע' 35). מכאן ארבעת המשלוחים, המכילים 12,000 יהודים, שכוננו בסוף יוני, לשטרסהוף-זינה —

- א** במקומם לאושבץ — ומספר ניכר מהנכליים בהם נשאר, בסופה של דבר, בחיים (ראה פיסקה A (12) שלעיל). שנית, נאות אייכמן להגדלת מס' המוחסמים" ל-1,300 נפש, אם כי בתחלת עמד בחוקע על אלף בלבד ; ובזום צאת המשלוח הוה מבודפשט, הגיע מספר הנכללים בו ל-1,684 (דו"ח קסטנר, ע' 58, 63; דו"ח פרויידיגר, ע' 35). כמו כן נקבע שמועד יציאת הרכבת, המסייע את "המיוחסים", יהיה 30 ביוני, והם יוסעו, אחרי שהות עקרה בגרמניה, לספרד.

- ג** בקשר לצד הכספי של "העיסקה", על שני האספектים שלה, היפנה אייכמן את קסטנר לעיהני ברנד לקורת בכיר, קצין ה-"ואנפז-ס.ס." (Waffen-S.S.) ששימש אז, כאמור, ראש חמלה הכלכלי של ה-הס.ס. בבודפשט ואשר הוא שהביא לידי סיום את המשאותן הנזכר עם בני משפחת מנפרד וייס. מעתה בא ד"ר קסטנר יותר ויותר במעט עם הקצין דנאי-הילה, שדרגומו לא הייתה พฤษภาคม מזו של ראש ה-"יוזן-קומנדו" ושרה, לדרכו, לשמעתו היירה של הימלר עצמו (דו"ח קסטנר, ע' 52). בשלב זה הatzמץ, לכורה, תפקידו של בכיר, בקביעת "מחיר הגולגולת" לגבי הנכללים במשלוחים משני הסוגים ; בלבלה התשלומים של 5 מיליון פרנקים שויזיצים. על צורתו השונות ; ובהערכות התקציבים ומטבע-החויז, שהיה חלק מתשלום זה. במרוצת הזמן נקבע מחיר זה — לפי דבריו קסטנר בדו"ח שלו (מבוא, ע' 5) ובמכתבו מיום 21.10.45 להגנתה הסוכנות היהודית (מוזג קמ"ב) — בסך אלף דולר הולגולות גבי "המיוחסים" ובסך מאה דולר הולגולות גבי הנכללים "במשוחי אוסטריה" (עיין גם בעדות קסטנר, ע' 69).

- ד** (17) לשם מניעת אי-הבנה, עלי להתעכבר כאן כדי לציין שהנשיא המלומד של נפסק-ידיינו (פיסקה 75) את גירסת ד"ר קסטנר, שהבונת ארבעת המשלוחים הנזכרים, בסוף יוני, לשטרסהוף-זינה — במקומות לאושבץ — יסודה בהסכם שנעשה, באמצעות קסטנר, בין אייכמן ווועודה. לדעת הנשיא, היה הגורם לעזין זה ההוראה שקיבל אייכמן באותו זמן מקלטנברוגר, ראש משרד היד.ס.ת.א., שמילא בזאת את הבקשה הכלולה במכרז מיום 7.6.44, שלחה לו בליך, ראש עירית וינה, דהינגו כי ישלחו לו 12,000 פועלים, לשם העסקתם בעבודות הביצור הגרמניות. שהתנהלו כמי מבינה אובייקטיבית שימושה אותה הוראה של קלטן-זאמן, אין להטיל ספק בכיר, כי מבחינה אובייקטיבית שימושה אותה הוראה של קלטן-ברונר לראש ה-"יוזן-קומנדו" בבודפשט הסיבכה והגורם לפעללה הנזכרת (עיין בפרוטוקול גירנברג פסק-ידיין בית-המשפט הבינלאומי, ברק 22, ע' 494 ; כמו כן מכתב קלטנברוגר

השופט אגרונום

מיום 30.6.44, לבוצ'קה, כרך 11, ע' 313-314; ותרגומם עברי של מסמך זה בפסקה 71 לפסקידין של הנשייה). ואולם, שוב שאלה אחרת היא — ועוד אדון בה — אם כלפי קסטנר לא החימר אייכמן להציג עניין זה כ"חטאמה" שניתנה על-ידיו למנהל הוועדה, על יסוד המשאותן שהתנהל ביןיהם בדרכם הבטחת חיים של חלק מיהודי ערי השדה, המיעודים לגורשו, עד שתתברר תוצאה שליחותו של ברנד. אכן, גם הנשייה קיבל כאמור את דברי קסטנר בדו"ח שלו (ע' 52): שאיכמן שיתף את הוועדה בתהילך של בחירת הגטאות שביהם ירכבו "משלוחה אוסטרויה", וכן בבחירה המועמדים שיכללו בהם, תפקיל שמילאו חברי הוועדה בעורთ הרבנים וראשי הקהילות באוטם הגטאות (דו"ח קסטנר, ע' 54). ועוד ראה הנשייה כאמור את דברי קסטנר: שהועדה השתפה, לפי דרישת אייכמן, בתקציב של החוקת היהודים האלה במנתנה שטרסתך לאחר הגעם שם, כדי שבפועל שיתף ראש ה"יוזן-קומנדו" את קסטנר וחברי הוועדה בעניין הביצוע של המשך להווים הנ"ל (פסקידין הנשייה פיסקה 73). ברם, מכל זה הסיק הנשייה אך ורך שאיכמן לא תכוון אלא לחוק את קשרי שיתוף הפעולה של קסטנר בಗירוש הטיטלי, על-ידי זה שהנעה לוועדת ההצלה מקום להתגרר בו, ואיפשר לקסטנר להיראות בפני הציבור היהודי באיצטלה של "מציל" (שם). גם בمسקנה זו — ובטעמים שהביא עמו הנשייה לשם ביטוסה — עוד יהיה עלי לדון.

(18) לשם איסוף הסכום של חמישה מיליון פרנקים, החלטה הוועדה למכור מאות וחמשים חברי ברכבת "המיוחסים", שנועדה לצאת לספרד. הביקוש היה רב ולכך התפנו חברי אחדים מהוועדה לשם בחירת האנשים שלהם ימכרו מקומות האמורים (דו"ח קסטנר, ע' 52; דו"ח פרוידיגר, ע' 35-36). עצם התהילך של הבעת מתבע-חו"ז, הווה, הייחומיים ותchnיטים למשרד ועד הקהילה, בו ישבו חברי הוועדה, היה כרוך בסכנה גדולה, יعن כי הדבר נודע למשטרה הגרמנית וסוכניה ערכו חיפושים אצל האנשים שהיכנו לחרום משרד האמור, לשם קניית המקומות (עדות גב' ברנד, ע' 613; דו"ח קסטנר, ע' 52). לבסוף, הביאו הנוי בדנד ושלום אופנבך (גובר הוועדה) שלוש או ארבע מזודות, המכילות את "דמי המכירה" על צורתוں התגנורות, משרד ה"יוזן-קומנדו", משם הועבר "האוצר" המצרי בثان למחクトו של קורט בכר (עדות גב' ברנד, ע' 605; עדות קסטנר, ע' 50).

אשר לקבעת המועמדים الآחרים (מבין יהודי בודפשט), שנוצעו להיכל ברכבת, ספרד", שוב עסקו בזאת חברים מה חברי הוועדה (אותו קומולי, ארנסט סילוג) והם נזورو עלי-ידי גורמים ציבוריים אחרים (דו"ח קסטנר, ע' 61; עדות פרוידיגר, ע' ב"ג-41). בכך נאמר בדו"ח של קסטנר, כי הרשימה כללה אורחותופים ונאולוגים; פליטים בענין זה נקבעה, טלבקייה וווגולביה; ציונים וחברי הארגונים החלוציים. בסופו של דבר כללה מפולניה, פרט ליזאטים מן הכלל, את מנגני היהדות ההונגרית ואישים בולטים אחרים: הרשימה, כותב קסטנר בדו"ח (שם), "את העלית הרותנית של היהדות ההונגרית". גם משה קרואס ציין, במכתבו מיום 13.7.44 לאבי'ות הסוכנות היהודית בגיבנה, כי הצטרפו למשלו הוה "כמעט כל המנהיגים הציוניים ..... החברים הטובים ביותר שלנו" (מוזג 123). למשלו זה נצטרפו, בנוסף לעשרים בני-משפחתו מקלט, גם אמו ואשתו של קסטנר (עדותה, ע' 55-54).

השופט אגרנט

(19) בליל יום 30 ביוני עזבה רכבת "המיהוסט" את העיר בודפשט ועשתה את דרכה לברגנּ-בלון. כאן הורדו מהרכבת 1,684 הנוסעים היהודים והוכנסו לחוגה ההסגר שבמקום זה. אכן קרה הדבר, שותה אשר ישחו באותו מקום זמן קצר בלבד, ניתן רק ביום 21 באוגוסט לאנשי המשלחת זהה — ואוי אך ל-318 מביניהם — לצאת שם ולעבוד לשווין (דו"ח קסטנר, ע' 90; עדותה, ע' 61). ואילו לנותרים (לרבנות בני- mishpachת קסטנר) הורשה לעזוב את ברגנּ-בלון הרבה יותר מאוחר — ביום 6 בדצמבר — ולהיכנס למדינתה התיא למחירת היום (דו"ח קסטנר, ע' 138-137; עדותה, ע' 85-86). על המיסיות הסובבות את שחזור אנשי "משלוח ברגנּ-בלון" בשתי קבוצות נפרדות, ובשני תאריכים שונים, לעמוד להלן.

א

ב

ג

ד

ה

ו

ו

עד כאן פירוט העבודות הנוגעות לפעילותם הציבורית של ד"ר קסטנר בתקופה הרואה-שונה. כאמור, עוד אוסף עליה מספר פרטים בדבראי לנמק את השקפתו לגבי חלקי הדיבת (א) ו-(ב) ואוי גם אזכיר עבודות אחדות המתיחסות לפעילותו הנו"ל בשתי התקופות האחריות.

ג. במצבו שצדק המשיב בהאשמות (א) ו-(ב) שבעלונו ניסח הנשיה את מסקנותיו זו במלים אלה:

..... שיתוף הפעולה המרכיבי של קסטנר עם אייכמן החליק את גלגלי מוכנות השמד כולה, מנע הפרעות אפשריות בפעולתה ותרם תרומה חשובה ליעילותה הכלכלית. הוואיל והתאሪיך 7.7 שם קץ לכל תהליך הגירוש הטוטלי, הרי מספר החללים שאיכמן הספיק להפילה עומדת ביחס ישיר למידת הייעילות והказב בה התנהל הגירוש. כל הפרעה, הפסקה זמנית או האמת הק забב הכללי היו עשוות להפחית את המספר הסופי של הקדבות ב민יה ניכרת. אין כל אפשרות ווצרך להפליג בהשערות איך היו הדברים מתפתחים ללא שיחוף פעולתו של קסטנר עם אייכמן. די לקבע — וזה הוכח — שקסטר שיתף בידועין פעולה עם אייכמן וסייע לו בידועין בביצוע הגירוש הטוטלי" (פיסקה 66).

יכוחן:

השאלה היחידה שיכלה לחתור בנסיבות אלה היא אם קסטנר ידע בשעת מעשה שאיכמן משתמש בו כמכשיר למטרת השמדת היהודים. אחרי בירור כל ההוכחות הן בפרשת קלוזו, הן בפרשת השואה כולה, אני משוכנע שקסטר ידע את התפקיד שהוא מלא בחשמדה" (פיסקה 67).

היוצא מדברי מסקנה אלה, כי הם מתייחסים לפעולותו הציבורית של ד"ר קסטנר בתקופה הראשונה, כאמור. מайдך גיסא, עיקר ההנחה, המשמשת להם, יסודו בפרשת

השופט אגרנט

קלוז", שהנשיא הבלתי, בדבריו הנ"ל, במיוחד, ואשר בלבד לא היה מיע למסקנותו לגבי "פרשת השואה" כולה. אכן, הנתקה זו שתרעתה, אגב הערכות העדויות ושילוב העובדות, על 130 אמודים (פיסקאות 3-68). אך סבורי, שנימן לסכם את הדברים עיי קרים שבת, במשפטים הבאים:

1) יהודי קלוז, שמספרם הגיע ל-18,000 נפש, עלו לרכבות הגירוש בציגנות ולא-התנדחות, הואיל והאמינו לשמעות הכבוי, שהם מועברים למוגנה עבודה בהונגריה (קניר מיה), שמעונה שהופצה באמצעות אחדים מהתושבים היהודים בגטו (פסקה 14 (א) לפסק דין תנשא).

2) יסוד אמונה זו נעוץ בעובדה, שהמניגים היהודים בקהלו לא הכחישו את נכונות השמעה האמורה, ומהם שאישרו במפורש (אם כי לא-ודוקא בידיעם); ועל-ידי אישור זה, במפורש או בשתייה, נתנו לה תוקף ושכנוע יתר. כללו של דבר: ראש הציבור שם לא הבהיר את תושבי הגטו על גורל הגירוש וההשמדה הצפוי להם (פסקה 14 (ב)).

3) אוטם המניגים גם לא ארגנו פעולות התנגדות או הפרעה לביצוע הדפורטציה, וזאת חרף המצומצם של השומרים על הגטו. יתר-על-כן, חברי ועדת ההצלה בקהלו הפסיקו, ללא סיבה אובייקטיבית לכך, את הבריחה המאורגנת אל מעבר לגבול הרומיני; ככלומר, הם עשו כן למטרות קיומן של מסיבות שהקהל עלה בריחה או לפחות לא סיכנו את חייהם כגן: התאמת הסביבה למטרה זו — "קהלו" היתה מוקפת "ערות"; נסללה דרך מאורגנת לבירחת היהודים לעיר הגבול הרומנית טרודה, בה היה קיים מגנון הברחה היהודי; תפיסת הבורחים עליידי שומריו הגובל ההונגרים או הרומנים הייתה מסתימת עד אז אך בחזרותם לעיר מוצאים (פסקאות 14 (ג) ו-(ד)).

4) אוטם היהודים וחברי ועדת ההצלה בקהלו, שלא ארגנו פעולות התנגדות לחבריהם הנה, הם שנכללו, רוכב כולם, במשלו ברגן-בלון ונמלטו מגורל הגירוש וההשמדה, שהיתה מנת הלקם של האחרים (פסקה 14 (ה)).

5) קיים קשר אמיץ, בליתק, בין העובדות בדבר העדר התנגדות, מצד היהודי קלוז, לעלייתם לקרונזט, הטיעיתם לגבי "יעוד הנסעה", אי-הזהרותם על הגורל האימי שנועד להם, וחוסר בארגון פעולות הפרעה ובריחה, מוה; ובין הכללת ראש הציבור שם במשלו ברגן-בלון, מות.

6) קשר זה נעוץ בתכנית "העליה" של 600 "המיוחסים" — מחציתם מערי השדה — שמקורה בהסכם קרומיי" מיום 2.5. אשר קסטנה, כמנה"ל ועדת ההצלה בבודפשט, סמרק את ידיו עליה.

7) מבנית זו שימה, בידי הנאים, תכיסי "המלחמה הפיסיולוגית", שמאחריה עמדת מטרתם, שהיהודים ערי השדה לא יפרדו את משמעת הגטו וייכנסו לרכבות המות

השופט אגרנט

באורח שקט ובלוי התרמדות. התכסיס היה ל"חייב", באמצעות "הסכם קרוםאי", הן את "המצילים" (קסטנר והוועדה וארכר חבריו מעצמה היהודים בבייה) הן את "הניצולים" (מניאני הקהילות ויתר "המיוחסים" בעיר השדה). כלומר: לעשות את אלה ואלה תליים במשפט הנאצי ומעוניינים ברצונו הטוב בזמן ביצוע הגירוש הטוטלי — כל זה, "כדי להביא את מニアני העם, הן בבודפשט הן בעיר השדה, לידי שיתוף פעולה עם הנאצים בתקופת השואה", ובפרט להביא את קסטנר ומוועדיו לידי כך.

ג. הנאצים נתנו את עינם במיוחד על קסטנר וחבריו ועודת ההצלחה ולחם הציעו את התכנית של "עלית המיוחסים" — ראשית. מפני שעדר הזמן היה כבר הספיקה זו, עקב קשייה עם הסוכנות היהודית בקושטא והגווינט בגיבנה, להגדיל את סמכותה בקרב יהודי הונגריה; ושנית, משום שסביר לוועדה היו מרכיבים הפעילים הציונים, הפליטים והחלוצים, ואלה היו "גרעין התנגדות בכוח, העשי להיפך, בבוא השואה, למרכיב התנגדות בפועל", ולהלא אייכמן "לא רצה בורשה שנייה" (פיסקאות 34-31).

ד. כראיה לקיום מניע תכיסי זה אצל הנאצים, שעה שהציעו לCASTNER ולבנד את "תכנית קרוםאי", משמש יחס החסוט שהתייחסו הנאצים לחבריו הוועדה ושתנתנו לו ביטוי בנסיבות שונות, כגון:

א) לCASTNER ניתן פעמים רשיון לבקר בקלוואר, אם כי הנסעה ברוחבי המדינה הייתה אסורה ליהודים (ראה לעיל — פיסקה ג' 8);

ב) חברי הוועדה — הם ולא אחרים — שוחררו מהחוובה לשאת את הטלאי הצהוב;

ג) בסוף אפריל השיג קרוםאי את שחרורו חבר הוועדה, ארנסט סילגי, מה מאסר בו הוחזק על ידי המשטרה ההונגרית (ראה לעיל — פיסקה ג' 2);

ד) כאשר ב-27 במאי נאסרו רוב חברי הוועדה (לרבות ד"ר קסטנר וגב' ברנד), בשל השתתפותם בזיווף תעוזות שנעודו לצרכי הברחת היהודים לארכזות שכנות, התערב הציר הגרמני (חנמאיר) גופה כדי להניע את השלטונות ההונגרים לשחררם;

ה) באפריל נפל בידי הגסטפו הגרמני בבודפשט משלוח שקיבלה הוועדה מהגווינט בגיבנה ובו כמה גדולות של מטבח-חוץ למטרות הצלחה, אף כאן החזיר אייכמן לוועדה את תוכן המשלחות, על אף האיסור שחל על היהודי הונגריה לגבי החזקת כספים זולות פגנו בסכום מינימלי, לפיכך: "החסות הנאצית שניתנה לCASTNER ולוועדה, וכן אישור הגירסת של 600, המיוחסים, שייקבעו על ידי קסטנר, הין חלק בלתי נפרד מתכיסי המלחמה הפסיכולוגית להשמדת היהודים" (פיסקה 36).

השופט אגרנט

(9) המשאוזמתן על עתיד היהודי הונגריה, שניהל קסטנר עם אנשי ה-הס. במשך חודש אפריל ושמטרתו היה לדוחות אם לא למנווע) את השואה, "נכשל להலוטין". מתכו נית ארבע הנקודות (ראה לעיל — פיסקה ג') נורתה רק הנודה האחרונה — "עליה" — שלגביה טרם ניתנה תשובה. הנקודת הראשונה — הבטחת חי' יהודי הונגריה — לא נוכחה עוד בדיונים שבין קסטנר וברנד לבין אנשי היוזן-קומנדו; הנקודת השנייה — מניעת הריכוז בגטוות — הופרה לעיני כל; וביחם לנוכח השלישית — מניעת הגירוש — התהמק ונמנע קרומי מדבר ולמעשה הוציאו אותה מכל הדין.

בפרק זמן זה הגיעו לאוני קסטנר גם ארבע הידיעות בדבר כוונת הגירוש שהיתה לנaziים, ואשר שלוש מתן הצביעו על כוונתם לגורש את היהודי הונגריה לאושביך דוקא בהחותוסף «בשורות איבוב» אלה, שנתקבלו על ידי קסטנר, לידיית הכללית שהיתה לו בדבר פעילות ההשמדה שbowו עלייה הנaziים בארצות האחירות של התופת, ובשים את לבו אל הקצב המהיר שבו יצרו הנaziים את עובדת הגיטואיזציה, הבין קסטנר שעמידים לבצע גם את הגירוש וכי זה עניין לשבעות אם לא לימי. בנסיבות אלה חש הוא בஸבר והגיע ל"סף היאוש".

על כן, כאשר ביום 2 במאי היהודי קרומי עלה אישור לתכנית של עליית 600 "המוני" חסימ', נאחו קסטנר ב"קלף" נאצי זה וסמך את ידיו על אותה תכנית. השיקולים או המגינעים ש"פתחו" לכך, היו בעיקר, שניים אלה:

(א) ניתנה לו ההזדמנות להציל את בני-משפחותו וקרוביים אחרים, כמו כן, את ידידי ותברינו לתנועה;

(ב) קסמה לו האפשרות להציל "פרומינגטים" — ככלומר, השובי הציבור היהודי בבירה ובערי השדה — הוואיל וסבר שהצלחתם של אלה תיראה כהצלחה ציונית ואישית שלו ותתפרש ברבים בהצדקת כל קו הנגגו הקודם, הקו של ניהול משאוזמתן עם הגרמנים. נוסף לכך, "עדין לא התיאש קסטנר לגמרי מתקוותו להסדר כללי עם הנaziים על יסוד תכנית אירופה או תכנית גדולה דומה" (פיס' קאות 26, 37*).

(10) ברם, "בקבלו את המתנה הזאת" — תכנית המיויחסים מיום 2.5 — "מכדר קסטנר את נפשו לשטן"; ככלומר נעשה תלוי, באחראי לנורל 600 מועמדיו, במילוי אחריו רצון הנaziים, כך שככל זמן שרשימת מועמדיו אלה הלכה וגדלה הלאן וגדל עניינו בקיים יחסם טובים אתם. עצם מימושו של הסכם ההצלחה היה תלוי עד הרגע האחרון בחסדי הנaziים, והרגע האחרון לא הגיע אלא זמן רב אחרי ההשמדה של יהודי ערי השדה. לשון אחרת עד להעברת יתרת הנכללים במשלוחה ברג'יבלו לשווייך בדצמבר 1944, ניתנה, עלית המיויחסים, שוט בידי הנaziים לשלוט בקסטנר וועדת ההצלחה; ומכאן נקודת תרופה רצינית במערכת ההגנה של היהודי הונגריה (פיסקה 39).

השופט אגרנט

(11) בפני קסטנר (חברי הוועדה) עמדה ב-2 במאי — הוא יומם הסכם קרומיי — הברירה לבחור בין שתי שיטות של הצלה. השיטה האחת הייתה להפיץ בין המנגיגים האזוניים בעיר השדרה — ובאמצעותם בין התמונים היהודים שם — את הידיעות המוחשיות, שהגינו עד אז לאזני הוועדה, בדבר ההכנות לקראת האשמה באושביז. הפצת אמת זו — להבדיל מהאהורה הכללית שנמסרה קודם לכך פליטי השואה — הייתה בת כדי לסקל את תחבולות הטעיה הנaziות במקומות האמורים ולאפשר, הודות לכך, את הכשרת העם לפעולות בראיה והתגוננות. לפחות היה בידי מנהגי העם שם לשקל, נוכח הברירה של אושביז. את אמצעי ההצלה לפי מנגאי המקום והזמן, זהה השיטה של ההצלה החפשית והבלתי-תלאיה בנaziים, שתוצואותיה לא היו ידועות מראש ומשמעותה הייתה ירידיה למחרות וסכנה לכל העוסקים בה.

ב

השיטה השנייה הייתה זו של הצלה «המיוחסים», לפי הסכם עם ראשי ה.ס.ס. דרך זו הבטיחה תוכניות הצפויות מראש — ככלומר נימן לקבוע מראש מי יהיו הניצולים, הגם שמספרם יהיה מוגבלים למדי. ברם, שיטה זו, שהיא «חוקית» ולכן נוהגת יותר, פרושה, כאמור, שיתוף פעולה עם הנaziים. והמניגום של «התנהגות טוביה» שהנאצים יכלו לדרשו מifestןר וחברי הוועדה היה שלא יפריעו למבצע הגירוש הטוטלי, והוא אומר, שלא יזהיר את יהודי ערי השדה בדבר הישלחם לאושביז, כדי שאליה לא יעסקו בארגון פעולות מילוט והתקוממות.

ג

שתי דרכי ההצלה הללו היו מנוגדות זו לזו ניגוד גמור, ומן הטעם היה לבחור בשתיין גם יחד. אילו עשה כן ד"ר קסטנר, היה משתק עם הנaziים «משחק כפול» ומסכן לא רק את התוכנית של הצלה «המיוחסים», שהיתה תלולה בחסם, אלא את עצם חייהם של האנשים שנכללו בה וסמכו עליה. לפיכך, כאשר בחור קסטנר ביום 2.5 בתוכנית «עלית המיוחסים» — היא השיטה של הצלה המעטים — הרוי יותר מניה וביה על שיטת ההצלה החפשית — על מאמצי ההצלה למען יתר היהודים; ובדרך זו גרם לכך, שהאזור השתלט בתקופת השואה, על ועדת ההצלה ויוציאה מכלל המערכת על גורל היהודי הונגריה (פסקה 40).

ה

(12) העניין של «סוד הריך» לא רק שיש בו כדי להציג את חוסר האפשרות ליישב בין שתי שיטות ההצלה, אלא הוא גם בא לידי הראות שהתקשרות מיום 2.5, עליה הטיל קסטנר את גורל ההצלה «המיוחסים», הייתה אותו לשמר את ייעיותו בדבר תכנית החש- מדיה כסוד בפני היהודי ערי השדה.

ו

הצלה «המיוחסים» מהערים האלה הייתה בגדר «סוד הריך» לא רק כלפי השלטונות ההונגריים אלא גם כלפי היהודי ערי השדה, בשליל אייכמן הילכו תכנית החשמדה ותוכנית ההצלה, נושא קרומיי, בד בבד, ככלומר: הצלה «המיוחסים» לא בא אלא כדי להקל על ביצוע הגירוש והחשמדה, משום כך, הטיל הלה איפול גמור לא רק על תכנית החשמדה אלא גם על זו של הצלה «המיוחסים». הוא עשה כן הואיל וסביר, כי כל ידיעה על תוכנית לשלהות את «המיוחסים» לחופי- מבטחים היהת עלולה לעורר השד מbestos בלב היהודים האחרים בעיר השדה, כי אוטם שלוחים לאושביז דוקא, ועל- כן היו עשויים להפריע

השופט אגרנט

למבצע הגירושן. את כל זה הסביר אייכמן גם לקסטנר; למשל, אמר לו שהכרתי כי רשות מועמדיו קלוז' תיערך בבודפשט, הוואיל ואט תיערך עליידי המנהיגים היהודים בקלוז', «זה יביא לרציחות בגטו».

A מאידך גיסא, גם לקסטנר היה עניין לשמר את תכנית ההצלה של «המיוחסים» בסוד, מאחר שככל הפרעה מצד יהודי עיריה השודה לתוכנית הגירושן, בעקבות גילוי התכנית לאחרת, פירושה היה, מבחינתם של הנאצים, ריקון תכנית ההצלה מערכה, והוא היו אלה שמים לה קץ, תוצאה שהיא בה כדי לסכן את קסטנר והוועדה כולה. מכיוון שכך, קיבל קסטנר על עצמו את השמירה על «סוד ההצלה» ומכאן, שהתחייב בהכרח לשמר גם על «סוד ההשמדה», הוואיל ואט אסור לקסטנר לגלוות את «סוד ההצלה», קל-וחומר על «סוד ההשמדה» (פסקאות 41-44).

B 13) המסקנה הכללית היא, איפוא, שהיתה זה הבני הכרחי ומובן מآلיז של ההסתכם בין קסטנר ואנשי ה.ס. בדבר הצלה «המיוחסים», שלא יפריע לפועלות הגירושן וההשמדה שלהם כלפי «רביבים». קסטנר שמר על תנאי זה במלאו כאמור —

C א) בברכו בקלוז' ביום 3.5 לא מסר למנהיגים היהודיים, אתם התראה שם, על הידיעות המשמשות שתיו זו אותה שעה בדבר כוונת הגירושן וההשמדה של הנאצים (ראה סעיף ג' (גנ"ל), וזאת למרות שנוספה, לדייעות אלה גם הדעה הפוטנציאלית, לגבי עתידי היהודי הונגריה, שהביע בפניו יוסטלייצני בו ביום :

D ב) במחצית השנייה של מאי, לא ניצל את ההודמנות של עשר שיחות הטלפון, שקיים או עם חותנו ד"ר פישר, כדי להעביר דרכו ליהודי קלוז' את תוכן הודעה יוסטלייצני מ-8 במאי בדבר החלטה על הגירושן הטוטלי, ואף לא את הידיעה שמספר ברנד מפי אייכמן, שהחל מ-15 במאי מתהיל זה האחרון בගירושן של 12,000 יהודים ליום ;

E ג) לא כלל בפתח, שלווה בסוף Mai לחותנו ולהברינו בקלוז' בעניין הרחבת רשותת «המיוחסים», אותןה בדבר הסכנה הכרוכה בעלייה לרכבות (פסקה 51).

F 14) שיתוף הפעולה של ד"ר קסטנר לבש גם צורה אקטיבית כאשר, בשעת ביקורו בקלוז' ב-3.5, «זוק» בפניהם המנהיגים היהודיים שם את «הפטינוי» של התכנית לעליית «המיוחסים», דבר שהביא ליתוק עניים ומרצחים של אותם המנהיגים עד סוף חיסול הגטו ב-9.6. הודות לפתוון זה, צמצמו ראשי הקהילה בקלוז' את תשומת-לבם לעובדות התקיון של רשימות המועמדים, שהיו מגיւת להם, מידי פעם בפעם. מהוועדה בבודפשט; לא בררו את נכונות השמעה על «קניר מיה» ולבן אישורה או לא הבהירו. את הבריחת המאורגנת; ולא עוררו את-המוני הגטו להתקומות נגד מבצע הגירושן. במלים אחרות, התכנית של הצלה «המיוחסים» פעלה על המנהיגים היהודיים בקלוז' — באין

השופט אגרנט

בידיהם ידיעות ממשיות על מזימת ההשמדה — «במין שוחד קיבוצי, שהביאם למעשה, בין אם הרגישו בכך ובין אם לא הרגישו, לידי שיתוף פעולה עם הנאצים»; ושיתוף פעולה זה מزادם «סיע בידי הנאצים לארש ולהשמיד את רוב יהודי קלוזו» (פסקאות 50 ו-57).

א 15) מכיוון שקסטר הבין כי תכנית הצלת «המעטים» עומדת בסתייה גמורה לו של הצלת הרבים, הרי הדריך וכיוון ביזען את מהניги קלוזו, עליידי הפעלת תכנית הצלתם שנפרדת בכיוון הרצוי לנאצים, תוך העלמת הידיעות על הגורל הצפוי לבני קהילתם. הוא עשה כן, כדי לא להשאיר בידיהם את הברירה להכריע לפי מצפוןם, על-מנת שלא יוכלו את מפעול ההצלחה המשותף שלו ושל הנאצים (פסקאות 59-60).

ב 16) דין שיתוף הפעולה של קסטנר עם הנאצים, לגבי היהודי קלוזו, חל גם על התו-נהגותו לגבי היהודים יתרה הגטאות; התנהגות שחתבתאה, שוב, בזירותה התכנית של הצלת «המיוחסים» בפניהם נהגייהם אוותם הגטאות, ובעבודה, שלא העבר לאך את מהקהילות הללו את הידיעות המוחשיות שהיו לו על עין הגירוש, שם שגム לא ארגן או עודד את חברויה באורי הגבול. לקסטנר היה אפשר לקיים מגע עם היהודים בגטאות באמצעות שירותי הטלפון, שעמד לרשות מחלקת ערי השדה במועצת היהודים בבודפשט, וכן היה לאליידו להשיג רשות לבקר בעירם אלה. ברם הוא לא ניסה לעשות לא זה ולא זה (פסקאות 62-60).

ד 17) כמו הוחבה לעשות את כל אשר ביכולתו למען הצלתם ללא הפליה בינם, הות אומרה, לגלות לכל היהודים, שהיתה לו אפשרות לטכנית לבוא ברגעם, את ידיעותיהם הממשיות בדבר גורל ההשמדה הצפוי להם. ברם, בסמו את ידיו על התכנית של הצלת «המיוחסים», יותר, כאמור, על נקיטת צעדים ממשיים למען הצלת העם בכללו ולפיכך סייע לנאצים סיום מימי ביצוע מזימת ההשמדה והפר ביזען את הוחבה נאמנותו כלפי היהודי הונגריה (פסקה 63).

ה 18) התנהגותו זו של קסטנר כmo — מבחינה מוסרית, ציורית ואך משפטית — בהסגרת רוב היהודים ביידי רוצחיםם, לשם הצלת יהודים. ומה ולפי הילכה היהודית, אסור להסיגר, ביידי רוצחים, אפילו «נפש אחת מישראל» הפה מפשע לצורך הצלת רב הקהל — הטערת הרוב החף מפשע, לצורך הצלת יהודים,ASAORהה על אחת כמה וכמה. אותה התנהגות עולה בקנה אחד עם זו של שומר חמונתו במשל שהמשיל הנשי באפקה 64 (ראה להלן), התנהגות אשר יש לראותה באור של «בגדה בחבירו ובטפקידו, שיתוף פעולה עם האויב וסיוע להשמדת חמונת».

ו זה, באתי לכל דעה שהנמקתו הניל של הנשי המלומד — ולכן גם המסקנה אליה הגיע — אין לה על מה שתסתמוך. אולם כדי שהנימוקים, שעל יסודם קבעתי את דעתמי זה יהיו מובנים במידה מסוימת, חייב אני לציין מקודם הנחות-יסוד אחדות, שמתן יעצמי, והנראות עיני בנסיבות מוצא הכרחיות.

השופט אגרנטס

א) הנני סבור — וכאן המדויר יותר בגישה כללית לביעיתנו מאשר בהגשה ספציפית — שבובאנו להעיר את ההתנגדות הנדונה של ד"ר קסטנר, علينו להזיהר היטב לבל נפל קרבן למשפט קדום אויה שהוא בעניין זה. אכן, שלושה הם הגורמים העולמים ליצור — אם בכוחם המצטבר ואם בנפרד — השפעה a priori כואת על הכרעתנו הסופית.ראשית, התפקיד המוטל עליינו במשפט זה הוא — כמו שאמרנו לעיל — להעמיד לעין הביקורת את פעולתו הציורית של ד"ר קסטנר מול הרקע הכללי — או המאורעות החיצוניים — של התקופה בה פעל, והרי זהה תקופה אשר — חרף המהלך של עשר שנים בלבד מהזמנם בו נחכרר המשפט בערכאה ראשונה — חלה ואינה עוד, שכבר נתממה ושיש לראתה היום בnalת ההיסטוריה. א'ר'על-ביבון, איןנו דומה תפקדינו לוות המוטל על ההיסטוריון הבא לחתת הערכה ל"הישגים" או "כשلونותיהם" של האישים שעמדו במרכז המאורעות שחלו בתקופה מסוימת שבבעבר; ולא הרי זה, להלא חובתו של ההיסטוריון היא למלוד את כל העובדות שידו משגת אותן: לבקש דרכם כדי להגיע לכל המקורות העשויים להוביל חומר אויה הנוגע לתקופה המשמשת נשוא מחקרו; לחקור ולהתט במקורות אלה ובחומר זה: לסנן את העובדות והפרטים שחקירתו זו העלתה אותם; ליבור את הבר מהתבן — את המאורעות והמעשים החשובים מהבלתי השובבים (ראה את המאמר "Bias in History" ממאת G. M. Trevelyan בספרו "An Autobiography and Other Essays", ע' 68, 72). אמן גם ההיסטוריון, בבואה לפרש את דברי הימים של התקופה בה הוא עוסקת, עשה "בחירה" מסוימת של המאורע עות, המעשים והפרטים העודדים לאחרים, הנראים בעיניו בעלי משמעות וחשיבות "היסטוריה"; ובעשהו כן, הרי הוא פועל בהכרח מתוך "המשפט הקדום" הנוצע בקנה-המידה או בעקרון הפרשנות, שלפיו קיים את ההליך "הסלקציה" של החומר הנדון (שם ע' 69-70). ברם לא לזאת ויקרה הערכה מתוך "משפט קדום" או מתוך גישה שאינה "אובייקטיבית", כי אם הכוונה היא במרקחה כוה לבך, "שהתחשו לשיטות נאותות של שיקילת העדות; או שהתעלמו ממה שהוא רגילים לבנות בהם, ובודאות או התייחסו אליהן בביטול או סילפו אותן; או שעדרות שנטקהלה כמסיפה כדי ליבור את המעשים של אישיות מסוימת או חברה ידועה, נדחית לגבי מקרה אחר שהוא והה בחינות החשובות; או שמשננים את כל הפרשנות ממקרה לacemarkה, בלי עקבות ושלא על-פי עקרון מנחה; או שההיסטוריה הנדון חוץ לבסס מסקנות מסוימות בניomics שאן להם אהייה בעדות .....". (דברי ישultimo ברלין בספרו "Historical Inevitability", ע' 59-60.) ככלו של דבר: בידי ההיסטוריון מרכזים ומילודים כל שלושת התפקדים של איסוף החומר העודדי, סינויו והערכתו גם יחד, ואחדוד זה של התפקדים הללו בידי היסטוריון, הוא המכשיר אותו להוציא את פסקידינו "ההיסטוריה" שלא מתוך "משפט קדום", במידת האפשר.

בונה הוא בהרבה תפקוד השיפוט שחייבים אנחנו למלא לגבי השאלה של צדק: האשמות שהטייה המשיב כלפי פעולתו הציורית של ד"ר קסטנר בתקופת השואה הנורכרת, באשר מחוותנו לפ██וק את הדין בעניין זה אך ורק על סמך העדויות וה驼ות שהוגשו במשפט; והרי "הסלקציה" של העדויות וה驼ות הללו נעשתה על ידי אחרים —

השופט אגרנט

על-ידי היו"ץ המשפטי ונציגו מזה, ועל-ידי המשיב ובא-בוחנו מה; הנה אומר, שמדובר בזמנים אנו, באשר לבסיס הבהירתו, לאותו חומר עובדתי, שככל אחד מבעל-הדין בחיר להביאו במשפט, כדי להציג את התוצאה שהיא מעוניין בה מראש. דין זה חל לא רק על הצדדים אלא גם על הפרקליטים המציגים אותם, ובאמור זאת אין בכוונתי, תhiloth לייחס להם רצון להסתיר או להעלים מעינויו של בית-המשפט עובדה זו או אחרת. נהפוך הוא, אני נזכיר שבפניו אי-פעם משפט שבו גוללה עלי-ידי בעיל-הדין כמהות כה גדולה של חומר הוכחה, כמו זו שהובאה במשפט זה, דבר שعلיו כבר רמותי בחילך הראשון מפסק-דין, ואולם ברור הוא, גם באשר לחומר מרובה זה, כי מן ההכרה שהיה פרי "הסלקציה" ו"הסינון" שעשה — ואולי אפילו מתחת הסף ההכרה — כל אחד מהפרקליטים, למען וכל החלטת בידר שאת, את העמدة שהתחייב מראש להגן עליה במשפט. בזמן כhab השופט פרנקפורט על תפקידו של הפרקליט ראה ספרו "Of Law and Men" (עמ' 192), כי —

"His function is not to enlarge the intellectual horizon. His task is to seduce, to seize the mind for a predetermined end, not to explore paths to truths."

אני סבור כי ניסוח זה הוא אמן קיצוני וצר מדי ושאינו חולם, במידה רואית, את התפקיד הנעלה והמוראל המוטל על הפרקליט: אך, מאידך גיסא, אין ספק שיש בו גרעין חשוב שלאמת, באשר הוא מוביל את ענן "המשפט הקדום" הנעוץ באינטראחס-צדדי שמציגו הפרקליט ושותפו ויב זיב הוא להוגה ושוב יוכל לשמש, לשם הבחרת עניין "шибודו" הבהיר של זה לטובת העמدة שלמען הצדקתו הוא נאבק, ההשווואה עם התפקיד "האובייקטיבי" המוטל על ההיסטוריה, השוואה שיש לה חשיבות יתר במשפט "היסטי-טוריאי" כמו זה שלפנינו, והבאה לידי ביטוי בדבריו הקוליעים של טרבליאן, באמרו (שם, עמ' 72), כי —

"In the open Court of Clio, advocates must wrangle and put their evidence in the box and bully the other side's witnesses; but the analogy of a Court of justice is not exact, for every historical advocate has got to do his best to be a judge as well."

לא נעלם ממי — ואני מטעים זאת רק לשם מניעת איזה בנה — שלא הרי תפקידם של היו"ץ המשפטי ונציגו במשפט פלילי כהרי תפקידו של הפרקליט המציג בו את הנאשם, באשר עיניהם של הראשונים אינו להציג סתם הרשעה, כי אם הרשעה שמידת הצדק חובהה אותה; ובאנגליה, למשל, קורה לעיתים רוחקות שבאי-כח הקטינורייה יתגנד לשאלות המזגנות לעדים מטעם ההגנה, והוא עשה כן רק בשעה שהנתנו סבור שיתית בכך

השופט אגרנט

משמעות בובות הומן או הסחת דעתם של השופטים המושבעים מהנקודות החשובות, העומדות להכרעתם (עיין בספר "Proof of Guilt" מאת ג' ויליאמס ע' 153). אכן, איןני מולול כלל וכל בערך ההגינות הכרוך בגישה זו שהחביבים היועץ המשפטי ונציגו לנוקוט — ונוקטים — לגביהם הענין הפלילי שהם מטילים בו, והמשמשת, איפוא, תריסר-מה בפני האפרשות שצדם, הגקי, מכל אשם, יידון לכף חובת. אפקט-פִּיכְּן, ברור הוא שאין בה כדי באותה גישה משומע ערובה מספקת נגד ההתחווות של תזואה כזו, באשר אין בה כדי להשיר כליל מעל באיכות הקטינגריה במשפט פלילי את השפעת "הדעת הקדומה" הנוצרת אצל מניה-יזביה ברוגע שקבע את עמדתו "המחייב", ושם המכלה שתדריך ותוכנן את קו התנהלותו מהומן שבו הוא נכנס לזרת ההתדיינות ומתחילה במאבק, שממנו תקוותו לצאת כשירו על העליינה, הנה קירה הדבר בעניינו, כי היועץ המשפטי (או נציגו) התנגד בערכאה ראשונה להצעתם של מספר מסמכים אשר היום — כך הוינו בשלב הערוור — הוא רואה אותם כחוונים וחינויים להכרעתנו. אכן, לפי אותו קו של התנגדות להתרת הוכחות חדות שהוצעו עלי ידי הצד الآخر, נהג — בשלבים הראשונים של המשפט — גם באישות המשיב, ורק-בשלב של פרשת התגונה דגל ברגעיו בהרחבת היריעה "העדותית". בשני המקרים גם יחד אין לבוא בטרונהו כלשהי עם הפרקליטים המלומדים, הוואיל והתנהלותם האמוריה נובעת, כאמור, מטבח הפקיד שהוטל עליהם.

הגבלה זו — כי אנו נתונים, באשר לבסיס העובדתי שצריך לשמש בנזיראכ להח-لطנתו, בידי הפרקליטים שלמדו זכות על עדותיהם ההיסטוריות של ד"ר קסטנר והמשיב — היא אמנת הגבלה הקיימת בכל משפט ומשפט. בכל זאת ראוי צורך להדגישה מחדש בעניינו, בغالל האופי המוחדר של הנושא השיקול, נושא הסובב, כאמור, על מאורעות שחלו גם בארץ אחרת, גם בתקופה שנסתה עלייה הגדול, והמחיב אותנו אי-וואו — והוא העיקר — בנקודת משנה-זהירות לגביה הסקט מסקנות מרחיקות לכת מהחומר העובדתי שאחרים בחרו בו, כדי שיימשך יתר להחלה העשויה להתקבל, במסגרת משפט זה, על טיבה הכספי או הפסול של הפעולה הציבורית שפעל ד"ר קסטנר באותה ארץ ובאותה תקופה.

לא אוכל להימנע מלהוסיף, בהקשר זה, עוד הערה אחת. בלבי אין ספק שבעל-הדין ופרקליטיהם לא הגיעו — חרב המאמצים הגדולים והנראים לעין, שעשו בכיוון זה — אל כל המקורות בהם היה אפשר לשאוב חומר רב החשוב לנושא המשפט, ולא כאן המקום לטעוד על הנסיבות בלבד, מבחינה זו — וגם מבחינת האגבלה הנוצרת, המצראה את יכולתו לבוא לחוצהה של אמרת — סבור אני שהאהרים להגשה משפט-דיבכה זה היו במננו מטי-בים לעשות אילו הביאו — כפי שהציג בא-/archה המשיב פעמים אחדות בBIT-המשפט המזויף — לדי מניין ונידה ציבורית, המרכיבת גם ממומחים למקרה היסטורייה, ושותפה קירה היה לעורך חקירה עמוקה ומושלמת בונואו. בדרך מעין זו הלהקה, למשל, הממשלה ההורנית לפניו שנים אחדות, באשר מינתה ועדזה של שלושה אנשים — אחד מהם היסטוריון והשניים האחרים חברי משרד-החו"ז — הטללה עליהם את המשימה לחזור בחאשומות שהוטלו עליו ידי רבים. כפי עובdot הצלחה, שבת עס, בזמן המלחמה, ד"ר

השופט אגרנט

פליקס קרפטן, רופאו והנויר של הימלר. על עבורתתו של ועדת זו כתוב מלומד אנגלי לא מכבר, כי "אחרי שאספה ובדקה והקרה עדויות רבות ומאות של מסמכים" הוציאה ב-1949 את הדין-וחשבון שלו, בו שוללה את האשמות האמורות (ראה המאמר של H. R. Trevor-Roper, *"Commentary"*, מאפריל 1957, ע' 356). (362)

א

שנית, עליינו לשמר לא רק מפני השפעתן של הדעות הקדומות של אחרים, אלא גם מפני הגורם של השפעת הדרגות הקדומות שלנו עצמנו, אמרתי לעיל, כי עינינו שייך לתקופה — שמצד אחד, כבר חלה ואינה עוד, אך אשר, מהצד השני — וזאת ברצוני להדגיש עתה — המרחק שבינה בין הזמן שבו נתרבר משפט זה הוא עשר שנים בלבד. אכן, כל העוסק בדברי הימים של זמנו סובל בהכרה מין החוסר ב-פרוטוקטיביה, שרק הריחוק בזמן מהאירועים המשמשים נשוא חיקיתו יש בו כדי להקנותה לו; וכן מן הנמנע, איפוא, שלא יתקשה להשיק על אותם המאורעות שלא מתוך השקפותיו הוא על הביעות המגנירות בעולמו ולא מtopic הרשותיו הסובייקטיביות שלו לבני אלהआחרונות. בכך נון זה ראויים לתשומת-הלב בדברי הסתיגותם שביהם סיים מלומד אמריקני את ספר המחבר שפרסם ב-1955 על תקופת "וישי" בצרפת ("Vichy: Political Dilemma") מאת Paul Farmer, ע' 353) דהיינו:

"Perhaps a hundred years hence scholars will be in a position to write the history of Vichy dispassionately — but only if no one any longer is warmly interested in the topic."

עיקר הסכנה האורבת, לדעתו, לכל אשר בא להוציא משפט אובייקטיבי על התנהבות ה-*"נפשות הפעולות"* שפעלו בעבר — וב עבר הלא רחוק בכלל זה — נובע מההופעה, שלא ישכיל תמיד לשים את עצמו במקומם של האחוריונים; להעירך את הביעות שעמדו לפניים כפי שהם העריכו; להתחשב די הצורך בתנאי הזמן ומקום, שבתום חייו הם את חיים; ולהבין אותם החיים כפי שהם ביצמם הבינו אותם, מכאן בולט הצורך על מי שמקבל על עצמו משימה כזו — יהא חוקר היסטורי או שופט — לעשות מאמץ מפסימלי להנעה הצד את השקפותיו הקדומות ו*"העוינות"* שלו ולהתור אל נקודת מבט שתהיה בלתי-תליה מהמאורעות שהוא דין בהם. לשון אחרת. עיקר מאמציו הייב להיות מכונן לכך, שיתנער כביכול מ*"הידיעה לאחר המעשה"* הקונית לו היום, על-מנת שלא ילך אחריה שלול ויוטעה, בשל כך, בחירכה שהוא אומר להעירך את התנהבות נשוא הקיימות. הבני סבור שאחת מנקודות הトルפת בהנקתו הנ"ל של הנשיא המלמד היא — כפי שאשׁר תدل להראות — שלא תמיד הצלחה להימלט. שעה שהסיק מסקנה לגבי המניעים שהובילו על המנוח בשלבים מסוימים של המשאי-ו-מתן שניהל עם הנאצים — מאותה סכנה של הערכה מתוך *"הידיעה שלאחר המעשה"*.

שלישית, הגורם الآخرון, משלות האגורים העשויים לפעול בעינינו לטוב פסיקה על-פי משפט קדום, נועז בטיבן המירוח של האשמות שהאשים המשיב את ד"ר כסטרן עלונגו,

השופט אגרנט

ואשר הביטוי "שיתוף פעולה" — *collaboration* בלאין — משמש להן מונה כולל. עוד אשתדל להבהיר, באחת מהנחות-היסוד הבאות, את משמעותו של המושג הזה, כפי שאני מבין אותו; ואילו כאן אציין רק כי בדרך כלל, הכוונה היא לתנהגות, שהיא עצמה מתחן עורת לנאים. העשויה לקדם את מטרותיהם מחד גיסא, ולפעול לרעת האם הכספי למשטרם המדכא מאידך גיסא, ואשר — זהה החשוב בהקשר זה — המרחק בין התנהגות שאנו רגילים לכנותה בשם "בגידה" עשוי להיות קטן למדי ועתים גם כה מבוטל, עד שרבים לא ישבילו להבדיל בין השניים. על הקירבה הזאת שבין שני המושגים מעידים, למשל, דברי מחבר הספר הנזכר על "אנשי וישי", בהם ציין כי מתעורר תמיד הקושי להחליט, שעה שבאים לקבוע מסמורות בתנהגותם של אלה, "איזהו המומנט שבו חדלה הקולברוציה להתיישב עם האינטראס הלואמי של צרפת ועכבה לתחום בגידה" (שם, ע' 350). גם במשפט, נשוא הערווד שלפנינו, נשאל מוקדם העד פרוזידינה, אם "היה לו רושם שהוא (קסטנר) בוגד ועשה מה שהוא עשה בכונה לבוגד" ורק לאחר שהшиб על כך כי "בוגד זו .... מלאה חוזקה", נשאל שנית אם "חשב שקסטנר משתף פעולה עם הגורמים: .... נגד היהודים". שאלת שעליה השיב בשיליה (פרוטוקול, ע' כ"ד-52), ולבסוף, ראיינו לעיל (פסקה 18) שאל הנשיא המלומד — בדוגמה של "שומר המהנתה", שעת תנагותו השווה עם זו של ד"ר קסטנר — נקט את הלשון: "בגידה בחבריו ובתפקידו, שיתוף פעולה עם האויב ....".

משום מה הדגשתו את עניין הקירבה הימרה הקיימת בין שני הטוגים הנ"ל של התו-נהגות והמגייעה, במחשבתם של רבים, עד כדי טשטוש הגבולות המפרדים ביניהם עשיתי זאת על מנת להפנות את תשומת-הלב אל התופעה, שטבעם של משפטים בגדה לעורר, לעיתים, התרגשות גדולה בקרב הציבור, להסער את הרוחות וಡעת הקהל, וליצור — עוד בטרם יסתהים המשפט שבו העומדת האשמה מעין זו לדין — אווירה, שוב, של "משפטים קדומים" בכיוון אחד או האخر — לטובת "חויב" מוחלט או לטובת "זיכוי" מוחלט. בזהו הנסיוון העולה ממשפטים הבגידה המפורטים, למיניהם, שהתרברו בארץות רבות ובתקופות שונות, ולא אביא כאן ראיות לקיום התופעה הזאת כי הדברים הם ידועים ועתיקים. לא ייפלא, איפואו, שגם בירור המשפט שלפנינו לזה בשילובו הראשון בתחרגות יתרה אצל חלק ניכר מהציבור וראוי להזכיר, בהקשר זה, את ה策טרופת המונטן, כי רבים מהתוшибים עברו במננו את תקופת השואה בארץ מוצאם, שם שכלו את בני-משפחתם היקרים והקרוביים ביותר. הסערה הרוחות בקרב הציבור נמשכה גם לאחר מתן פסקידינו של הנשיא המלומד ואכן, ההתרגשות לא שקטה ולא חרלה להתקדים אף בעת שנתרבר העדרעו. אם דרישה ראייה לכל זה, הרי תימצא בעובדה של חוסר הרISON וההתאפקות שגיללה, באשר להבעת דעתה פומבית על נשוא דיוונגו, חלק גדול מהעתונות המלאומיות, במידת שלא הייתה כדוגמתה בארץ לגביה עניין שהוא מטהוג של *judge in swu*. איןני בא במקומות הוא למתוח ביקורת על מאן דהוא בשל התהווות של מצב דברים זה, הגם שלא יוכל להימנע מלהלוך את דעתה, אפילו אגב-אורחא שהגיע המן שהעתונות בישראל תלמד פעם אחת ולתמיד מהו הגבול האמתי שעליו אין לעבור, בשום-פניהם, כאשר המדבר בפרסום ברבים של חומר הנוגע לעניין הנמצא עדין בשלב של "תליי ועומד" ואשר בירורו

השופט אנרנט

טרם נסתים בהברעה סופית. עיקר מטרתי כאן הוא לעמוד על הזרק המוטל עליו, בשעה שאנו באים לפסק בעניין הנדון, כי נעשה כמעט כלתו לען ותרחק מאותה אוירה של "משפטים קודמים" שנוצרה סיבוב לנושא דינונו, ולא ניפול לה קרבן. עוד לפני מאה וחמשים שנה הבהיר זקירהווטרים האמריקיקני John Marshall במשפט בוגידה נודע — **ועל דבריו אלה חזר בית-המשפט העליון בארצות-הברית רק בשנת 1944, כי —**

א

"As there is no crime which can more excite and agitate the passions of men than treason, no charge demands more from the tribunal before which it is made, a deliberate and temperate inquiry. Whether this inquiry be directed to the fact or to the law, none can be more solemn, none more important to the citizen or to the government; none can more affect the safety of both...." (Ex parte Bollman, (1807); 2 L. ed. 554, 571, (38); Cramer v. U.S.; (1944), 89 L. ed. 1441, 1467, (39)).

ב

דברי אורה אלה הולמים, לדעתו, גם את הגישה הכללית, שזומה עליינו לנתקה לגבינו עניינו.

ג

(2) הנחה-היסוד הראשונה, שמננה יצאת, נוגעת לשאלת חובת הוכחה. בארכות בעל-הדין היו מאוחדים בדעתם כי לגבוי התענה "אמת דיברתי" — להבדיל מהטענה בדבר הטענה "ביקורת הוגנת" — היותה חובה זו מוטלת על המשיב; ואכן, כך עולה ברו"ד רות מהנוסח של סעיף 205 לפಕודה, ומאותה הנחה יצא בית-המשפט הזה בדיע"פ 50/50 גורלי נגד היועץ המשפטי, "פסקידין", ברך ה' ע' 1145, (1) בדיע"פ 1155. סלע המחלוקת העיקרית שביניהם הייתה בשאלת מידת הוכחה, שנדרש המשיב להביאה, בכדי שימלא את חובתו הניל. העקרון הכללי, שנקבע בדיע"פ 50/50, ו叙述 נ. ה. היועץ המשפטי, "פסקידין", כרך ה' ע' 964, (2). בדיע"פ 972 — ועליו הסתמך בארכות המשיב — הוא, כי במקרים שהוביל נאשם לסתור הנחה שהוחק יצר לרעתו, אין עליו להוכיח מעל לסתוק המתkeletal על הדעת" — כפי שהוא. בדרך כלל, הקטיגוריה לעשות — אלא אך "לשכנע את בית-המשפט כי העובדות שהচחו מזכויות יונת לטובת גירסתו מאשר גוזה". במלים אחרות, מטלים על הנאשם. בסיטובות כאלה, אותו על של שכנו הרובץ על בעל-הדין במשפט אורח; למשל, קנה-מידה זה הוא המשמש גם לגבוי ההגנה של טירוף הדעת במשפט פלילי, בדיע"פ 53/118, מנדלבויט נ. היועץ המשפטי, "פסקידין", כרך י' ע' 281, (3). בדיע"פ 289. לפיכך טען בארכות המשיב שהעקרון האמור בחזו יפה גם לגבוי עניינו.

ה

על טענה זו השיב היועץ המשפטי, כי המקהלה שלפניו הוא בלתי-ריגיל ויוצא דופן, הוואיל ולמעשה התחלפו בו היוצרים, כלומר: הנאשם האמייתי במשפט — במה שנוגע לכוכנות האשומות, נשוא העalon הנדון — לא היה המשיב אלא ד"ר כסטרן שככליו כוונו;

השופט אגרנט

ומכיוון שכך, הרי מן הדין היה לדרוש מאת המשיב מידת הוכחה, שאינה פחותה מזו הנדרשת, ברגיל, מבארכות הכתובת הכתובת במשפט פלילי. מר כן חיק את תשובתו זו בשורה של אסמכתאות אנגליות, החומרות בה, אך הוודה לפניו גלויות — וזאת הראה גם מר תמייר — שקיימות אסמכתאות אחרות, הפסיקות הלכה בכיוון ההפוך. פסקייה דין מהסוג

הראשון הם:

א

Chalmers v. Shackell and ors.; (1834), [17];

Wernher, Beit and Co. v. Markham; (1901), [18];

Issaias v. Marine Insurance; (1923), 15 Lloyds' List Reports, 187, 191-192, 197, (19).

(ראה ביחס את דברי השופט Atkin במשפט האחרון).
לפסקייה דין האלה מתחוسطת גם חוות־דעתו של Gatley (המהדורה הרביעית,
ע' 618). דהיינו:

"Where the libel charges a criminal offence, the defendant to succeed in his plea of justification must (it is submitted) prove the commission of the offence charged as strictly as if the plaintiff was being tried on indictment, i.e. beyond a reasonable doubt."

אכן, מוסיף מיד המחבר ואומר (שם):

"The authorities, however, are not unanimous that this particularity of proof is required."

וזמנם בפסקייה דין הבאים — וזהו הסוג השני — נסכמה הלכה שיש להסתפק, גם
בנסיבות כגון אלה, בקנאה־המידה האורויה:

Cooper v. Slade; (1858), 6 H.L. Cases 746, 772, (20);

Vaughton and an. v. London and North Western Rwy. Co.; (1874), (21);

Hurst v. Evans; (1917), 1 K.B. 352, 357, (22);

Lek v. Mathews; (1927), 29 Lloyd's List Reports 141, 164, (23).

(ראה ביחס את דברי הלווד Sumner, Lek, (23). במשפט, ע' הנ"ל).

פלוגמה דומה בין הפסיקים הייתה קיימת מלחינים גם בארץות־הברית (ראה Century Digest, כרך 32, ע' 2351, סימן 334, וההערות). אך הגותה המודרנית שם היא להסתפק, באשר לטענות "אמת" במשפט דיבת אורתוי, בדרישה שהעדויות יטו את כף המאונים יותר ל佗בת גירושה זו מאשר לרעתה (American Jurisprudence, כרך 33,

השופט אגרנט

ע' 262, סימן 280; כמוכן, ויגמור, דיני עדות, מהדורה שנייה, ע' 472-473, סימן (2498).

דברי ויגמור הם:

א

"It is sometimes said that, in general, wherever in a civil case a criminal act is charged as part of the case, the rule for criminal cases should apply; but this has been generally repudiated..... such a doctrine..... does not apply..... to a plea of truth to an action for a defamatory charge of crime."

ב

לאור המחלוקת הניל שבן הפסקים, ניסה היו"ץ המשפטי להשתית את עמדתו על בסיס רחוב יותר. טענתו השניה הייתה — אם ירדתי לסתוף דעתו — שבכל משפט פלילי, בו קיימת מטעם החוק הנחה לרעת הנאשם, כך שעול השכנווע לגבייה רובץ על שכמו הוא מן הדין לדריש ממנו מידת הוכיחה שאיננה פחותה מזו הנדרשת, ברגיל, מאות הקטני גוריה, הוואיל, ואם נזוק במרקאה בוה לקנעה-המידה האורחי — הוא קנעה-המידה של "מאן האפשרויות" (Balance of probabilities) שנתקבל במשפט זינטה, (2) — כי או עלול אחדו נאשם לזכות בדיון גם במקרים שהוכיחו ממשائرות לבב בית-המשפט ספק סביר, בדיק כוּה שהכח זוכה בו אילו ובין על השכנווע, לגבי השאלה הנזונה, על שם הקטני גוריה; ואם כן הדבר, טען מר כהן, מה הועילו הקרים בתקנות, שלגביהם אותה שאלה מוטלת על זה על שם הנאשם דזוק.

ג

טענה זו — והיא מרחיקה לכת — אינה נראה לי כלל ובכל. ראשית, יתרכן מצב דברים, בו עלול העקרון של "מאן האפשרויות" לפועל, מבחינת התוצאה הסופית. גרעתו של הנאשם, שעליו רובץ על השכנווע, בה בעת שההוכיחה היה לטבעתו אילו רבען על זה על שם הקטגוריה. בוחנתי למקרה שבו בא בית-המשפט למסקנה, שהוכיחות הן שקולות ומצביעות במידה שווה לטובות גירסת הנאשם ולרעתה. הדבר בולט לעין, שגם במקרה כוּה על השכנווע הוא על הנאשם, לא יהיה בידו לחשוג את תוצאת הזיכוי שחרר אליה, בו בזמנם שהכח מצילח להשיגה אילו נשאה בו הקטגוריה. לשון אחת, במקרה הראשון, לא יהיה בספק הסביר, שהאlichtה הנאשם להחדיר לב בית-המשפט, כדי להוציא לה מה שאין כן המצב במרקאה השני, היוצא מזה, שקנעה-המידה של "מאן האפשרויות" אין לראותה, במסיבות כנ"ל, כמתותר ערך גם אם נזוק להליך המחשבות של היו"ץ המשפטי.

ד

שנייה, סבור אני, שהוא הלך מחשבות לוכה בטיעות יסודית, באשר הוא שם את הדגש על המושג "ספק סביר", בה בעת שיש לשינויו על המושג "מידת ההוכיחה". משמעו שהיא האמיתית של השקפת היו"ץ המשפטי — וזה השקפת פילוטופית — היא שבמקום שקיים ספק כלשהו, מן הנמנע שיהיה "שכנווע", הוואיל ואין הספק — קרי השילילה — סובל דירוג; ומושם כה, טובע הוא — או לפחות חובה שיטתו — מכל בעל-דין שעליו הטיל החוק את נטול הוכיחה — בין במשפט פלילי ובין באורחי — הابتعدות המשכנעת

השופט אגרנט

בצורה בטוחה וודאית, שגירסתו היא הנכונה. ואולם, דוקא מבחינה פילוסופית, ניתן לקבע שלא קיים דבר בעולם שהוא בטוח או וודאי; או, כפי שאומר גלנוויל ולייאמס ("המשפט הפלילי" וכן, ע' 36):

".... So-called certainty is merely high probability."

ג

אכן, הנוסחאות "שכנוע במידה הנעלה מסקק סביר" — הוא קנה-המידה הפלילית — ו"שכנוע לפי מा�ן האפשריות" — הוא קנה-המידה האורחית — אין נסחאות מדעית או מודיעיקות, כי אם אך מבחנים נוחים או מעשיים. מה שנדרש, ברגע, מאת באבוחה הקטגוריה הוא להוכיח עובדות הממציאות בכיוון אשם הנאשם במידה המוגיעה לדרישות הקרויה עד מאד לאמת או לוודאות (high probability), ומה שנדרש מבעל דין, שעליו הטיל החוק את על השכנוע במשפט אורח, הוא להוכיח עובדות מהן עולה גירושתו כאפשרות קרובת, לאו דוקא קרובה עד מאד; ובדרך כלל יספק הדבר, שהגירושה העולה מאותן העובדות, היא יותר קרובת לאמת מזו העולמת מהעובדות שהוכחו על-ידי הצד שכגד. מכאן, שההבדל בין שתי חובות ההוכחה הוא אך הבדל של מידת או דרגה (degree).

ב

וזאת ועוד, אף אחד משני המבחןים האמורים איבנו מבחן החלטתי, ובתחום כל אחד מהם עלולה להשנות מידת ההוכחה הדרישה למקרה, הכל לפי רצינותו העניין, השוני במחלוקת. למשל: במידה שהעבירה, נשוא הדין הפלילי, עולה בחומרת, כך תגדל גם מידת ההוכחה, הדרישה לבניה. וכך גם בדין האורחית תהיה תליה מידת ההוכחה הדרישה ברצינות נשוא העניין. למשל, תידרש עדות יותר ברורה ומשכנעת במשפט אורחית, שבו מីיחסים התנהגות פלילתית לאדם, מאשר בזה הסובב על העילה של רשות לנוט. לקיום היהש זהה שבין נשוא הדין, מבחינת רצינותה, לבין כמות ההוכחה הנדרשת לגביה, ניתן בומנו הולרד Brougham דבריו כי בנאות שנשא להגנת המלכה קרולינה:

ד

"The evidence before us is inadequate even to prove a debt — impotent to deprive of a civil right — scandalous if brought forward to support a charge of any grave character — monstrous if to ruin the honour of an English Queen."

ה

כמו כן, במשפט, Bater v. Bater; (1950), 2 All E.R. 458, [24] אמר השופט Denning, ב"ע 459, כי:

".... there is a higher standard of proof in criminal cases than in civil cases, but this is subject to the qualification that there is no absolute standard in either case. In criminal cases

ו

השופט ארגנט

- א
- the charge must be proved beyond reasonable doubt, but there may be degrees of proof within that standard. Many great judges have said that, in proportion as the crime is enormous, so ought the proof to be clear. So also in civil cases. The case may be proved by a preponderance of probability, but there may be degrees of probability within that standard. *The degree depends on the subject matter. A civil court, when considering a charge of fraud, will naturally require a higher degree of probability than that which it would require if considering whether negligence were established. It does not adopt so high a degree as a criminal court, even when it is considering a charge of a criminal nature, but still it does require a degree of probability which is commensurate with the occasion.*
- ב

ג' יzion, שאין הכוונה לומר, שהקיז הקץ לעקרונו, "דין של פרוטה כדיין של מאה מנה" * —
 כלומר, שבית-המשפט האורחיא אינו חייב עוד להקדיש אותה מידת של תשומת-לב לעניין שלפניהם, שהיה מקדישה לעניין שהוא בעל אופי רציני יותר; הכוונה היא רק, שבתתו את דעתו על "מazon האפשריות".ibia הלה בחשבון, חלק מהمبرיבות, את האלמנטים המעניינים אופי רציני לנושא המשפט (ראה דברי השופט Morris — המובאים להלן — במשפט Hormal v. Neuberger Products, Ltd.; (1956), 3 All E. R. 970, 978, (25).

הנני סבור, שעלי-פי גישה זו יש לפתור את הבעיה של כמות ההוכחה, שנותעורה בערעורנו. כמו במקרים אחרים, גם כאן הבעיה היא, כיצד לפרש בין שני אינטדרסים המנוגדים זה זהה — כיצד לגשר בין שני עקרונות-החוק השונים, השומרים עליהם. מצד אחד, אין זה צודק — ולפיכך אסור החוק — לתבוע מבעל-דין, הנושא בעול השכונע במשפט אורחיא, שירם אותו משא-הוכחה בלבד הימוטל, בריגיל, על שם הקטגוריה במשפט פלילי. עקרון זה חל ביתר שאת בעניינה הואייל ואם לא האזליה בארכוח המשיב למלא את חובתו להוכיח את האמת שבהאשיותו, עליו לשאת — בהנחה שנכשל גם בטענותו האחרית — בתוצאה עונשית; ומבחןיה זו, אין, איפוא, מקום לדיבור של "התהיפות היוצאות". מצד الآخر, שמו הוטוב של אדם הוא "הנני", בוחינת "טוב שם ממש טובי", ובענין רבים זהו הגבס היקר לו מכל וכל. לפיכך קובע החוק, לשם שמירה על ערך חשוב זה, שככל אורה חזקה עליו שקנה לו שם טוב — שהוא בעל ערך עבור שאין בו דופין, מבחינה זאת, לא ייתכן שבבעל-דין, הבא לסתור — אם במשפט פלילי ואם באורחיא — את ההנחה האמורה, לא ידרש לעשות כן באמצעות הוכחה שהיא חזקה וברורה ושאגינה יורדת במידת מה הנדרשת, בריגיל, מהקטגוריה במשפט פלילי.

* סנהדרין ד.

השופט אגרנט

הפטרון "האפשר" בין שתי הגישות המנוגדות הללו — ובין האינטלקטוס הסתורתיים העומדים מאחוריהם — הואאמין לשמר אמונה לכה-המידה האורחית אך יחד עם זאת להשתמש בו כה שהמתוונן בטענת "אמת" כלפי אישום (או עילית) דיבחה, "ידרש להביא הוכחה שמידת העמוד ביחס מתחאים לרצינות תוכן הדיבה; ופירוש הדבר, שעליו להביא הוכחה שתצטבי על גירסתו באפשרות גבוהה, הגם לא גבוהה במידה הנדרשת, בדרך כלל לגביה גירסת הקטגוריה המשפט פלילי. בזה פתרון זה נסכמה ההלכה, לאחרונה, באנגליה, במשפט (25), בו אמר השופט Morris, ב"מ' 978:

"The phrase 'balance of probabilities' is often employed as a convenient phrase to express the basis on which civil issues are decided..... In some criminal cases liberty may be involved; in some it may not. In some civil cases the issues may involve questions of reputation which can transcend in importance even questions of personal liberty. 'Good name in man or woman..... is the immediate jewel of their souls'.....

Though no court and no jury would give less careful attention to issues lacking gravity than to those marked by it, the very elements of gravity become a part of the whole range of circumstances which have to be weighed in the scale when deciding as to the balance of probabilities.....

In English law the citizen is regarded as a free man of good repute. Issues may be raised in a civil action which affect character and reputation, and these will not be forgotten by judges and juries when considering the probabilities in regard to whatever misconduct is alleged."

בעניינו הוטל על המשיב להוכיח האשמות שנן המוראות מאד מאד. דין זה חל בין אם אלה מיותות לד"ר קסטנר התחנוגות פליליית ובין התנהוגות הפגומה מבחינה מוסרית גרידיא: דין זה חל ביחס על האשמה בדבר שיתוף פעולה שהיה עמה "רצח בעקיפין" של יהודי הנגדייה, לפיכך ברורו הוא, שהמשיב היה חייב להוכיח את דבר האמת שבתא שמותיו באמצעות הוכחה חזקה וברורה, הגם לא במידה הנדרשת, בריגיל, לגבי גירסת הקטגוריה המשפט פלילי. קנה-המידה, ישאר, גם באשר לעזין זה, קנה-המידה של "מאן האפשרויות"; ברם, הטיה קלה של כף המזוניים לצד גירסתו של המשיב לא תספיק: יש להתחשב גם במקרים של היסודות המקיימים לאשיותו את אפיון החמור והטובעים, איפוא, שהוחותיו הצבעו על נכונותו גירסתו באפשרות גבוהה. קיצוו של דבר, יש לדריש שהוחותיו יגעו לכדי מידת גדולה של שכנו. בדבר האמת שבחלקי הדיבה הנדרנים.

השופט אגרנט

(3) הנחתית הבאה מתייחסת למשמעות של שתי האשמות הראשונות שבעלון המשיב המושג "שיתוף פעולה עם הנאצים" (להלן — שיתוף פעולה) — וזו האשמה הדרסונה — מקומו לא יכירנו כעבירה בפני עצמה, בקדנס הפלילי שלנו. כיוזע, נוצר מושג חדש זה עקב התנהוגותם של בני-אדם שעורו לכובש הנאצי לكيים בארץם את משטרו או מרתו בתקופה של מלחמת העולם השנייה; ובצՐפת הקנה לו המחוקק תוכן מסויים כאשר קבע — ערבית ערכית משפטית «הטיהור» שהתקיימו במדינת היהיא עם השחרורה מהשלטון הגרמני — את העבריות הנשאות את השם "collaboration" (ואח ספרו הנ"ל של פרמר, ע' 321-320). המחוקק הישראלי לא הלך בדרך זאת, כי אם חקק את חוק לעשיית דין בנאצים ובעוריהם, תש"י-1950¹, בו כלל — על רקע רדיות היהודים "בארכן עייננת" ו-בתוקפה של שלטון הנאצי — שורה של עבירות מהותיות חדשות, תוך הוספה הוראה (סעיף 7) בדבר התחוללה, לבגיןן, של חלקו הראשון מפקודת החוק הפלילי, ב-1936, לרבות הפרק החמישי, המתייחס לשותפים לדבר עבירה.

זאת ועוד. המושג "שיתוף פעולה" איננו מושג מופשט ואין לדבר על שיתוף פעולה "אוויר". כפי צווין, הכרחי הוא ששיתוף הפעולה לבש צורה מסוימת של "ועורה" לנאצים, שהיתה עשויה לקדם את מטרותיהם מוה ולפעל לרעת העם הכבוש למשטרו או למשטרו — במקרה שלנו: העם היהודי בארץות התופת — מוה. לפיכך סבור אני שגם הנמנע היה להפריד בין שני החלקי הדיבה הראשוניים שבעלון המשיב, ושצדך, איפוא הנשיה כאשר בפסק-דין קשור אוטם — אגב הדין בהם — ביחיד; כלומר, ראה צורך לחתן תשובה לשאלת אם אכן התבmeta "שיתוף הפעולה של קסטנר עם הנאצים" בערך בעקביפין — או "בבחירתו והרקע לרצח" — של יהודי הונגריה. רצוני לבאר: אין מדובר בר כאן בשתי האשמות נפרדות, כי אם בשתיים שנן אחת וו הופפת את זו; וביתר דיוק: האשמה הדרסונה מתייחסת לקבוצה של מעשיים או מחדלים, ואילו האשמה השנייה נבללה בה, אשר היא מתייחסת לתנהוגות מסוימת, המשתייכת אותה קבוצה, אם בכלל אתמנה נשיא, בתחילת דרכיו, את שתי האשמות הראשונות כראש ריבבה נפרדים, הרי אין ספק שעשה כן הואיל וראה מוחבתו לבחון אם גם אספектים אחרים של התנהוגות המגונה — ובניהם ככלות אשר כלל לא נזכר בעליון המשיב (ראה להלן את פרשת הצענים) — הגיעו לכך "שיתוף פעולה עם הנאצים".

אכן, קשר הרוק זה, שבין האשמות הללו, משתקף גם מדברי הדיבה גופם, שכותב המשיב בעליונו, כדלקמן:

"על יסוד תחבולותיו הפליליות ובגלל שיתוף פעולה עם הנאצים
... אני רואה אותו כרוצח בעקביפין' של אחי היקרים ....."

כמובן:

"עבדיו הוא מנסה להוציא קפיטל מוה שהוא מכיר את הרקע לרצח
המוני של מאות אלפי יהודים הונגריים בטרנספורט המקרי לחוץ דרך

השופט אגרנט

ברגן-בלקן. לא פחות ממחשיים ושניים מקרובי משפטחו הוו: האיל בטרנס-פורט הוה ..... על מועצת היהודים אים במעשי תגמול מצד הנאצים אם לא יוכנוו לאותו טרגוספרט כמה בעלי פרוטקציה שמהם הרוזיח קסטנר אלפיים. אבל אלף צוינים ותיקין, אנשי מורה יהודים חרדים, השאירו קסטנר בגיא צלמות".

א

דבריו אלה של המשיב — האט אים מעידים שראה את שיתוף הפעולה מצד ד"ר קסטנר בעובדה, שנמן את ידו לתוכנית של הצלחת "המיוחסים" באמצעות "משלחה ברגן-בלון" ולפיכך סייע — בדרך עקיבין זו — להשמדת היהודים בהונגריה. אמת, כי בחלק אחר מעלינו, בו ייחס למונוח את המעשיהם הנוראים בפרט הדיבלה השלישי והרביעי, תארו המשיב, בדרך כלל, אדם "שאני מגדר אותו מתווך הכרה עמוoka כמשתף פעולה עם הנאצים". אולם ניחן להבין כי גם בנקטו לשון רחבה זו, לא נשא נגד עיניו אלא אותה התנהגות של קסטנר, הכרוכה בתוכנית "המיוחסים" ושאלת מתיחסת, שוב, הטענות השנייה.

ב

יא"א הדבר אשר יהא מכל מקום ברור הוא שההאשמה בשני חלקיו הדיבלה הראשונות הולכת בד בבד; והשאלה הראשונה שעלינו להשיב עליה היא, איפואו אם התנהגותו של ד"ר קסטנר — במה שנזע לפרש השואה של יהודי ערי השודה — נכסת לתחומה של עיריה פileyah אויו שהוא. בפסקידין (פסקה 64). קבוע אמנים הנשיא, כי אותה התנהגות "איינה שונה מבחינה מסוימת, ציבורית ואף משפטית מהסגרה רוב היהודים בידי רוזחים", אך לא החיים לשום עבירה מהותית המצויה בספר החוקים המקומי. מאידך גיסא, הדגיש לפנינו באיך המשיב — הן בעילפה והן בכתב — על התנהגות המונוח בפרשא האמור רה חלות העבירות הנזכורות בסעיפים 1 (א) ו-2 (ו) ל"חוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם", שבו נקבעו, כאמור, עבירות שונות, שבועו ב"ארץ עיינית" "בתקופת השלטון הנאצי". בסעיף 1 (א) נקבעה העבירה של "פשע כלפי העם היהודי", שдинו מיתה ושפירושו הוא — לפי הגדירה בסעיף-יקטן (ב) (1) — הריגת יהודים "בכוונה להשמיד את העם היהודי השמדה גמורה או חלקית". בסעיף 2 נקבעה שורה של "פשעים כלפי בני אדם נודפים" ואלה הם מעשים פליליים המוניים בפקודת החוק הפלילי ושליטותיהם מתוסף היסוד. שהמעשה נעשה "כלפי אומן נרדף באשר הוא נרדף". אחד המעשים הללו — והוא נזכר בסעיף 2 (ו) — הינו רצח לפי סעיף 214 לפוקודא.

ג

יש לציין שלא הנשיא העלה — ולא באיך המשיב טען — את הנימוק או הטענת, שCASTNER הביא במישרין לרצח היהודי הונגריה או חלק מהם. כפי שהעתים עורך-דין תמיר, ההאשמה שבאה האשים המשיב את קסטנר היא, שהתנהגותו של זה בפרשא השואה כמוות רצח בעקבין — או כהசרת הקורע לרצח" — של יהודי הונגריה, ותו לא. גם לא ניתן כלל לבסס נימוק או טענה כניל', באשר — ולמרות להדגиш זאת — אלה שהশמידו את חלק הארי מיהודי המדינה היו הנאצים, ואילו התנהגות קסטנר, נשוא הדיבה, קדמה לעצם מעשה ההשמדה. מנוקדת ראות זו, יש גם להבין את דברי הנשיא (פסקה 64), "שאין כל אפשרות וצורך להפליג בהשערות, איך היו הדברים מתחדשים ללא שיתוף פעולה של קסטנר עם אייכמן", כלומר: כמה יהודים היו ניצולים וכמה לא היו ניצולים,

ד

ה

ו

השופט אגרנט

אליו נהג קסטנר כפי שתפקידו חיוו לכהוג; אלא די הוא לקבוע כי שיתוף הפעולה ששיתף עם הצורר "החליק את גלגלי השמד כולה" — ובKİצ'ור, קסטנר "סיע לו בירודין ביצוע הגירוש הטוטלי". במלים אחרות, קסטנר "הואשם" על-ידי המשיב — ו"הורשע" על-ידי הנשיה — על אשר שימש בתפקיד של "סיע" — קרי: "שותף לפני המעשה" — לדבר שהגדתם של יהודי ערי השדה; ולפיכך האביע עורך דין תמייר — בתמיכת לטענותה שהתחנחות המנוח נרכשת בתחום העבירות הנזכרות — על הוראות שבסעיף 23 לפקודה החולק הפלילי אשר, כאמור, מן הדין להחילן בתקופת הכתוב בסעיף 7 לחוק הניל, לגבי העבירות שנקבעו בו.

לפי דעתך, מוטעית היא טענה זו מעיקרה, לפי כללו של המשפט הפלילי המקומי — ואיניין דין כאן במקרים מיוצאים מכלל זה — אין רואים אדם כ"שותף לפני המעשה" לדבר עבירה אלא אם-מן התכוון שתבוצע עלי-ידי העבריין העיקרי, ששידלו או סיע בידיו לבצע. בעמדו על תחולות העקרון האחרון לגבי "הסיע", אמר חברו השופט חזין ב-19/49, 21-20, נבדול האדי, ואחד נ. היו"ץ המשפטי, "פסקידין", ברוך ג. ט' 13, (א), ב"ע' 48:

..... שני אדם קשור גורלו בגורל העבריין, משענה או לא עשה מעשה הסיע בידי העבריין לעבור עבירה, אלא אם-מן עשה או לא עשה אותו מעשה בידיעין, ומthon כוונה לסייע בידי העבריין למשות את העבירה אשר עשה".

עיקרו זה — לנבי השותף לפני המעשה בדרך כלל — נקבע גם על-ידי פרופסור ויליאמס (בספרו הנ"ל, ע' 188) — אמרו, כי —

"The accessory must intend the crime."

ה Horaeoth ha-huk, מהן עולה הכלל האמור, הן אלה המצויות בסעיף 23 (1) פיסקאות (ב) (ג) ו-(ד). ההוארה שבפסקילה (ד) מתייחסת ל"מייעץ" או ל"משדל" ובדור מלשונה — וזה גם מطبع הדברים — שאין רואים אדם כמלך תפקיד של "יעוץ" או "שידול", אלא אם-מן התכוון מראש שתבוצע העבירה שיעץ לעבריין העיקרי, או שידלו לעבור אותה. ההואראות המצוויות בפסקאות (ב) ו-(ג) מתייחסות להתחנחות "מסיעת" — אם לפני המעשה והמשען — וגם לשונן של אלה מלמדת, כפי שהוארה השופט חזין (שם, (4), ע' 49), "הסיע אינו אלא מי שנתכוון לסייע בידי אדם לעשות עבירה מסוימת, ולא מעשה בלבד, ולא עבירה סתם". שוב ברור הוא — לכל הדעות — קסטנר לא נתכוון — קרי: רצה — אי-יפעם להביא לעצם השמתם של יהודי הונגראטה, נhapeok הוא: עורך דין תמייר עמל יגע — הוא בעל-פה והן בכתב — כדי לשכנע אותנו, כי בנסיבות הנשיה המלומד את הלשון הקיצונית "מכיר את נפשו לשטן", לא נחכון אלא לבטא את הרעיון, כי מהרגע שהטכים קסטנר לתכנית קромוי בדבר האצלת "המיוחסים", נעשה תלוין בחסוד

חשופט אגרנט

הנaziים — בימייו אחר רצונם ובקיים יחסם טובים אתם — עד שאוთה תבנית של הצלחה תצא לפועל; ולא שחפץ ממש, כי במחיר של השגת התוצאות הזרות, תושלים המשודדים של יתר היהודים. מכך הנפשי של המנוח — מאותו זן ועד עצם יתרת "המייחסים" מהמנהנה ברוג'נ-בלון ובניטותם לאין שווין בדצמבר 1944 — כמווהי בך הטעים באכיה המשיב, כמצב הנפשי אשר בשם "לא איכפתות" יקרא. אם דרשו, איפוא, היסוס של כוונה לגבוי מי שמואשם, "כמטייע לפני המעשה" — והוא החפkid שיחסו וורק-דין תмир לקסטנר בקשר לשתי העבירות האמורות — הרי שוב לא נתקיים לגבוי יסוד זה ואין בכך אחת מהן כדי להחול עליון.

אכן השתכנע הנשיא כפי שריאנו שקסטר נ"סיע לאיכמן ביוזען ביצוע הגירוש הטוטלי" וכן שנדע את התפקיד שהוא מלא בשמה" (פסקה ד', רישא, שליל). השאלה נשאלת, אם עובדה זו של "ידיעה" די בה כדי לשבך את קסטנר באחת העבירות הנבל; ככלומר, אם לבני המטייע לפני המעשה, "הידיעה" שהיתה אצל מראש, בדבר מומיית העבריין המקורי, הופכת, בעינו החוק, ל"כוונה" פלילית. זהה שאלה, שלגביה לא קיימת אחות הדעות ואשר טרם באה על פרטונה המלא גם במשפט האנגלי (27), (28), (29), (30); R. v. Lomas; (1913) (26); R. v. Bullock; (1955) (27); — והשווה את האסכמה האמריקינית, (40), U.S. v. Falcone; (1940) לדעתך, לא קיימ ההזורך שנפתחה אותה אף בערעור זה. אפילו נזה מתחן ההנחה כי בתנאים יודיעים, עשויה ה"ידיעה" לייפה על-פי הקונסטרוקציה של החוק, לכוונה פלילית, הרי מכל מקום ברור הוא — בשיטים לב לדges' שמות ההוראות שבסעיף 23 (1) הנ"ל על הצורך בקיים "כוונה" לגבוי מעשה העבריינה המשפטית. המוחה "ידיעה" עם "כוונה", וכך הוא אומר (שם, ע' 192):

"Generally, . . . foresight that an event will *certainly* follow as the result of one's own conduct is equivalent to intention."

יש לקרוא את דבריו אלה ביחד עם הביאור שנותן למונח "ודאות" דהינו (שם, ע' 37):

"Such a high degree of probability that common sense would pronounce it certain."

היו"ץ מזה, כי בעובדה, שהמכייע הזה מראש תוצאת הפשע אפשרות קרובות (probability) — כי הבין או הסיק מהנסיבות שהיו ידועות לו, שכך עלול לקרות —

דוחות אגרנט

בכל זה לא כדי ליהם לו "כוונה" פלילית, גם במודנו המורחוב של מונח זה. ראייה לדבר משמשים דברי השופט Learned Hand במשפט, U.S. v. Peoni; (1938), 100 F. (2d) 401 שם הocab הנאשם (Peoni) בפלילים בשל שימושו מסיע לדבר זהה זקה, של שטרידקס מושפעים על ידי אחד (Dorsey). במשפט הוכח שהנאשם מכיר את השטרות הללו לאדם בשם Regno, וכי זה מכיר אותם לאחר מכנה, Dorsey, אשר נתקף בעת נסותו להעבירם הלאה. בפסקידינו, בו מצא שאין לראות את הנאשם כשותפה לדבר מסוימת החזקה בשטרות בידי הקונה השני, סקר השופט האמריקני את ההגדירות של "שותף לפני המעשה" שבספרות המשפט האנגלית ובא לידי מסקנה:

".... that all these definitions have nothing whatever to do with the *probability* that the forbidden result would follow upon the accessory's conduct; and that they all demand that he in some sort associate himself with the venture, that he participate in it as in something that he wishes to bring about, that he seek by his action to make it succeed. All the words used — even the most colourless, 'abet' — carry an implication of purposive attitude towards it."

לפייך החלטת, כי —

".... Peoni was not an accessory to Dorey's possession; his connection with the business ended when he got his money from Regno, who *might* dispose of the bills as he chose; it was no moment to him whether Regno passed them himself, and so ended the possibility of further guilty possession, or whether he sold them to a further possible passer."

(שם, (41), ב"ג, 402).

על החלק הראשון מההלהכה הנ"ל סמך את ידיו גם ויליאמס (שם, ע' 189):

"One who does not counsel any crime does not become guilty as accessory merely because the crime was a *probable result* of his conduct."

אם נחיל את העקרון האחרון על עניינו, סבורני, כי לפחות לגבי עניין מעכבי הנפשי של קסטנר בתקופה עד ליום 8 במאן, לא יוכל ליהם לו כוונה פלילית אף מכוח הփיקיצה המשפטית הנכורת. עוד אדון ביטר הרחבה במשמעותו של "ידיעות אוشبיז'", שהוא לקסטנר בעת שערך בקהלו' את ביקורו מיום 3 במאן, וכן, בהערכתה שהעריך, יוכל היה

השופט אגרנט

להעירך, ידיעות "משמעותית" אלה, למטרת הדיון בשאלת ה"ידייעה" המענייקה אותנו בשלב זה. מספיק הוא לציין כי, מתייה דעתנו על עניין הידיעות הנ"ל מה שתהיה, המتفسום שאפשר להסיק מלה — אף כמשמעות אליהן הדעה הפטימית ששמע קסטנר מפי ויסלייצני בזמן הביקור האמור — הוא שהלה הבן כי עובדת הגירוש של יהודי עיר יהודה היא בוגדר אפשרות קרובות, ולא שהיתה לו ידיעה "מלאה" או "בטוחה" על כן, ידיעה המגיעה לדרגה גבוהה של ודאות. השאלה איננה, מה היינו אנחנו — היום ולאחר מעשה — מסקנים מאותן הידיעות כי אם מה שהסיק מלה והש辩 עלייהן ד"ר קסטנר בהאותו פרק זמן. והנה עצם העובדה שנגע זה האחרון לקלוז'ן, כדי להתראות עם ויסלייצני ושבבו אותה לשם שאלנו אם היהודי הונגריה עומדים בפניו דפורטציה כלית ומידית; עצם הודעת ויסלייצני בהודמנות זו שאמנו דעתו פסימית אך אכן לו ידיעה מדויקת על עניין זה; עצם ההצעה שהציגו קסטנר שיבקרנו בעבר מספר ימים בחווילתו בבודפשט אויני יתן לו, לאחר בירור עם אייכמן, ידיעה מוסמכת בדברון; ועצם העובדה ששמע בעצת ויסלייצני וקיים אצל את הביקור מיום 8 במאז, בו הודיע לו זה שהחלה תגירוש היא עניין מנוי וגמר — כל הפרטים האלה, כאשר הם מצטרים ייחד, מוכחים בדורות שעד לתאריך האחרון לא ראה קסטנר בפועל את המאורע הזה כודאי או כבלתי-יגמנע, אלא לכל היותר העיריך שקיימת סכנות גירוש, שהיא בוגדר אפשרות קרובה (ראה, לגבי הפרטים האמורים, פסקאות ג' (8) ו-ט' לעיל).

אכן, התהשך הנשייא גם באותה ידיעה מדויקת על התחלת הגירוש, שקיבל קסטנר ב-15.5.8. וכן בהודעתו אייכמן מ-15.5.15, שהחל מתאריך זה, יגורשו תושבי הנטאות לפני הקצב של 12,000 יהודים ליום. האם אין לייחס לקסטנר — לפחות מהזמנן — 15.5-8.5. — "כוונה פיללית" בשל הידייעה המלאה והבטוחה שרכש או לגבי מזימת הגירוש? הנסי סבור, שהתשובה חייבת להיות, שב, שלילית, הוואיל וכאן יש להבהיר סייג גוטף אשר התומכים בדעה המזהה "ידייעה" עם "כוונה", מיטיגים אותה. סייג זה הוא: אפילו ידע "המשיע לפניו המעשה" על מזימת העברין העיקרי, אך הושיט לו את העוראה המבוקשת באידרazon גמור ובליך המסיבות, וכן — וזהו החשוב — תוך תקופה או ציפיה שהעברין בכל זאת לא יגשים את מטרתו הנפסדת — במיסיבות אלו לא תיחוף "ידיעה" ל"כוונה" והמשיע לא יש באחריו. יות פיללית. בהצביעו על סייג זה לעקרון המשווה "ידיעה" ל"כוונה", מסתמן ויליאמס (שם, ע' 191) על התקדים, (28), Cox, C.C. 152, 154, (1862), 9 Fretwell; R. v. Fretwell, במשפט זה הובא הנאשם בפeligים לשופט לפני העשרה לעבירות רצח, לפי ההלכה האנגלית. המשדר אדם אחר, או המשיע בידיו, להתאבד או לעשות מעשה בלתי חוקי, הגורם למותו, דיןiden שוחף לרצח. במשפט התבדר כי האשמה המנוחה הייתה הרה מהבאים: שותיא בקשה ממנו לספק לה סמן מרעל כדי שתוכל לגוזם להפללה; שאימה בפניו כי תחטא אם לא ימלא את בקשתה; שהוא עשה זאת באידרzon, בלחש האיים לאיבוד לדעת ובתקוה שבסופו של דבר תחוור בה מטרתה; ושלא היה נוכח בעת ששתחתה את הרעל שנutan לה ושגרם למותה. על סמך העבודות האלה, החלטת בית-המשפט לעורורים שלא היה הנשם שותף לפניה המעשה לעניין שתיתת הרעל לשם הפללה ולבן, גם לא לעניין הרצח העצמי. דברי זקנדהוופטיט Erie — אליהם הסכימו ארבעת השופטים שישבו עמו בדיון — היו:

השופט אגרנט

א

"In the present case the prisoner was unwilling that the deceased should take the poison: it was at her instigation and under the threat of self-destruction that he procured it and supplied it to her..... It would be consistent with the facts of the case that he hoped she would change her mind; and it might well be that the prisoner hoped and expected that she would not resort to it."

ב

היווצה מדברים הנ"ל, כי אפילו היה למסיע לפני המעשה ידיעה ודאית ובמזהה על מזימת העבריין, אין להוות עס כוונה פלילית אלא אמר נג המסייע מזור לא-aicceptio נפש גמורים; ראיית הנולד בלבד לא חספיק בשעה שהיא מלאה תקופה או ציפיה שהעבריין עוד יתעוררו בו מטרתו הנפלשת ובסופה של דבר לא יגשים אותה.

ג

כדי לבחון אם סיג זה יש לו משמעות לגבי עניינו, علينا לשים את לבנו לשני דברים אלה:

ד

(א) התקופה שיש להתחשב בה היא 8 במאי — אמצע יוני, באשר עד 9.6 נסתירה הפרשה של גירוש יהודי קלוז, שעליה סובבת, בעיקר, הנמקת הנשיה (פסקה ג' (12) שלעיל);

ה

(ב) היסוד המרכזי, המשמש לשתי העבירות הנדרגות — לעבירה של "השמורת העם היהודי וכו'" ולעו של "רצח אדם גרדף וכו'" — הוא היסוד של גרים למונות; אשר עלי כן, יש לשים את הדגש, הרף הקשר והדוק והאמיץ שבין מזימות הגירוש וההשמדה, על המזימה השניה.

ו

והנה, דוקא בפרק החומן (15.5-8.5), בו נעשה היודיעה על החלטת הגירוש ליהודים, צינה ועלתה הצעה בדבר שליחות ברנד לקושטא — ולא זו בלבד, אלא אייכמן הבטיחה או שיחכה עם ביצוע ההשמדה — להבדיל מביצוע הגירוש — עד שיחוור ברנד שליחותה, כלומר, עד לימי הרשונים של חדש יוני ואיפלו עד לזמן מה לאחר מכן (פסקה ג' (9) שלעיל). אכן, אין ספק — באשר קיימת שורה של דרישות לכך, עלייהן אכבייל להלן — שלפחות עד אמצע יוני תלה קסטנר — ותלו כל המהיגים היהודים בבודפשט — תקווה בשליחות ברנד, שראו בה, אם משומ אמצעי שיביא לביטולה הגמור של תוכנית ההשמדה עוד בטרם יתחלו הנאצים בהגשתה, ואם משומ חמוץ שיגרום להחייתה לנזון ממושך ועוד שתבוא ההצלחה הסופית. במקרה הזה אסתפק — לשם הצבעה על היסוד לקביעת התאריך "אמצע יוני" — בציון העובדה, רק ב-9.6 אים אייכמן שיפעיל את "טchnote אוושביין" תוך שלושה ימים (פסקה ג' (15) שלעיל). כאשר מצרפים, איפואו את תקנות קסטננה, שהצורך עלול לחור בו מתכנית ההשמדה או לפחות לעכבה במשך זמן בלתי מוגבל, אל העובדה שהוא וחבריו בوعדת ההצלחה פעלו כל החוף בלחץ המסיבות שאפפו

השופט אגרנט

את היחס המדכָא שהתייחסו הנאים ליהודי הונגריה, מן הנגע הוא ליחס לו כוונה פלוי. רק בשל הידיעה המלאה, שרכש, בפרק הזמן האמור, לבבי החלטת הגירוש התוטלי. מסקנתי היא, איפואו שלא הצליח המשיב להוכיח שתנתנוות ד"ר קסטנר סביב לפרשת השואת של יהודי עיר השפה נבנתה לתהום העבריות הנכורות או לאחת מהן.

4) ברם, מ شأن עת לדעה הזאת, עוד אין להסביר ממנה שהמשיב נכשל כליל לנבי טענה האמת, שטען בקשר להאשמות שבשני חלקי הדיבה הראשוניים. התעם הו: הדברים האמורים בעליוגו — ושהובאו לעיל — ניתנים לפירושו, שהם מיחסים למנהל ועדת הצלולות "שיתוף פעולה עם הנאצים", אשר אמגֵן היה בו משומס "הכשרה הקרווע לדיצה יהודית הונגריה" ואפיק-על-פיךן, לא הגע לכדי דרגה פלילתית דזא. אני סבור שפירוש כזה מתאפשר על הדעת האziel וכאמור, הביטויים "שיתוף פעולה" ו"משתף פעולה", שעה שהם מתייחסים לנושא מהסוג שאנו דנים בה, קיבלו בימינו משמעות מיוחדת במינה, משמעות המצביע על התנתנוות אשר יש בה כדי לתת את "המשתק" ללבג ולקלס בעיני הربים, בלי שתישא בהכרח אף פלילי כלשהו. השאלה הוויזת אפואו לשינה: שיתוף פעולה עם הנאצים — כיצד?

בעמדי לעיל, באrhoח כללי, על מובנו של המושג האמור, ציינתי שהוא טמון בחובו את היקודות הבאות:

(א) המדובר בתנתנוותו של אדם שהיה שייך לבני האוכלוסייה המקומית, באחת המדינות שהיא כפופה, בתקופה שלחמה העולם השנייה, למשטרו של הכובש הנאצי או למרוחו;

(ב) אותה התנתנוות לבשה צורה של הושטת עורה מוחשית לזה האזרחות העשויה לקדם את מטרותיו מזה;

(ג) ולפעול לרעת העם אליו השתייך משותף הפעולה, מזה. אכן, ברור הוא שהגדולה זו אינה מוצאה כל עיקר, באשר היא מבילה בקרבה יסודות שהם בכלל אופי אובייקטיבי/גראידיא;

זה לא עצם הרעיון העוללה מהיטוד הראשון — כי דנים לכפ' חובה אדם שהיה חי, בעת שעשו אותו מעשה-השתוף הבויה, בכפיות למשטרם העריצ' של הנאצים ולא שימוש או "סוכן חופשי" — מהיבש שלא נסתפק באמצעות היסודות האובייקטיביים ושותחsharp גם במצב הנפשי, בו היה שרוי הלה בשעת מעשה. במקרים אחרות, לא כל מעשה של שיתוף פעולה ייקרא בשם "קובלבורציה" ולא כל אדם שקיים מגע עם הנאצים והושיט להם עורה מסוימת יוכתם בכינוי "קובלבורטור"; הכל תלוי במוגעים שהMRI'ו להתנהג כפי שתנתנוו; אם מניעים אלה לא יראו, בעיני הربים, פסולים או בלHIGH-CLASSERS, מבחינה מוסרית, שב לא יהיה מוצדק ליחס לתנתנוותו אופי של "שיתוף פעולה".

השופט אגרנט

לשם הבהיר דברי, ברצוני להעור בגישה הכללית שננקטה על ידי בית המשפט לערעוורים באנגליה, במשפט (29), K.B. 997, 1 (1947). שם הובא הנא-^A שם בפלילים בשל עבورو עבירה לפיקנה 2A לתקנות ההגנה משנת 1939. האוסרת על אדם לטיען בידי האויב, בכונה לעשות כז, במשפט הוכחה שבמון פרוץ המלחמה, נמצא הלא ביחיד עם בני-המשפחה, שהאנצים דרשו ממנו לשמש קריין בתנתן השידור הגermanית; שהוא סירב למלא בקשתם ועמד בסירובו גם אחרי שעניינו אותו עינויים פיסיים; אשרך בغال האiom שליטת אשתו וילדיו למחנה הסגר נכנע וקיבל את התפקיד האמור. בערכאת ראשונה התגונן בטענת הכרה, אך טענה זו נדחתה שם מהימן, בגראה, שהמניע להציג את בני-המשפחה מוצאתה שליחת הסגר — להבדיל מהמנע לחסוך מהאנצים עצמו סבל פיסי — אינו נכון בתחום ההגנה של הכרה. הטעם להחלטת הזיכי היה, בוטלה הרשותה אך בלי שנפסקה הלכה לוגבי הגנת ההכרה. הטעם להחלטת הזיכי היה, שהומוטיב להציג את בני-המשפחה מהותזה האמורה דייו היה כדי לסתור את קיומם היסוד של "כונה לטיען בידי האויב".

^B בין באיכוח בעלי-הדין שלפניו פרצה מחלוקת, אם הולכת האהורונה בדיוןiosa. בו בזמנן שהוועץ המשפטי לימד עליה זכות, הצדיף באיכוח המשיב לביקורת שמותה עליה פרופסור ויליאמס (שם ע' 37-38). לפי הביקורת הזאת — והיא הולכת בתלים שיטתו הנור-ברת של המבקר — כוונת הנאשם לשמש קריין אצל האנצים, בצוות ידעתו שהיה כימי תפקיד זה משומן מתן עורה להם, כמו בכונה לטיען בידי האויב, ולפיכך לא יוכל המנע בדבר הציג הצלחת בני-המשפחה לשמש עדות לשם סתרית הכוונה הזאת. זאת ועוד, ככל של המשפט הפלילי הוא שאין מערבים "כונה פלילית" — המטרת המידנית, השיכת לגוף העבירה — עם "מניע" — המטרת הרוחקה לשמה בוצעה העבירה אך שבינה לבין יסודות העבירה אין ולא יכולים (שם, ע' 41-44). אכן, אין בדעתו להזכיר בין שתי הדעות החלוקות הבלתי, הוואיל ושאלות השיכות של "מניע" ל"כונה פלילית" איבדה את חשיבותה, לגבי ענייננו מהרגע בו קבענו שההתנהגות הנדרונה של ד"ר קסטנר אינה כנسطת לתchromה של עבירה איו שהיא. היא זה ברור, איפוא, כי בהבאי יהלון את דברי אקנידשופיטס גודרד (Goddard), (29) לא תהיה מטרתי להזדהות עם עצם הולכת שפנ-סקה על-ידיין, אלא רק להיעזר בגישה הכללית העולה מהם ואשר יש בה כדי לתרום להבנת המושג "שיטה פעליה", כאמור.

^C בפסקידינו הניל חיק זקנידשופיטס האנגלי את דבריו בשתי דוגמאות: האחת — של חיילים בריטיים אשר, לאחר נפלם בידי הצבא היפני הועסקו על ידיו בעבודות בכਬיש ברומה; השנייה — של נחינים בריטיים אשר, אילו הצלחו האנצים לפולש לאנגליה, היו מועסקים שם בעשיית חפירות בשביב הצבא הגרמני. בשני המקרים גם יחד אמר הlord גודרד, (29) היו בעיות האמורות ממש מתן עורה לאויב ואפקט-פיברן, אין כלל צורך "להיכנס לדקדוקי דיני הכרה" — בשים לב למצב של הווות כפותית למרותו של אויב ברוטלי. — כדי לשלול מעשי הפעולות הללו כונה לטיען בידי האויב.

זרוי דבריו, שם, (29), ב"ע' 1006:

השופט אגרנט

"British soldiers who were set to work on the Burma road or, if invasion had unhappily taken place, British subjects who might have been set to work by the enemy digging trenches would undoubtedly be doing acts likely to assist the enemy. It would be unnecessary surely in their cases to consider any of the niceties of the law of duress, because no jury would find that merely by doing this work they were intending to assist the enemy. In our opinion, it is impossible to say that when an act was done by a person in subjection to the power of others, especially if that other be a brutal enemy, an inference that he intended the necessary consequences of his act must be drawn merely from the fact that he did it."

הנני מועלה מתוך הgingisha המשתקפת מהדברים הנ"ל את שניים אלה, שהם החשובים לעובינו: ראשית, בל ניחתו להסיק מהעובדת, שאדם פלוני, בעת היותו ח"י תחת המשטר העריצ' של הכובש הנאצי, עשה פעולה שהיתה בה כדי להקנות לוות האחזרון תועלת מסוימת — כי אמן עמד עיניו זה לנגד עיניו כמטרה עיקרית או סופית; כי מתן הסיעוד לנאים הוא ששימש חמניו שהמריצו לפעול כפי שפעול. שנית — וזה העיקר שברצוני להציג עתה — אל לנו להטיל זופי באדם כנ"ל רק ממשום שעשה בידיעין מעשה העשויה לקודם את מטרות הנאצים, כאשר החדרר שעשה זאת מתוך מיניעים שהם כשרים ושהאנו פגומים מבחינה מסוימת; כמובן, חיללה לנו לבנות אדם כזה בשם "משתף פעולה".

בבקרו את הlecture "סטירן", (29), חוותו ויליאמס את הדעה כי די היה במסיבותו שבגלוון הנסיבות הנאשם לשתק פעלוה עם הנאצים ולשמש להם קריין, כדי להכחיר את ההגנה של הכרה ושמנן הדין היה, איפואו לוכומו על יסודה. גישה דומה נקט המלומד Edwards במאמרו בכתב העת Modern Law Review, כרך 14, ע' 297-291. העביר מה שבלג'ידת מוגדרת בחוק הבגדיות משנת 1351 כ"ה策反律令" לאובי המלך .... על ידי מתן סיוע להם בתוך הממלכה או מחוץ לה". לאחר שUMBRIA המחבר נימוק לשליחת ההגנה האמורה לגבי אותה עבירה, מצין הוא, שייתכן מיסיבות שבזון "יהיה זה בלתי מתקבל על הדעת" שלא להזיק לה. מיסיבות כאלה — ממשיך הוא ואומר — קיימות בשתי הדוגמאות של הגורוד גוזדר, אשר המעשים הנזכרים בהן ניכנסים לתחום "בגידה". אם היו מאשימים את מבצעי המעשיים הללו בעבירה זו לא הייתה בהלכת "סטירן", (29), לדעת בעל-המאמר, כדי להוציא להם מאחר כי "בגידה" אינה דורשת כוונה "СПЕЦИФИЧНОСТЬ" ואולם, באשר לתחום ההגנה של הכרה —

"Is it conceivable.... that any Judge would be prepared, where the facts were similar to those instanced above, to direct the jury to ignore a plea of compulsion as a possible defence?"

השופט אגרנט

אכן, כבר מהו הינה הנזוצה, שוב, במוות כשר; ואם הצבתי זה עתה על גיטיהם של חכמי משפט, בני ומגנו, להרחיב את תוחלתה לגבי מעשים שנשאו אופי של סיווע לאויב הנازي ואפללו הגינו לדרגת *actus reus* של "בגידה" — הרי עשתינו כן. אך כדי לחראות שהגיהה הכללית היא אחת, דהיינו: אין לובה בטרוגיה כלשהי עם אדם אשר, בעת הימצאו כפות למרות השלטון הנאצי, עשה מעשה מסווג זה בהשפעת מניעים שהיו טהורם ושלא ניתן לגלוות בהם פגם איתה שהוא, מוקודת ראות מוסרית. כאמור, אדם כזה אין להכתומו, בשוטיפנים, בכתם של "משפט פעולה" בשם שאין לבנות את התנהגוותו בשם "שיתוף פעולה".

הגישה, המלה מושמות זו למושג האתורתי, חשובה לעניינו מפני הטעם הבא: כבר גוזהית לעיל (פסקה א' 8 ז) עם קביעת הנשיא כי הרכנית של האzeit "המיהוסים" שימושה ביוזם הנאצים אמצעי פסיקולוגי, העשי לתקל על ביצוע הגירוש וההשמדה, על-כן, במידה שפועל קסטנר למען הגשמהה של תכנית זו — למשל, על ידי הברחת בפני מנהגי קלוז' — סיע אמנים בידי אייכמן ואנשיו לקדם את מטרותיהם אלה. אף, הפורה, שנתקיים לגביו היסוד האויבי-תקיבי הטמון באותו מושג, אין בה כדי להצדיק בהכרח את המשקנה, שקאטן הפרק אן להיות "משפט פעולה", כל עוד לא נבורר, לא רק שהוא הבהיר בקיים המוטיב הנאצי האמור, אלא גם שהוא עצמו הומץ לחת ידו לתבנית האמורה בהשפעת מניעים שאינם עמודים בבחון הביקורת של המוסר הכללי. אשר לזאת, מחייבת גישה הנכricht שבニア בחשבו שג קסטנר לא שימש "סוכן חפשי" ביחסו עצם הנאצים ופעולם לא היה שותף לו הם: שהיה היה כפות תheid למרות היוזך-קונדוז' ואך סבל — במה שנוגע לתקופה הראשונה — מתקיים העוין של השלטונות ההונגרים. אכן, האוים שעלו אייכמן בשלב אחד של המשא ומתן שהתנהלה ביניהם — כי ישלחו לתרזיאנסטד או לאושביז'ן (ראה לעיל, פסקה ג' 11) — יש בו כדי לסמל את אוירות הלחץ שבה פעל קסטנר את פועלתו כמנהל ועדת הצלחה, כשם שמכיחה זאת ענין המאסרדים הכספיים שבוצעו לפניו, מדי פעם בפעם, על ידי הגרמנים והונגרים גם יחד (ראה להלן).

5) דין זה חל — וביתר שאת — גם על התנהגוות הפסיכית מצד קסטנר, שהנשיא ראה בה משום סיווע בידי הנאצים לbijoux הגירוש וההשמדה — התנהגוות של א' ימפרית "ירידות אוшибיז'" ליהודי הגרטאות ובפרט ליהודי קלוז'; א' א' אתறתם בדבר הסבנה האטיפית להם; וא' הועקתם לפעולות ברירה והתקומות. אסביר את דברי.

בטענותיו של בא-כוה המשיב עבר כחות השני הכלל, שחזקת על כל אדם כי הרכנתה לתוכה שצתה, בזרק הטבע, ממעשה, כלל זה — והוא קובל אך הנהה ניתנת לסתירה באמצעות ראייה נוגדת (עמ' 50/125, 545, 514). ב' (5) — השיבתו מתמעט בשעה שהמדובר בתנהגוות מהסוג של מהול, להבדיל ממעשה פזיטיבי. ההגין הכרוך בכלל זה גועץ ברעיון, שהתנהגוות הלא צוונית, היא עצמה, עשויה לגלות את הכוונה הפנימית, כאשר רואין יורה בשמעון והודגן,

השופט אגרנט

אוֹי מַעַיד עָצֶם הַמְעָשָׂה הוּא — בַּהֲנֹדר מִסְבּוֹת הַמִּתְיִבוֹת מִסְקָנָת אַחֲרָת — עַל רְצָוֹנוֹ שֶׁ רְאוּבֵן לְהִבָּיא לְמֹצְאָת זוֹ. מַאֲזִיךְ גִּיסָּא עַל סִמְךָ חֹסֶר פָּעוֹלה בַּלְבֵד קָשָׁה. אָם לֹא: בְּלִתְיִאָפְשָׁרְיָה, לְעַמְדוֹן עַל מִצְבּוֹת הַנְּפָשִׁי שֶׁ הָאָדָם שֶׁ נִמְנַע מִלְפָעָל, אֶלָּא אִסְמִיכָן קִיּוֹתָה מִסְבּוֹת נִסְבּוֹת שִׁשְׁ בְּחֵן כְּדֵי לְגַלוֹתָה; הַתוֹצְאָה שֶׁ בָּאָה בַּעֲקֹובָה הַתְּהִתְגָּוֹת שֶׁ לֹא אֶפְסָ מִשְׁעָת הָאָ לְבָדָה אֵין בָּה כְּדֵי לְרֻמּוֹן עַל הַכּוֹנָה שֶׁ תִּהְיֶה בְּצָדָה שֶׁל זוֹ הַמוֹטִיבִים בַּמָּקוֹר כֵּה עֲשֵׂוּיִים לְהִיוֹת שׁוֹגָנִים, מְגֻנוֹנִים וּמוֹרְכָבִים. כְּגַן: רְצָוֹן לְהִבָּיא לְתוֹצְאָה הַמִּזְיקָה; הַצִּיפָּה שֶׁהָיָה לֹא תִּבָּא; שְׂוִוִּין נִפְשָׁר גָּמָר לְגַבְיהָ: אַיִלְוחָוָתָה מִרְאָשָׁה; וּכְיִצְא בְּמִצְבּוֹת נִפְשָׁרִים אֶלָּא. אָם לֹוי, בְּהִמְצָאוֹן עַל שְׁפַת הַנָּהָר, מִבְּחִינָה שִׁיחָודָה עוֹמֶד לְטַבּוּע בְּתוֹכוֹ אֶךְ אַיְנוֹ אֶךְ לְהִצְילָן — אָוי אֶפְסָ מִשְׁעָתָה זוֹ אַיְנוֹ מַעַיד בְּהִכְרָה עַל כּוֹונָתוֹ שִׁיחָודָה יִקְפַּח אֶת חִיּוֹ. כְּדֵי לְגַלוֹת כּוֹונָה כְּזָאת אֶצְל לֹוי, הַכְּרוֹחַי לְבִקְשָׁה בְּמִסְבּוֹת נִסְבּוֹת, לְמַשְׁלַח, שְׁלִיחַ יַדְעַ לְשָׁוֹת; שִׁיחָודָה הִיא אַוְיָה, שְׁהַסְכִּון הַכְּרוֹחַ בְּמַמְץָה הַהְצָלָה לֹא הִיא בְּשִׁבְילָן כְּבָד מְגֻשָּׂא. בְּמַאֲמָרָיו: "מְחוֹדְלִים פְּלִילִים" (Kirchheimer, Harvard Law Review, כרך 55, ע' 636) כותב

"Failure to act is often not accompanied by external manifestations which allow accurate conclusions on the defendant's state of mind. The motives for his inactivity may spring from an interplay of forces. Inaction may be calculated to do positive harm, it may be due to lethargy or indifference, or simply to inadvertence. The external result gives no clues to the guilt, and the stages of the defendant's mental process are rarely accessible to a witness's inspection."

כְּנַמְלֹאת הַפְּרוֹפּוֹסּוֹרִים וּקְסָלָר וּמִיכָּאָל בְּמַאֲמָרָם "A Rationale of the Law of Homicide" (Ool. Law Rev.) כרך 37 בע' 751, העירה (175), כי —

לְפָעָמִים עַלְלָה דָּבָר לְהִזְהִיר יִתְרֹחַר קָשָׁה לְהִוָּיכָה אֶת המִצְבָּה הַנְּפָשִׁי הַמְלֹוה מַחְדֵל מְאָשָׂר וְהַמְלֹוה מִשְׁעָתָה."

שִׁיכָוֹתוֹ שֶׁ הַעֲלָרוֹן הַאָחִירָן לְעַנְיָנוֹ הִיא זֹאת: בְּדֵי לְעַמְדוֹן עַל הַמוֹטִיבִים שֶׁ עַמְדוֹן לְגַנְגָּד עַיִינִית שֶׁל מִנְהָל וְעַדְתָּה הַהְצָלָה כַּאֲשֶׁר "שָׁמֵר בְּסָוד" אֶת יִדְעָתוֹן הַמוֹחָשִׁית בְּדָבָר סְכִינָת הַגְּרוּשׁ וְלֹא הַעֲבִירָן לְיהִיָּי קָלוֹן וְהַגְּטוֹאות הָאָחִירִים — אוֹ כַּאֲשֶׁר לֹא עַהֲדָם (אֶם לֹא עַוְדָם) לְבָרִיחָה וְלְהַתְּגִדּוֹת — שׁוֹמֵה עַלְנוּ לְבַדּוֹ הַיְּטָבָה אֶת מִעֲרָכָת הַמִּסְבּוֹת הַנִּסְבּוֹת שֶׁ טַבְבָּו הַתְּהִתְגָּוֹת פְּסִיבָתָה זוֹ הַתוֹצְאָה הַחִיצְוָנִית — כִּי בְּפָעוֹל הַוּחָש תַּהֲלִיךְ הַגִּיְרָה רֹשֶׁ בְּעַקְבּוֹת אַתְּה הַתְּגִדּוֹת — הִיא לְבָהָה לֹא תָּכַל לְשַׁמֵּשׁ יִסְדֵּק לְמִסְקָנָה, שְׁקַטְנָר הַפְּקִיר בְּיָדֵי הַנְּאָצִים אֶת חִיּוֹ "הַרְבִּים", כַּאֲשֶׁר לְגַנְגָּד עַיִינִית עַמְדָה הַמְגָנָה הַיְּחִידָה לְיִכְתָּה בְּהַצְלָת "הַמְעָטִים".

6) אַחֲת הַמִּסְבּוֹת הַפְּשִׁוּתִית לְרוֹק אֶורֶךְ עַל הַמְגִיעִים אֲשֶׁר בְּהַשְׁפָעָתָם נִמְנַע אַדְם פְּלֹנִי מִלְפָעָל, לְשֵׁם מִנְיַת הַתוֹצְאָה הַמִּזְיקָה שֶׁ בָּאָה בַּעֲקֹובָה אֶפְסָ הַמִּעְשָׂה שֶׁלָּה, הִיא תָּחוֹר בָּהָה, שֶׁתִּהְיֶה מַוְתָּלָת עַלְיהָ, לְפָעוֹל בְּכִיּוֹן זוֹ. אָם לֹוי — בְּדָוגָמה הַגּוֹרָת — הָא אָבִיו שֶׁל

השופט אגרנט

יהו"זה, אוី מוחבתו היא לעשות כדי להצילו מהטבעה בנהר, ואם לא יאוז לאלצלו, שעה שיש לאלידו לעשות כן, כי אז היה מקום להסתיק, בהעדך ראה נוגדת, כי אמן חוץ הוא בקיפוח חיינו או לפחות התיחס לאפשרות קרבנה זו בשווין نفس גמור. היוצא מזה, כי בובונו לתהות על המצב הנפשי שלויות את ההתנהגות הפסיבית, שבעקבותיה ה-² הוותה תוצאה מזיקה אוּיו שהיא הכרחי שנבחן מקודם אם רצתה על בעל ההתנהגות הזאת חובה לפועל, ואם כן — מה טיבה המדוייק של חובה זו. בענין זה ראויים, שוב, לחשומת הלב דברי קירשהיימר (שם), כי —

^ב “.... In order to find the defendant guilty, his ‘guilty mind’ must be established in relation to the specific duty which he failed to perform.”

אכן, עצם הבעה של קביעת קשר סיבתי בין אף מעשיו של אדם פלוני לבין התו-³ צאה המזיקה שבאה לאחר מכן, אינה אלא בעיה של קביעת קשר כזה בין תוצאה זו לבין אי-הAMILIO עלי-ידיו של חובה שהיא, במקורו, בעלה אופי מוסרי, הלא מבחינה פיסית. אין אף המעשה משפייע במאומה על התהותה התוצאה המזיקה שבאה בעקבותיו; למשל, אין לומר, לגבי המקרה בדוגמה הנזכרת, שהתהליך של טבעת יהודה בנهر השלם או החושן, מבחינה פיסית, עלי-ידי עמידתו של לי מן הצד. “על-ידי אי-התערבותו בענייני המנוח” — ביאר Bohlen (שבדרין מובאים על-ידי קירשהיימר בע' 617) — הניתן המתבע כמי שהיה מקודם: במצב שאנו יוננו יותר טוב אך גם לא יותר רע, אלא איך? אנו מכניםים במצב זה — לשם קביעת הקשר האוקול שבן אף המעשה בין התוצאה המזיקה — אלמנט חיוני הנוצע בחופה שאנו מצפים לכך, שאדם פלוני יפעל, למען תימנע אותה תוצאה. אם לוי הוא אבי של יהודה, אוּי נזפה ממנו, כי ישנה לשם הצלת בנו ולפיכך נראה אותו, מבחינה מוסרית, כדי “שחיזיב” לאוּן לעורתו של זה. הziיפת הכלילית, כי במצב עובדתי מסוים יעשה אדם פעולה שהייתה בה כדי למנוע התהותה של תוצאה מזיקה, כמו, למשל, במקרה חובה מוסרית עליין, שיעשה פעולה כוות. אכן, המחדלים הפליליים יטודם, בדרך כלל, בקיים חובה מוסרית שברך 24 לפקדות החוק הפלילי; (ראה את החובות בדבר השמירה על החיים והבריאות שברך 3, ע' 10). ואולם, גם חובות אלה יונקוות, כmorcken, סטיפן, תולדות המשפט הפלילי, כרך 3, ע' 10). בספרו, Jerome Hall, *העקרונות הכליליים של המשפט הפלילי*, ע' 276 (בamaro, כי —

⁴ “.... The existing rules on criminal omissions denote situations where particular persons are *morally* obliged beyond other persons to perform certain acts.”

הכל יודעים שהមחדלים הפליליים מספרים פחות ממספר המעשים הפליליים הפו-⁵ טיביים; הטעם לוואט טמן בחשש, פן יהיה בהרחבת החובות מהסוג “עשה” משפט הטלת

השופט אגרנט

גויירות שרוב הציבור לא יוכל לעמוד בהן, ואשר לאפשרות. שתתעורר תוצאה מזיקה או זו
שהיא שלא הייתה מתחווית אילו הייתה מוטלת. על מאן דהוא חובה חוקת לפועל לשם
מניעתה. הרוי לגבי מקרה מסווגה המשילכה המדינה את יהבה על קיום החובה המוסרית
לפערם כה, וכן על הרוחנית שעלול להירגע האדם. שעל שמו ורבות חובה בזאת, מיפוי
הביקורת הציבורית שתימחה עליו כאשר יפר אותה. וכן בוואר עניין זה במאמרם תגנבר
של וקסלר ודמיכאל (שם, ע' 725):

"The individualistic tradition prevailed and still prevails
against all argument that the criminal law extend its reach,
*building upon the foundation of universally acknowledged mor-
al duty.*"

בתמיכת להשכה זו, מבאים המלומדים הללו את דברי Macaulay (ברישומיות על
הקודם הפלילי היהודי), כי —

"In general.... the penal law must content itself with
keeping men from doing positive harm, and must leave to
public opinion and to the teachers of morality and religion, the
office of furnishing men with motives for doing positive good.
We must grant impunity to the vast majority of those omis-
sions which a benevolent morality would pronounce reprehensible....."

ראיתי ביחס שאחיב את הדיבור על הזרק בקיים חובה, שהיא ביטודה בועלות
אופי מוסרי, בעוד המחדל שבעקבותיו התהווות תוצאה מזיקה — משני טעם.
האחד הוא: הבעיה שלפנינו היא, בעיקר, הבעיה של יהוס (או אי-יהודוס) אחירות מוסרית
לדר' כסטרן בקשר לשואת ערי השוד, בשל התנהגותה שהתבטאה בנסיבות הנכורות של
אפס מפשעה. הרוי לא רק שראה הנשיה בתנהגות מסווגה זו — וביחד בו של אידחמסירה
של "ידיעות אושבץ" ליהודי קלוי — משומן גורם שהקל על ביצוע הגירוש וההשמדה
— אלא בלבעדיה לא היה בידו לראות בתכנית של "משלוח ברגניבלו" — תכנית אשר
כשהוא לעצמה נשאת אופי תמים ואין בה דופי — משומן "פתחון" שנוריך בפניו מנהיגי
הגטאות או "שורד קיבוצי" שניתן להם. ואולם, אם המדבר הוא בתנהגות האמורה של
אפס מפשעה, מן החרכה שתוడר השאלה, מה טיבה של החובה הסוסרת שחוב כסטרן
לאלא כלפי היהודי הנגירה — יהורי ערי השוד בכללה — לשם מניעת הסכנה שארבה
לهم. הלא בלי שוני מקרים על שאלה זו לא יהיה בידנו לכלול זה — לשם מניעת הסכנה שארבה
שבדתי בין אותה התנהגות פסיבית לבין התוצאה של הקלה וגירוש וההשמדה, ולא עוד,
אלם לא נשכיל לבירר אם המגעים שעמדו לנו נגד עניין כסטרן לגבי עניין ההצלחה של
יהודים הנטאות היו פגומים ופסולים מבחינה מוסרית.

השופט אגרנט

7) הטעט השני לשימת הדגש על אפיה המוסרי של החובה, שבח ד"ר קסטנר ליהודי הונגריה, נועד בקביעת טيبة המזויין של חובה זו. כזכור, שמש ד"ר קסטנר, בפרק הזמן הנדון, מנהל ועדת הצללה בבודפשט לפי הוראות נציגי הסוכנות בקשרו ובמהור שכוחה הapr הוא להיות «הרוח החיים» בהתוויות דרכיו הפועלות של הוועדה; לפיכך לא אבדיל כאן בין הוועדה כולה — בין התפקיד שהוטל עליו למלא בין זה שהוטל עליה, אשר לתפקיד הוועדה, הסתמך הנשיא בפסקידינו (פסקה 63) על דבריו קסטנר בהצהרת לוונדון מיום 13.9.45 (מוצג כ"ט), כי «אחרי הכיבוש הגרמני של הונגריה ביום 19.3.44 ריכוז ועדת העזרה את ממ齐יה על הצלת יהודי הונגריה», וכן על דבריו במובא לדוחה שלו כי «עם הכיבוש הגרמני של הונגריה השתרעו ממ齐יה על הגנת יהודי הונרי גיריה». ולבסוף אביא בחשבון כי הודות לקשרים שקיים הועודה עם הסוכנות היהודית והגינט מוה, ולמגע שהצלחה ליזור עם היודז'יקומנדו» מוה, רכשה היא לעצמה, בעניין היהודי הונגריה, את המעמד של הגוף היהודי האוטו-רטטי בכל הנוגע לעניין של הבטחת חייהם והצלתם.

לאור עובדות אלו, בולט הוא לעין כי החובה המוסרית, שבח קסטנר ליהודי הונגריה, נבעה מהתפקיד הציבורי — ואם תמצאי לומר: המדיין — שהוטל עליו למלא, ואולם אם כך הדבר, כי אז גם ברורו שקסטנר היה חובת הצללה כלפי יהודי הונגריה בכלל ולא כלפי כל אחד מהם בנפרד, אכן, את תפקידו הציבורי של ד"ר קסטנר מגדיר אני בתפקיד לעשות שם הצלת המספר הגדל של יהודי הונגריה אשר — בשים לב לתנאי הזמן והנסיבות — ניתנן היה להצללים, ולפיכך מגדיר אני את חובתו המוסרית, כלפי כלל היהודי הונגריה, בחובה לנוקוט את הדרכים שהעללו בעיניו — ושוב, בשים לב לתנאי הזמן והנסיבות — את הסיכוי הגדל והטוב ביותר להשגת משימה זו. במילים אחרות, אם כיוון הלה את התנתקותנו כמנחן ועדת הצללה — בין התנתקות אקטיבית ובין פסיבית — לIMALI תפקוד האמור, כי אין לבוא עמו בטרונה מוסרית רק מפני שבעקובותיה התהווותה התוצאה של הקלה הגירוש וההשמדה; במקרה זה יתכן יהיה לומר רק שקסטנר נכשל במילוי תפקידו מבחינה ציבורית, אך לאו דוקא שגמגע מלמלא, כלפי היהודי הונגריה, את חובתו המוסרית.

יצוין, שאין בכובונתי לודוחיק לכט עד כדי לומר כי מותר למנהג לחקיר או להפרק במקורה זה או אחד — או בכלל — את חי "המעטים" על מנת להציג את חי "הרבבים". זהה שאלה מוסרית מסוכמת אשר אין בדעתו להזכיר בה לכך או לאו. הרעיון היהודי שמנסה אני להעלות הוא רק זה: אם עומדת בפניו המנגנון הברירה לבחור בין שתי דרכי הצללה מנוגדות: בין הדרך הפומחת סיכוי להצללה רובם של התושבים אך לא את כולם, לבין זו של עשיית מאיצים לשם הצלת כל אחד ואחד, הגם שדרך זאת פוטחת סיכוי אך להצללה מיעוטם של התושבים — או מחייבו תפקודו הציבורי — והוא תהיה חובתו המוסרית — לפועל בהתאם לחולפה הראשונה. בענייננו, אם סבור היה ד"ר קסטנר בשלב מסוים, כי הדריך של הנהלת משאי-ומטען כספי עם הגרמנים העלה את הסיכוי הטוב ביותר להצללה רובם של היהודי ערי השדה, ואילו הדריך של הוועדה על הסכמה צפירתם להם והזעיקם לברירה והתנגדות הייתה עשויה להביא תוכאות הרבה נימרות, ולא

השופט אגרנטס

עוד, אלא היהת עלולה לחבל בדרך הראשונה, כי או רשיית היה להשוב שמהותו המוסרית לבחור בדרכו זו (הראשונה) דוקא مكان, שאיני תמיינדים עם ההגדירה שנתחן הנשייא לחויבת שהיתה מוטלת על ד"ר קסטנר כלפי היהודי הונגריה. מינויו של זה לתפקיד הצלחה — כך אמר הנשייא — "העמיד אותו בעמדת של נגן" (trustee) כלפי כל היהודי הונגריה שהיה זוקקים לעוזרה ולצלחה" ולפיכך "תפקידו הצבורי ומעמדו כגאנמן" היוו אותו לפשרות את כל אשר ביכולתו למען הצלחת יהודיה הונגריה ללא הפליה בינויהם" (פסקה 63).

הנני סבור שדברי הגדירה אלה — אם ירדתי לטוף דעתו — לקוחים בטעות היסודית, שעל ד"ר קסטנר חלה חוות הצלחה כלפי כל היהודי ויהודי בהונגריה בפרט — כי עלי היה לשווות לנדר עينיו את הצלחו של כל אחד ואחד כמקרה בפני עצמה; בו בום שתגנוו הוא כי תפקידו הצבורי הטיל עליו אך את חוותה לחזור אל הצלחת היהודי הונגריה בכללם. הוות אומר, אל הצלחת המפסימלי של יהודים אשר — בשים לב לתנאי הזמן והמקום — ניתן היה להצלם, כאמור.

בפסקידינו הוסיף הנשייא וקבע — ובעקיבות רבה — כי ביהود היה על מנהל ועדת הצלחה "לגלות לכל היהודים שהיתה לו אפשרות טכנית לבוא אתם מגע את ידיעותינו הממשיות על גורל הצפי להם מידי הנאצים" (שם). אם כוונת הדברים האלה היא, שהייתו לעשנות כן בעלי התחששות בשיקול, אם צעד זה עשוי להבטיח את הסיכוי הטוב ביותר להצלחת המפסימלי של יהודים. או שוב איננו מסכים להם. למשל, לפי הערכתו של העד פינקלשטיין (ועל עדותו הסതך הנשייא — פסקאות 12 ו-14) היה אפשר להבריה — יו ידעו היהודי קלוזו. (או מנהיגיהם) בעוד מועד על סכנת הגירוש — רק כמה אלפיים מהם (בין 2,000-4,000). ככל זאת היה חייב קסטנר — כך נקבע בדברי הנשייא — לתות אזהרה מוחשית לכל 18,000 יהודי קלוזו (לهم או באמצעות מנהיגיהם) על סכנת הגירוש שרפהה עליהם, כדי שייהיה בידי כל אחד מהם להחלה אם ברצונו לנסתה לבrhoות ולאו — אם יעלות — כפי שהתחבטה בא-כוה המשיב — לקרון המות ואם לאו. ואמנם כך היה ציריך קסטנר לעשות, אם באמת חב היה חוות הצלחה כלפי כל אחד ואחד מיהודי הונגריה בפרט — אם היה עליו לראות בהצלחו של כל היהודי מיהודי קלוזו מטרה בפני עצמה, ואולם, אם כפי שסבירו אני, היוו תפקידו הצבורי אך לדואג להצלחת של כל היהודי הונגריה, כך שהותם המוסרתי היחיד היה להחות אל הצלחת המפסימלי של יהודים שבגדר האפשרות היה להצלם, כי או ההכרעה בשאלת, אם חייב היה — בשלבஇיהה שמדובר — למסור לידי הגדאות את ידיעותיו המוחשיות, תהיה תלואה בהערכה מילית" הנזכרת.

(8) מהדברים שנאמרו עד כה ברור הוא כי הבעיה העיקרית, העומדת לפניו בערע-עור זה, היא בעיה אחת, דהיינו, אם הוגדר קסטנר, בפועלו כמנהל ועדת הצלחה, על-ידי המנייע של הצלחת המפסימלי גדול של היהודי הונגריה אשר — בשים לב לתנאים — אפשר היה להצלם. ברם, גם אם נמצא כי הדריך שבחור בה — וזה ניהול משא ומתן כספי עם הנאצים — הייתה מיוםעת להשגת משימה זו, לא יהיה בדיינו להצדיק את

השופט אגרנט

התנהגו, בלי שמדובר כי הייתה זאת דרך-הצלה סבירה והגינוגת משום מה הכרזוי הוראה והוסיפה, שעה שהמדובר בשאלת אטיית מובהקת. את התנאי של סבירות והגינוגות? השיטה של נסiox (לקנות) את חי היהודים בתמורה כספית או חמרת — בין אם מדובר בחשלום של שני מיליון דולר לנaziים ובין אם מדובר במסירה ליהודים של מכוניות משא וכמויות גוזלות של מצרכים אחרים — היא היא שיטה שיש בה, לכוארת, טעם לפנים מסויר. זאת הבין גם קסטנר בזמנו, כפי שטען דבורי על חשבון הנפש שעשה בעת שעמד להגין את אייכמן לחזור בו מהודיעו מיום 3.6 בדבר ביטול תבניתם *"המיוחסים"*. וכך אמר (דו"ח — ע' 43):

ב «אין זה עניין של הצלה כמה מאות יהודים מעררי השדה בלבד. אם עכשו וכאן לא ייאלח אייכמן למותר, כי אז הוועדה, אשר שמה את הخلف שלה על המספר הגormanני במשחק-הrollership הזה בחיה אדם, תהיה המפסיד התרמים בדיקן כמו רבים כל כך לפניינו באירופה הכבושה. אין המילונים אשר שלמו הנם מעשה של טירוף-הרעע המפסיד במשחק הזה יקראו גם בוגר».

ג אfineul-pi'ken, אילו השיג קסטנר, על-ידי השימוש בשיטה האמוראה, את המשימה של הצלה רוב היהודים שבערי השדה, אש לא היה מטל דופי בהתנהגו זו. לדעתו, גם אם לא הצליח בשאייה להשיג אותה תוצאה, אולי-אפשר היה לדונו לבסוף חובה מוסרית — בתנאי אחד: שהיה רשאי להשוב — נוכח המיסיבות שהוא זמן — כי השיטה של שקל ואטריא מסחרי עם הגורנים העלתה את הסיכוי הטוב ביותר — ואם תמצץ לומר: הסיכוי היחיד — להצלת מרביתם של יהודיו הגותאות. בלי שיטה תעבור את כור המבחן הזה של סבירות והגינוגות. לא תגוקה מפגם מסויר, יתא המגע שהדריך את קסטנר אשר יהיה. נוכל להקשך כאן מהפרק, שבו מתגונן רואבן על נפשו מפניהם התקפות המשוכנת של שמעון. אם רואבן יירוג את שמעון, יצא זכאי בדין, אך ורק בנסיבות לתנאי, כי אמונתו, שעליו לנחות בדרך הקטולנית כמצויא יחיד להצלת נפשו, הייתה — בהתאם בנסיבות — אמונה סבירה. אמנם עצם המעשה של הריגת אדם יש בו טעם לפנים מסויר, Afineul-pi'ken, «יסלה» לו, לרואבן, על מעשה זה ולא יוכתם בעיני הרבים בשם *«רוצח»*, אך זאת רק אם היה לו יסוד סביר להשוב שלא היה לפניו דרך אחרת של התגוננות עצמית. וגם בעניינו כך: אם חשב קסטנר, כי שיטתו הוגנתה העלתה את הסיכוי היחיד להצלת רובם של יהודיו ערי השדה, או — חרף הטעם *«לפנים מסויר»* שבאותה שיטה — לא יהיה מקום להכתימו בכתם של *«משתק פועלה»* שהביא להקלת ביצוע ההשמדה, כאשר תחטלאו התנאי, כי לאמונתו האמוראה היה יסוד סביר בנסיבות שרורה בזמן הרגע. אכן, בהעמידנו את השיטה הנויל בمبוקן הסבירות והגינוגות, מן הדין שנתקע לשני *ashikolim* הבאים:

ד ראשית, הערכת התנאים העובדיים. שהזקיינים בכל שלב מהשלבים שבהם היה על קסטנר לשקל את פועלתו לעתיד, חייבת להיות לא הערכתו שלנו היום ולאחר מעשה,

השופט אנדרט

כי אם הערכתו של קסטנר בכל זמן מהזומנים האמורים; ורק השאלה, אם הערכה זו היתה סבירה ותגוננית, היא שתעמוד להכouterתנו. כאשר פועל אדם, כפי שפועל קסטנר, במצבו של שועלן מתחשפת הכוורת של "צורך" — הצורך להגן על חייו או על חיים של אלה שהוא חב להם חובת הצלחה מן המות — אין אין לדרש ממנו הערכה מדעית של המצב שבו היה נתון, אלא רק הערכה סבירה לאור העובדות שהיו ידועות לו אותו זמן או שהיה צריך לדעת אותן. אף כאן נוכל להקש מהמקרה שבו מבצע אדם מעשה הריגה לשם התגוננות עצמה. במקרה זה — מצינים המלומדים וקסטר ומיכאל (ראה מאמרם הנויל, ע' 736) — הכרחי להזקק לעקרון, כי —

"Men must act on the basis of their appraisal of the situation in which they find themselves, if they are to act at all. Their behaviour must accordingly be evaluated on the basis of what was known or could have been known to them at the moment of action, not at some later time."

א

ב

ג

ה

ד

ז

אותו רעיון ממש ביטא השופט Holmes בלשון הצוירית הבאה:

"Detached reflection cannot be demanded in the presence of an uplifted knife" (Brown v. U.S.; (1921), (42)).

זהי גם גישתו, באשר להגנה של צורך, של פרופסור ויליאמס ("המשפט הפלילי וכו'", ע' 587) וכזאת היא גם ההלכה המקומית (עו"פ 54/49, היו"ץ המשפטי נ. עסלה, "פסקידין", כרך ד, נ' 496, (6), ב' 499).
 גני סבור כי אותה גישה חייבה לשמש נר לוגינו בעניין הנדרן, השאלה, אם קסטנר היה מצדך לבחוור ב"קו הגרמי" בקורס הצלחה סביר — ומשבחור בו אם היה חייב, בזמנן מן הזמנים, לונוח אותו ולרדת למחתרת. עם כל הכרוך בכך — תלותה בהרבה במצב העובד דתי הכללי שבו היה נתון מעט לעת, כפי שהוא העיריך או — ולא כפי שהוא מעריכים היום — את מצבו הזה. השאלה היחידה שתעמדו לפניינו היא כאמור, אם להערכה זו היה יסוד סביר בנסיבות. למשל, ראיינו לעיל כי הנשיא המלומד ייחס, בהນחתו, משקל רב ל"ידיעות אושביז" שהוא בידי קסטנר כשעריך ב"קלוז" את ביקורו מ-3 במאי, ואכן היום אין ספק בכך, כי ידיעות אלה היה בהן אמיתי. ברם, לא והוא השיקול שעלינו להזקק לה, כי אם השאלה שלפנינו היא אֶבֶן, מוחה הערך שייחס. ויכול היה ליחסם, קסטנר לדייעות אלה, האם ראה הוא בתהן, יוכל היה לראותה בהן, ידיעות בעלות ממשמעות רצינית אך לא ודאית; האם חשב להלה, יוכל היה להשוו, כי לא מן המצדק היה שיפעל על סמך ידיעות אלה. לפני שיקבל מפי ייסלצני ידיעה מוסמכת על כוונת הגרמנים, כעבור ימים אחדים.

שנית, בהשתמשנו, לגבי שיטת הצלחה הנכורה, באבן הבחן של סבירות, יהיה מך הנכון להביא בחשבון — בשל הגישה הכללית — "ההיסטוריה" של עלייה דבר בהנתתי

השופט אגרנט

הראשונה — את היותו שהתייחסו לאורה שיטה גם גורמים ציבוריים אחרים שעסקו — אם בתחום הונגריה ואם מחוץ לה — בהצלחתם של יהודים מידי רודפייהם הנאצים. כוונתי למנהיגים יהודים אחרים בתחום הונגריה גופה; לאשי ועדת ההצלה היהודית בסלובקיה; לשוכנות היהודית ונכיניה בקושטא; לוועדת הפליטים האמריקנית; לנציגי הגיינט בשווייץ; ולקבוצת שטרנברג האמריקנית-שווייצרית. אכן לא לモחר יהיה אם נבחון בהקשר זה — במידה שנייה לנו לעשות כן — גם את ענק הרצינות שבת התיחסו הנרמנים עצמה, בשלבים שונים, למשאותם המשחררי האמור.

(9) הנהתי הבאה נוגעת לתחום תפקידנו כשופטי ערעור. כפי שהוגיש בא' כו' המשיב, אין בית-משפט זה מהיר להעתיר, בשחוותינו בעורור פלילי, בקביעותינו העובדיות של בית-המשפט שישב בערכאה ראשונה. אכן, כלל זה מהיותו, בעיקר אל ההחלטה העדרית יות, ויסודה בשיקול, שלשופט בערכאה ראשונה היה הימרון הגדול, כי הוא שטע ווואין לדברי העדים והתבונן אל התנהלותם ועל אופן מסירת עדותם בעמדת על דוכן העדים (עמ' 52/139, חיווך המשפט נ. קוין, "פסקידין", כרך ג' ע' 619 (7), ב"ע' 624). אני סבור, כי ככל זה אין חשיבות רבה לגביו עניינו, באשר רוב מסקנותיו העובדיות של חונשיה הן מסקנות (inferences) אשר קבע אותן על סמך עובדות אחרות, שהסיקן במשרין מהתדיות, ובזרה הוא כי מסקנות כאלה עומדות תמיד תחת שפט הביקורת של בית-משפט זה לאור מבטו ההגוי, רובן ככולן, שהובאו לעיל. זאת יש להוסף, כי השיקולים העולים מהנסיבות המהוות-היסודה, רובן ככולן, שהובאו לעיל, מועלם לא נבצר מבית-משפט זה להעתיר אף בעניין של הערכת העדיות, כאשר הערכה זו יסודה היה בשיקולים מופרדים, או בשיקולים המתעלמים מגורמים מקום ליחס להם משקל (שם, (7); ראה גם ע"פ 56/168, "פסקידין", כרך יא, ע' 897, (8), ב"ע' 898).

(10) עלי להזכיר לבסוף עוד עקרון אחד, שעמד לצד עניינו בקשר לענן של קביעת העובדיות. כוונתי לעקוץ העולה מהכתוב בסעיף 15 (א) לחוק לעשיות דין בנאים ובעוור ריהם, אשר לשונו היא:

"במשפט על עבירה לפי חוק זה, רשאי בית-המשפט לסתות מדיני חרואה, אם הוא משוכנע שהדבר יועיל לגילוי האמת ולעשיות משפט זדק."

בלבי אין ספק כי בלעדיו הוראה כזאת — שהיא כמעט מילולית מזו המצויה בסעיף 19 לחוק בית-המשפט הבינלאומי-ציבאי בירנברג — היה קשה ביזור, אם לא בלתי אפשרי, לברור כראוי את הרקע העובי; שעליו סובב ביצוע העברות מהסוג שבנו דין החוק האמור; היה קשה לעשות כן, אם היה הכרח להסתמך על דיני הרואיות "הפטס לים" הטכניים, שמוקרים במשפט המקובל והמשמשים כרגיל גם בארץ. יזמין הדבר, כי הנסיך של משפט נירנברג למד — כך קובע ויליאמס ב"Proof of Guilt", ע' 152 — כי אותה הוראה "השביעה אף את רצונם של עורכי-הדין האנגלו-אמריקנים", דבר שעליו העיד גם השופט ג'קסון (Jackson), מי ששימש, במשפט האמור, ראש התביעה הכללית מטעם ארצות-הברית (שם).

השופט אגרנט

אכן, מוגבלת תחולת ההוראה המקומית לדין בתביעה על עבירה לפי החוק הביל'. ואולם, ככלות יכולתו מנוס מהמסקנה כי הרקע העובדתי, שעליו סוכבות שתי האשמהות הראשונות של הנאשם, כמוו רקע העובדתי שמאחורי האשמהן של אדם פלוני בשותף לביצוע "פשע כלפי העם היהודי", בהתאם לסעיף 1(א) לחוק, בצדוק הסעיף 23(1) לפיקודו החוק הפלילי? הלא ראיינו שגמ' בא"כה המשיב ניסה להכניש את התנהלות המנוח — כדי להציג את האשמהות מטעם מרשו — לתהום העבירה הזאת. והאם מן האפשר היה לקבל תמורה נאותה מהעובדים הטובות את האפעה הצבורית של קסטרן בפרק הזמן הנדון — בין עובדות כלויות ובין מיהדות — בלי הסתכמויות על העקרון שישתו הונת בסעיף 15 הניל? התשובה לשאלת זו מתבקשת מלאיה.

ב בענייני ברור שבפסק דין סטה גם הנשיא מדי פעם בפעם. מדיני הראות המקובלמים. אין כוונתי דזק לאותם המקרים שביהם ניסח להיאחז בקרים הכלל בדבר Res Gesta in Criminal Cases הלומה זה מכבר, לעת רבים, ערפל רב (ראאה המאמר Camb. Law Journal לשנת 1956, ע' 199). כאמור הסתמן, מאת Gooderson, ב' 30.6.44 למשל, על קביעתו של בית-המשפט שישב בנירנברג לגבי תוכן המכתב מיום 30.6.44, שלחה קלטנברונר לראש עיריית ינינה (בלשצקה) (ראאה פיסקה ב' 17 לעיל), הרוי מן הנמנע שהיא עשוה כן, אלמלא לא ראה את עצמו חפשי להרוג ממסגרת דיני הראות הרגילים. לדעתמי, זדק הנשיא בגישתו זו והוא אשר צריכה לשמש נר גם לריגלינו.

הדבר בולט לעין, כי המדובר כאן בעקרון המתחיר את האיטור על הגנת עדות שמיעה ומגנו לבית-המשפט להסתמך עליה בעית שהוא סבור שיש לה, לעוזת האמת. ערך פרובוט-טיבי. כאמור, אם מבאים בחשבון שבמשפט זה עמדו לבירור שאלות שבעובדיה, המתיחסות למאורעות שהולו בארץ אחרות ולפניהם יותר מעשר שנים; כי תפקידנו העיקרי הוא להזר אל הליך-המחשבות, שליותו את ד"ר קסטרן בכל שלב של המשא ומתן הארץ-ומתן הארץ והמשך שנייה, בתקופה הראשונה, עם אנשי היוזן-קומנדו; כי לא תמיד נוכחו בפגישות. שקיים ד"ר קסטרן עם אלה אחרים, הברים אחרים של ועדת הצללה; וכי המדובר הוא בפרק זמן שבו רדף המאורעות אחד את השני, ובמשך יומתן שהתנהל, לרוב, באוירה קדרתנית ועצבנית אחת — אוי, בלתי-אפשר הוא שהאזור להיעדר בעקרון האמור יהיה מוטל בספק. אני ראייתי צורך כזה, בעיקר, לגבי הסוג הבא של עדות שמיעה.

זהו הסוג שאליו משתיכים המסמכים שנוצרו בפרק זמן שהיה קרוב, באופן יחסית, למאורעות שתוארו בהם, ועליהם נמנים הדיינים-וחשබנות השינויים שהחוכרו במלחמות א', ב' ו-ג' מפסק-דין זה, לרבות אלה שנערכו על-ידי קסטרן ו-פרודיגר, הגורם של קירוב ומזה-העיריקה למאורעות שנרשמו בדוחות האלה הוא המקנה לתוכן הכלול בהם ערך פרובוטיבי שהוא מעיל לערך העדות שהיתה בכוחם של השינויים למסור בעלה-פה בעבר עשר שנים מאו שאירעו המאורעות שעלויהם העידן. האמת היא — כפי שהטעים הוייעץ המשפטי — כי איןנו מתחקים בהרבה, שעה שאנו מכシリים את תוכן המסמכים הללו, בעדותם מהכלל של המשפט המקובל, לפיו לא קיימת מניעת, בתנאים ידועים, להוכיח עובדה מסוימת באמצעות המסמך בו נרשמה בעבר, כאשר אין ביד בעל הרישום לאשר פרט את

השופט אגרנט

דבר נוכנותה מתחזק זכרונו. זה הכלל בדבר "הקפאת זיכריה שבעבר" (perpetuating past recollection) הנדרונה עלי-ידי ריענון זכרונו בעורת הרישום שערך בעבר, בוחנת "ראיה מביאה לידי זיכריה" (ראה ויגמור, דיני עדות, מהדורה שנייה, סעיף 734). ההבדל בין השניים הוא בכך, שהכלל הראשון גובל עם התרת עדות שמיעה בה בעת שהכלל השני אינו פוגע, כלל ועיקר, באיסור על השמעת עדות שכואת ("ראיה המאמר" – Hearsay and Preserved Memory) מאת פרופ' מORGAN, בכתב העת Harv. Law Rev. כרך 40, עמ' 712, 719. אכן האבעתי על שייכות הכלל הראשון לעניינו לא כדי להסתק מלייל אלא כדי להקש מהטעם הרציוני המשמש לו ואשר ויגמור (סעיף 738) מבאר אותו כך:

ב

"The principle on which the use of a past recollection rests..... is clearly that of necessity. To reject such a record would be to reject the best and frequently the only means of arriving at the truth."

ג

בטעם זה של "צורך" מצדיק גם מORGAN (מאמרו, ע' 720) את דבר התרת העדות מהסוג הנזכר:

ט

"And the testimony is needed..... The majority of the courts, ignoring the hearsay aspects of the question, have had little or no difficulty in holding the contents of the memorandum admissible."

ה

ומכאן, איפוא, ההצדקה להסתמכוונו אנו – ולהסתמכוות הנשיה עצמו – על הדינמיות והשכונות הנונכרים. אכן, עלולות להטעור ששתי שאלות בעניין זה. השאלה הראשית שונגה היא: האם מן הזכין להזקק לתוכן הכתב באותם המסמכים כאשר גם קסטנו, נט פרויידיגר מסרו עדות מפורשת בעליפה על רוב הדברים האמורים בהם? שאלת דומה, האם בנסיבות אחרת, נתעורה אצל הפסיקים לגבי השימוש בכלל הנ"ל, דהיינו: האם מוגבל שימושו והנתנה, כי בעל הרישום, שמקשים להזכיר, אינו זכר עוד את העובדה שנרשמה בו. וכן אין בכחו להזכיר בה אפילו אחריו עיניו מחדר בתוכן המסמן הזה; או האם מותרת הצגת הרישום בלי הצורך בתנאי כתה. תשובה של ויגמור היא לפי הולופה השנייה, דהיינו:

י

"A faithful memorandum is acceptable, not conditionally on the total or partial absence of a present remnant of actual recollection in the particular witness, but unconditionally...."